

Fra ufaglært til faglært

Hvad har betydning for ufaglærtes orientering mod at blive faglærte?

Undersøgelse
2015

Fra ufaglært til faglært

© 2015 Danmarks Evalueringsinstitut
Trykt hos Rosendahls-Schultz Grafisk a/s

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Danmarks Evalueringsinstitut
Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø
T 35 55 01 01
F 35 55 10 11
E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Indhold

Forord	7
1 Resume	9
2 Indledning	15
2.1 Baggrund	15
2.1.1 De ufaglærte og arbejdsmarkedet	15
2.1.2 De ufaglærte og uddannelsessystemet	15
2.2 Undersøgelsens formål	17
2.3 Afgrænsninger	18
2.3.1 Alder	18
2.3.2 Uddannelsesbaggrund	18
2.3.3 Tilknytning til arbejdsmarkedet	19
2.4 Metodisk design	19
2.4.1 Registerundersøgelse	21
2.4.2 Spørgeskemaundersøgelse	22
2.4.3 Interviewundersøgelse	23
2.5 Bemanding	24
2.6 Rapportens opbygning	25
3 Hvem er de ufaglærte?	27
3.1 Flere kvinder bliver faglærte	28
3.2 Flere unge end ældre bliver faglærte	30
3.3 Kun marginale regionale forskelle	32
3.4 Flere lavtlønnede bliver faglærte	33
3.5 Store branchemæssige forskelle	35
3.6 Flere ledige bliver faglærte	39

4	Motivation for erhvervsuddannelse	40
4.1	Hver femte ufaglært har lyst til en erhvervsuddannelse	40
4.2	Mere end halvdelen vurderer, at en erhvervsuddannelse vil gavne dem	41
4.3	Faktorer, der påvirker lysten til erhvervsuddannelse	42
4.3.1	Push-faktorer har størst betydning for ufaglærtes lyst til erhvervsuddannelse	46
4.4	Årsager til ufaglærtes interesse for erhvervsuddannelse	51
4.4.1	Økonomiske forhold	51
4.4.2	Alder	51
4.4.3	Forudsætninger og erfaringer vedrørende uddannelse og læring	52
4.4.4	Forhold, der vedrører arbejdslivet	52
4.4.5	Andre forhold, herunder særlige livsbegivenheder og -vilkår	53
4.5	Hovedtyper af ufaglærte	53
4.5.1	'De motiverede'	55
4.5.2	'De passive'	56
4.5.3	'De uinteresserede'	58
4.6	Barrierer for at påbegynde erhvervsuddannelse	61
5	Betydningen af arbejdslivserfaringer	67
5.1	De fleste ufaglærte er ikke orienteret mod nye jobs	68
5.2	De fleste ufaglærte oplever en høj grad af jobsikkerhed	70
5.3	Få arbejdsgivere og kollegaer opfordrer de ufaglærte til at blive faglærte	74
5.4	Arbejdsgivere og kollegaer er positivt indstillet overfor erhvervsuddannelse	76
6	Betydningen af læringserfaringer	79
6.1	De ufaglærte har overvejende positive skoleerfaringer	80
6.2	Tidligere frafald er ikke nødvendigvis en barriere	82
6.3	Et flertal oplever, at de rent fagligt vil kunne klare en erhvervsuddannelse	83
6.4	De ufaglærte vurderer deres læsefærdigheder positivt	85
6.5	De ufaglærte har blandede erfaringer med kurser og efteruddannelse	86
7	Betydningen af livssituation, netværk og vejledning	89
7.1	Den sociale baggrunds betydning	89
7.2	Manglende viden om erhvervsuddannelser for voksne	92
7.3	Få ufaglærte har modtaget vejledning om uddannelse	93
7.4	Flere ledige overvejer uddannelse	96

Appendiks

Appendiks A: Metodebeskrivelse

99

Appendiks B: Litteraturliste

111

Appendiks C: Summary

113

Forord

Det danske arbejdsmarked stiller stadig større krav til medarbejdernes kompetencer. Det sætter gruppen af personer uden uddannelse under pres, samtidig med at prognoser peger i retning af et behov for flere erhvervsuddannede. Der er derfor et stort politisk ønske om at fremme interessen for erhvervsuddannelserne blandt de unge såvel som et ønske om en målrettet indsats for, at flere voksne ufaglærte bliver faglærte.

Hvad har betydning for, at man som ufaglært giver sig i kast med en erhvervsuddannelse? I dette projekt ser vi nærmere på sidstnævnte udfordring med særligt henblik på, i hvilken grad de ufaglærte selv har lyst eller ikke har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse.

Projektet er en del af EVA's handlingsplan for 2013 og skal ses i forlængelse af en række andre projekter, som EVA har gennemført over de senere år, og som også har haft fokus på opkvalificering af ufaglærte, herunder projekter om anerkendelse af realkompetencevurdering og grunduddannelse for voksne (GVU) samt projekter om meritmuligheder på erhvervsuddannelserne.

Det er mit håb, at disse projekter kan bidrage med viden til at styrke indsatsen for at gøre flere ufaglærte faglærte.

Mikkel Haarder
Direktør

1 Resume

Denne rapport handler om de ufaglærtes interesse for eller fravalg af erhvervsuddannelserne. Rapporten sætter et særligt fokus på, hvordan de ufaglærte selv oplever og vurderer deres behov og muligheder for erhvervsuddannelse, såvel som de barrierer de måtte opleve for at gå i gang med en erhvervsuddannelse.

Udviklingen på arbejdsmarkedet indebærer, at det bliver stadig vanskeligere at klare sig uden at have en uddannelse, fordi såvel private som offentlige virksomheder i stigende grad efterspørger uddannet arbejdskraft. Der er således prognoser, der peger på, at der på sigt kan blive mangel på faglært arbejdskraft, samtidig med at en stor gruppe ufaglærte får svært ved at finde job på det danske arbejdsmarked. Selvom der for tiden gøres en politisk indsats for at få flere unge til at tage en erhvervsuddannelse, er der også behov for at langt flere voksne ufaglærte bliver faglærte.

Rapporten peger på forskellige måder at adressere denne udfordring på og leverer viden til alle, der er optaget af at gøre flere ufaglærte faglærte, både på det politiske niveau, blandt arbejdsmarkedets parter og på de erhvervsrettede institutioner.

Stort potentiale i at gøre flere ufaglært faglærte

Et af undersøgelsens hovedresultater er, at hver femte ufaglærte i alderen 25 til og med 54 år i høj grad eller i nogen har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse. Dette svarer i runde tal til ca. 50.000 ufaglærte¹. Sammenholdes dette med, at omkring 8.500 ufaglærte² i løbet af en fireårig periode fra 2008 til 2012 er blevet faglærte, svarende til et par tusinde om året, så peger dette på, at der er et stort potentiale i at gøre flere ufaglærte faglærte.

¹ En femtedel af de 248.348, der den 1. januar 2013 tilhørte målgruppen, svarer ca. til 50.000. Hertil kommer personer, der er fyldt 55 år. Tæller man disse med, er tallet snarere 60.000 personer.

² Ud af 308.233 personer der var ufaglærte pr. 1. januar 2008 (og var registreret hos Danmarks Statistik fire år senere), var det kun 8.589 personer, der havde gennemført en erhvervsuddannelse efter fire år, svarende til 2,9 %.

Andelen, der gennemfører en erhvervsuddannelse, er dog ulige fordelt i forskellige grupper af ufaglærte: Andelen er større blandt kvinder end mænd, større blandt yngre end ældre, større blandt ledige, og større blandt personer med lavere indkomster. Endelig er der også betydelige branchemæssige forskelle, hvor andelen der i perioden 2008 til 2012 har afsluttet en erhvervsuddannelse, var størst inden for sundheds- og socialområdet.

Et andet hovedresultat er, at der er en manglende overensstemmelse mellem på den ene side, det forhold at omkring tre ud af fem ufaglærte vurderer, at en erhvervsuddannelse ville gavne dem på arbejdsmarkedet, samtidig med at det kun er hver femte, der har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse.

Disse to resultater giver anledning til at spørge: For det første, hvad skal der til for at omsætte denne lyst til uddannelse til en faktisk uddannelsesaktivitet? Og for det andet, hvad skal der til for at styrke lysten til at tage en erhvervsuddannelse blandt den store gruppe ufaglærte, der mangler lysten, selvom de kan se, at det ville gavne dem på arbejdsmarkedet? Rapporten giver en række bud på, hvad der kan fremme, at flere ufaglærte bliver faglærte. Neden for vil vi i kort form ridse rapportens øvrige hovedresultater op.

Fire hovedgrupper af ufaglærte i forbindelse med interessen for erhvervsuddannelse

På grundlag af spørgeskemaundersøgelsen har det været muligt at identificere fire hovedgrupper af ufaglærte med hensyn til hhv. i hvilken grad de har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse og hvorvidt de tænker, at dette kunne gavne dem. Det drejer sig om følgende fire grupper:

- **‘De motiverede’**: De 17 % af respondenterne som i høj grad eller i nogen grad har lyst til erhvervsuddannelse og som samtidig vurderer, at en erhvervsuddannelse ville forbedre deres muligheder.
- **‘De passive’**: De 37 % af respondenterne som kun i mindre grad eller slet ikke har lyst til erhvervsuddannelse, men som samtidig er meget eller lidt enige i, at det ville forbedre deres muligheder.
- **‘De uinteresserede’**: De 24 % af respondenterne som kun i mindre grad eller slet ikke har lyst til en erhvervsuddannelse og som samtidig vurderer, at det ikke ville forbedre deres muligheder.
- **‘De uafklarede’**: De 21 % af respondenterne, som enten ikke ved, om en erhvervsuddannelse vil forbedre deres muligheder på sigt, eller ikke ved, om de har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, eller som er i tvivl om begge dele.

Samlet set peger analysen af hovedgrupperne på, at der er behov for meget forskelligartede indsatser, hvis flere ufaglærte skal blive faglærte. Analyserne af hovedgrupperne ‘de motiverede’ og ‘de passive’, som er de to grupper, der er tættest på at starte på en erhvervsuddannelse, viser et

behov for et større kendskab til de konkrete uddannelser og mere viden om mulighederne for at gennemføre en erhvervsuddannelse som voksen. Og forklaringerne blandt 'de passive' viser, at der for nogle, er et behov for at styrke de almene færdigheder som en nødvendig forudsætning for at kunne starte på en erhvervsuddannelse.

Push-faktorer har størst betydning for lysten til erhvervsuddannelse

Analysen viser, at push-faktorer såsom faglige forudsætninger, risiko for ledighed og opfordring fra kollegaer har den største betydning for, om de ufaglærte har lyst til en erhvervsuddannelse.

Følgende registervariable har tillige betydning for de ufaglærtes lyst til at starte på en erhvervsuddannelse: forældrenes socioøkonomiske status (målt som moderens uddannelse), egen socioøkonomiske situation, ledighed samt alder. Hertil kommer en række andre forhold, som de ufaglærte har oplyst i spørgeskemaundersøgelsen, som har betydning for, om de har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse.

- Hvis de vurderer, at de *rent fagligt* vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, er der ni til ti gange så stor en sandsynlighed, som hvis de ikke vurderer dette.
- Hvis de vurderer, at *risikoen for at blive ledig* er stor eller meget stor, er der seks gange så stor sandsynlighed, som hvis de vurderer risikoen som lille eller meget lille.
- Hvis de er blevet *opfordret af en eller flere af deres nuværende kollegaer* til at starte på en erhvervsuddannelse, er der tre til fire gange så stor en sandsynlighed, som hvis de ikke er blevet dette.
- Hvis de i høj grad eller i nogen grad kunne tænke sig at *arbejde inden for en anden branche*, er der to til tre gange så stor en sandsynlighed, som hvis de kun gør dette i mindre grad eller slet ikke.
- Hvis de i høj eller i nogen grad overvejer *at skifte job*, er der dobbelt så stor sandsynlighed, som hvis de kun har overvejet dette i mindre grad eller slet ikke.

Strukturelle barrierer er de mest udbredte

Følgende fem barrierer er de mest udbredte blandt den femtedel af respondenterne, der inden for de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse:

- 1 At det vil være for stor en økonomisk byrde at være under uddannelse
- 2 At det tidsmæssigt er svært at forene med nuværende job (kun beskæftigede)
- 3 At en erhvervsuddannelse ikke er nødvendig i forhold til nuværende job (kun beskæftigede)
- 4 At det kan være svært at finde en læreplads
- 5 At jobcentret ikke støtter ønsket om at starte på en erhvervsuddannelse (kun ledige)

Andre væsentlige forhold af betydning for de ufaglærtes lyst til erhvervsuddannelse

Tilsammen peger de forskellige delundersøgelser på en lang række forhold, der har betydning for den enkelte ufaglærtes lyst eller mangel på lyst til at starte på en erhvervsuddannelse. De fleste af disse forhold har enten med arbejdslivserfaringer eller med erfaringer med uddannelse og læring at gøre.

Følgende forhold kan *hæmme* lysten til at starte på en erhvervsuddannelse:

- At de fleste ufaglærte ikke er orienteret mod nye jobs og oplever en relativ høj grad af jobsikkerhed.
- At det kun er få arbejdsgivere, ledere og kollegaer, der opfordrer de ufaglærte til at blive faglærte.
- At et flertal af de ufaglærte mangler viden om mulighederne for erhvervsuddannelser for voksne.

Følgende forhold peger på *potentiale* for at fremme lysten til at starte på en erhvervsuddannelse:

- At arbejdsgivere og kollegaer i almindelighed er positivt indstillet overfor erhvervsuddannelse
- At et flertal vurderer, at de har klaret sig godt i grundskolen og på anden uddannelse og vurderer, at de rent fagligt ville kunne klare en erhvervsuddannelse, herunder at de vurderer deres læsefærdigheder relativt positivt.

Og følgende forhold kan *fremme* lysten til at starte på en erhvervsuddannelse:

- Hvis flere arbejdsgivere, ledere og kollegaer opfordrede de ufaglærte til at blive faglærte.
- Hvis flere ufaglærte modtager vejledning om muligheder for erhvervsuddannelse for voksne.
- Hvis flere ufaglærte får de nødvendige faglige forudsætninger for en erhvervsuddannelse gennem styrkede almene kompetencer.

Interviewundersøgelsen peger desuden på tre centrale pointer, der alle har betydning for de ufaglærtes orientering mod erhvervsuddannelse – og som kan påvirke lysten til erhvervsuddannelse i både positiv og negativ retning.

- 1 Lærere man har haft som barn i grundskolen, har stor betydning for lysten til videre uddannelse og troen på egne evner – en påvirkning der både kan løfte den enkelte og give mod på uddannelse og det modsatte: sætte sig langvarige spor og indprente et selvbillede, som én der ikke dur til at gå i skole.
- 2 Tidligere frafald fra uddannelse efter grundskolen påvirker ikke i sig selv orienteringen mod erhvervsuddannelse – og i de tilfælde hvor en frafaldshistorie opfattes som en barriere for at starte på en erhvervsuddannelse igen, er årsagerne til frafaldet typisk personlige og/eller faglige udfordringer.

- 3 De ufaglærtes erfaringer med kurser og anden efteruddannelse kan både fremme og hæmme lyst til erhvervsuddannelse. På den ene side kan oplevelsen af et positivt og inspirerende læringsmiljø gøre at negative erfaringer fra folkeskolen bliver mindre vigtige og afløses af et billede af uddannelse, som relevant og brugbart. På den anden side kan oplevelser af, at det er vanskeligt rent fagligt at følge med på kortere kurser gøre at erhvervsuddannelse vælges fra.

Gruppen af ufaglærte falder drastisk i disse år

Endelig viser rapporten, at gruppen af ufaglærte er faldet drastisk de seneste år. Fra den 1. januar 2008 og til den 1. januar 2013 er antallet af ufaglærte til rådighed for arbejdsmarkedet i alderen 25-54 år faldet fra 340.247 til 248.348, svarende til et fald på 91.899 eller 27 %³. De to vigtigste forklaringer på dette fald er, dels at de yngre årgange, der kommer ind på arbejdsmarkedet i højere grad har en ungdomsuddannelse sammenlignet med de ældre årgange, dels at mange ufaglærte i perioden har forladt arbejdsmarkedet.

Det anvendte undersøgelsesdesign

Projektet bygger på følgende typer dataindsamlinger:

- 1 To *registerundersøgelser* der omfatter omkring 300.000 personer med grundskole som højeste uddannelse, som er til rådighed for arbejdsmarkedet og er i aldersgruppen 25-54 år.
- 2 En *spørgeskemaundersøgelse* der omfatter et repræsentativt udsnit på ca. 1.000 personer fra samme målgruppe.
- 3 En *interviewundersøgelse* der omfatter hhv. 16 telefoninterview og 8 dybdeinterview med personer udvalgt blandt spørgeskemaundersøgelsens respondenter.

Dette mix af metoder til dataindsamling har gjort det muligt at belyse udfordringen med at gøre ufaglærte faglærte fra på den ene side et overordnet samfundsmæssigt perspektiv og på den anden side et mere gruppebaseret og individuelt perspektiv. Mixet af kvantitative og kvalitative metoder har tillige gjort det muligt at besvare forskellige typer spørgsmål, herunder spørgsmål der handler om, hvor mange ufaglærte der bliver faglærte, og spørgsmål der handler om årsager til, at de ufaglærte er mere eller mindre motiverede for at starte på en erhvervsuddannelse.

³ For en større gruppe indvandrere har Danmarks Statistik ikke oplysninger om højeste uddannelse. Gruppen af ufaglærte er derfor noget større i begge år og tilbagegangen i antallet af ufaglærte noget mindre end de 27 %. Denne usikkerhed ændrer dog ikke ved, at der har været et betydeligt fald, som der redegøres for i rapporten. På grund af den usikkerhed der knytter sig til antallet af ufaglærte indvandrere, har det ikke været muligt at lave sikre beregninger, der specifikt vedrører gruppen af indvandrere.

2 Indledning

2.1 Baggrund

2.1.1 De ufaglærte og arbejdsmarkedet

Ifølge Danmarks Statistik var der pr. 1. januar 2013 knap 600.000 personer i aldersgruppen 25-64 år med grundskole som højeste uddannelse⁴. Samtidig er den generelle tendens på arbejdsmarkedet i disse år, at jobmulighederne for ufaglærte indskrænkes. Mange ufaglærte vil derfor være i risiko for mange jobskift eller for at blive ramt af ledighed.

Analysen af fremtidens arbejdsstyrke viser, at der frem mod 2020 vil opstå mangel på uddannet arbejdskraft. En fremskrivning fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser fx, at der i 2020 vil mangle ca. 30.000 faglærte og ca. 50.000 med en kort videregående uddannelse, mens der vil være et overskud på 104.000 personer uden uddannelse efter grundskolen og 79.000 personer med udelukkende en gymnasial uddannelse (AE 2011).

Manglen på uddannet arbejdskraft kan ikke alene afhjælpes, ved at flere unge gennemfører erhvervsuddannelser eller videregående uddannelser. Både for at sikre, at arbejdsstyrken kan matche virksomhedernes behov, og af hensyn til den enkeltes muligheder er det derfor nødvendigt at videreuddanne de grupper på arbejdsmarkedet, der i dag ikke har en erhvervsrettet uddannelse. Dette er der bred politisk enighed om.

2.1.2 De ufaglærte og uddannelsessystemet

Der er imidlertid et stort gab mellem de politiske ambitioner om at videreuddanne flere ufaglærte og antallet af ufaglærte, der faktisk påbegynder en erhvervsuddannelse. Som det fremgår af rapporten, var det kun 3 % af de personer, der i 2008 var ufaglærte, som i løbet af de følgende fire år gennemførte en erhvervsuddannelse.

⁴ Hertil kommer personer med en gymnasial uddannelse, der ikke har gennemført en erhvervsuddannelse eller en videregående uddannelse og derfor typisk arbejder som ufaglært arbejdskraft.

Det, til trods for at det igennem en årrække har været muligt for ufaglærte med relevant erhvervs erfaring at gennemføre en erhvervsuddannelse på kortere tid gennem den såkaldte grunduddannelse for voksne (GVU). En evaluering fra EVA (EVA 2013) har vist, at blandt de få ufaglærte, der har gennemført en erhvervsuddannelse, valgte mere end ti gange så mange den ordinære vej til at opnå faglært status fremfor GUV-vejen. Det har betydet, at kun en brøkdel af disse voksne har fået afkortet deres uddannelsesforløb (EVA 2013).

Den nye erhvervsuddannelsesreform, der træder i kraft i 2015, peger dog i retning af, at det vil blive nemmere fremover at tage en erhvervsuddannelse for personer på 25 år og derover – og på kortere tid end tidligere, blandt andet fordi det gøres obligatorisk at vurdere og anerkende den voksnes realkompetencer.

Når så få ufaglærte vælger at blive faglærte trods forskellige muligheder såsom voksenlærlingeordningen og GUV, er der mange forklaringer. En del af forklaringerne skal søges i virksomhederne, hvor mange ufaglærte har jobs, og hvor måske hverken de ufaglærte selv eller virksomheden finder det nødvendigt at prioritere en opkvalificering i form af en erhvervsuddannelse. Også beskæftigelsespolitikken har i en årrække været mere optaget af kortere kurser – herunder i forbindelse med retten til seks ugers selvvalgt uddannelse – end længerevarende uddannelsesforløb (Frederiksen 2014).

Hertil kommer, at forskning i ufaglærtes deltagelse i voksen- og efteruddannelse peger i retning af, at ufaglærte ofte foretrækker kompetenceudvikling, som er tæt knyttet til deres arbejdsliv, herunder i form af arbejdspladslæring (Kondrup 2012, Bang & Wahlgren 2013). Også EVA har tidligere påvist, at virksomhederne foretrækker sidemandsoplæring og andre virksomhedsnære former for kompetenceudvikling, og i det omfang de benytter sig af ekstern uddannelse, er det især AMU og private kurser, de benytter sig af (EVA 2008).

Samtidig er det kendt fra flere undersøgelser, at ufaglærte i mindre grad både efterspørger og deltager i efter- og videreuddannelse end personer med uddannelse (se fx Trepartsudvalget 2006b eller AE 2012). Dårlige skoleerfaringer eller utilstrækkelige læse-, skrive- og regnefærdigheder kan også være med til at forklare, hvorfor ufaglærte i mindre grad efterspørger uddannelse (EVA 2005, SFI 2013). Ligesom økonomiske, familiemæssige og andre sociale og/eller personlige forhold har betydning for, om den enkelte ufaglærte får en uddannelse (AE2013e).

Selvom der således kan være mange gode grunde til, at den enkelte ufaglærte ikke vælger uddannelse, er der behov for mere præcis og aktuel viden om, hvad der skal til, for at langt flere ufaglærte vælger at blive faglærte. Men ufaglærte er ikke bare ufaglærte. Der er tale om en heterogen gruppe, hvor forskellige grupper har forskellig adfærd og forskellige bevæggrunde til at gå i gang med uddannelse.

Fx ved vi, at forskellige dele af gruppen af ufaglærte udviser forskellig adfærd i forbindelse med at påbegynde en erhvervsuddannelse. Flere piger end drenge vælger fx at arbejde nogle år som ufaglært, før de går i gang med en erhvervsuddannelse (DEA 2014). Tilsvarende ved vi, at alder er en vigtig faktor i forbindelse med beslutninger om uddannelse (EVA 2012). Det er derfor også en vigtig del af denne undersøgelse at se nærmere på forskellige hovedgrupper af ufaglærte med hensyn til, hvad der fremmer, og hvad der hæmmer, at ufaglærte bliver faglærte.

Der har igennem de seneste årtier været både forskningsmæssig og uddannelsespolitisk fokus på, hvordan kortuddannede og/eller ufaglærte motiveres for uddannelse. Hvor nogle tilgange har haft en mere individuelt orienteret tilgang til, hvad der motiverer til uddannelse, har andre tilgange betonet fx arbejdspladsens betydning for den enkeltes valg eller fravalg af uddannelse (Bang & Wahlgren 2013). Dette projekt vil forsøge at tage afsæt i, hvordan de ufaglærte ser på uddannelse på baggrund af den sociale og økonomiske kontekst, de befinder sig i, herunder de forventninger, de møder til deres kompetenceudvikling fra mennesker i deres nære omgivelser på deres arbejdsplads, i familien m.m., og har således blik for, at en individuel orientering mod uddannelse er påvirket af den konkrete livssituation, de befinder sig i.

2.2 Undersøgelsens formål

Undersøgelsens formål er at opnå større viden om, hvad der har betydning for, at ufaglærte er orienteret mod erhvervsuddannelse eller ej, herunder hvilken betydning fx alder, køn, etnicitet og erhvervs erfaring spiller i den forbindelse.

Undersøgelsen har fokus på, hvordan de ufaglærte selv oplever og vurderer deres behov og muligheder for uddannelse såvel som de barrierer, de måtte opleve for at gå i gang med en uddannelse.

Det er projektets ambition at kunne levere brugbar viden, som kan kvalificere overvejelser både på et politisk niveau og blandt de aktører, der arbejder med at få ufaglærte til at starte på en erhvervsuddannelse.

Det gør vi ved at besvare følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvem er de ufaglærte, og hvordan varierer andelen, der påbegynder henholdsvis gennemfører en erhvervsuddannelse, i forhold til forskellige baggrundsvariable (se nærmere nedenfor)?
- I hvilket omfang oplever de ufaglærte et behov for at påbegynde en erhvervsuddannelse? Og hvor interesserede er de i forskellige former for uddannelse med særligt henblik på erhvervsuddannelse?
- Hvilke forhold kan fremme, at de ufaglærte påbegynder erhvervsuddannelse?

- Hvilke barrierer møder de ufaglærte, der ønsker en erhvervsuddannelse? Og hvilken udbredelse og betydning har disse barrierer?
- Hvordan ser ufaglærte på deres muligheder for at klare sig på arbejdsmarkedet hhv. med og uden erhvervsuddannelse, og hvilke rationaler ligger bag deres valg eller fravalg af uddannelse?

Vi har valgt at operationalisere begrebet *behov* for en erhvervsuddannelse ved dels at spørge de ufaglærte om, hvorvidt de har *lyst* til at starte på en erhvervsuddannelse, og hvorvidt de vurderer, at det ville *gavne* dem, ud fra en antagelse om, at dette er lettere at tage stilling til. Man vil derfor også se, at det er disse to begreber, lyst og gavn, som bruges løbende i rapporten i stedet for behov.

2.3 Afgrænsninger

Undersøgelsen omfatter ufaglærte, der er til rådighed for arbejdsmarkedet, er mindst 25 og højst 54 år og ikke har afsluttet eller er i gang med en uddannelse. Denne afgrænsning er valgt for at fokusere på voksne ufaglærte, der normalt vil have haft en årrække bag sig på arbejdsmarkedet og på grund af deres alder ikke længere er i målgruppen for ungdomsuddannelse, men hvor der på den anden side er stor sandsynlighed for, at de, hvis de tager en erhvervsuddannelse, vil kunne anvende den på arbejdsmarkedet i en årrække. I det følgende afgrænses populationen for undersøgelsen nærmere med hensyn til alder, uddannelsesbaggrund og tilknytning til arbejdsmarkedet.

2.3.1 Alder

Den nedre aldersgrænse på 25 år er valgt for at sikre, at de ufaglærte ikke er i målgruppen for ungdomsuddannelse, mens den øvre grænse på 54 år er valgt for at sætte fokus på ufaglærte, der fortsat har en længere periode på arbejdsmarkedet foran sig. Det samlede aldersspænd fra 25 til 54 år er deleligt med fem og muliggør derfor lige store aldersintervaller på fem år. Femårsintervallerne er blandt andet valgt, fordi der knytter sig særlige regler og overvejelser til aldersgruppen 25-29 år med hensyn til beskæftigelseslovgivningen, og for at kunne sammenligne denne gruppe af "unge voksne" med andre aldersgrupper af voksne.

2.3.2 Uddannelsesbaggrund

Ufaglærte defineres i dette projekt på baggrund af højeste uddannelsesniveau og afgrænses til voksne med grundskole som højeste uddannelsesniveau. Denne afgrænsning er valgt af flere grunde. For det første for at målrette undersøgelsen mod den gruppe af ufaglærte, hvor erhvervsuddannelserne er det oplagte valg for at komme videre i uddannelsessystemet. For det andet for at fokusere på de ufaglærte, der ikke har fået en ungdomsuddannelse, og hvor VEU-systemet kan tilbyde en række nye uddannelsesmuligheder.

2.3.3 Tilknytning til arbejdsmarkedet

Undersøgelsen fokuserer både på ufaglærte i beskæftigelse og på ledige ufaglærte. Men da en del af de ledige ufaglærte reelt ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet og heller ikke aktuelt er uddannelsesparate, har EVA valgt at afgrænse undersøgelsen fra disse personer. I forhold til Arbejdsmarkedsstyrelsens tre matchgrupper omfatter undersøgelsen således alene matchgruppe 1, de jobklare, mens matchgruppe 2, de indsatsklare, og matchgruppe 3, der har "så alvorlige problemer", at de på det pågældende tidspunkt "hverken kan arbejde eller tage del i en beskæftigelsesrettet indsats med aktive tilbud", ikke indgår i undersøgelsen (Arbejdsmarkedsstyrelsen 2009). Yderligere er selvstændige samt medarbejdende ægtefæller ligeledes taget ud af populationen.

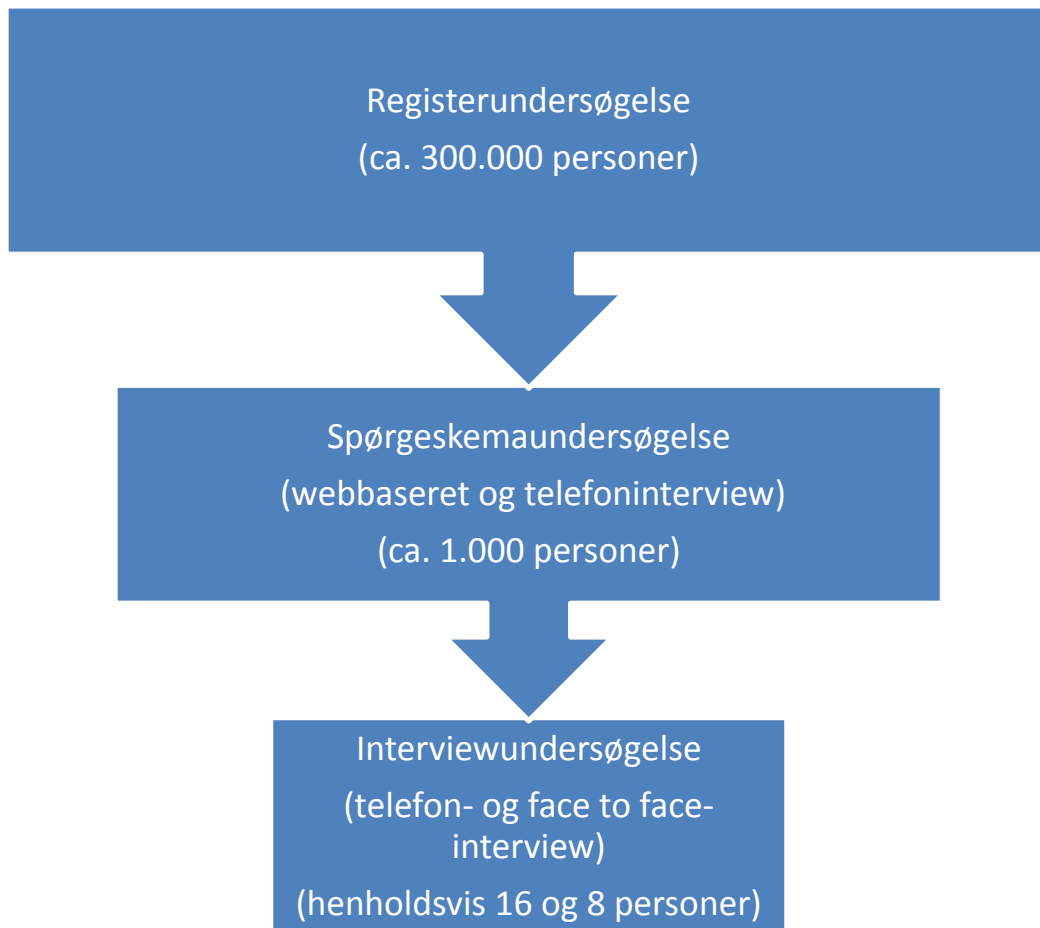
2.4 Metodisk design

EVA opfylder formålet med undersøgelsen og besvarer undersøgelsesspørgsmålene ved at indsamle og analysere en vifte af kvantitative og kvalitative data. De enkelte delundersøgelser er dog tilrettelagt sådan, at de tidsmæssigt med visse overlap ligger i forlængelse af hinanden, både for at sikre en løbende vidensopbygning i projektet, og for at resultater fra den ene delundersøgelse kan anvendes i den næste. Dette er illustreret i figuren på næste side.

Det overordnede princip i det metodiske design kan beskrives som en rød tråd, der går fra en registerundersøgelse, som omfatter den samlede population af ufaglærte, over en spørgeskemaundersøgelse, der omfatter et repræsentativt udvalg af ufaglærte, til en interviewundersøgelse, der omfatter et mindre udvalg af respondenter, der er blevet interviewet enten pr. telefon eller i form af dybdeinterview.

Talmæssigt kan proportionerne mellem de forskellige delundersøgelser beskrives gennem, hvor mange personer de omfatter: Hvor registerpopulationen omfatter ca. 300.000 personer, omfatter spørgeskemaundersøgelsen ca. 1.000 respondenter, og interviewundersøgelsen i alt 24 informanter, hvoraf 8 er blevet dybdeinterviewet.

Figur 1: Metodisk design

Som grundlag for at udarbejde projektbeskrivelsen og for at kvalificere de enkelte delundersøgelser er der gennemført en forundersøgelse bestående af hhv. en deskresearch og fire fokusgruppinterview med repræsentanter for uddannelsesinstitutioner, a-kasser og jobcentre (se nærmere i metodeappendikset).

Nedenfor er de enkelte delundersøgelser uddybet:

2.4.1 Registerundersøgelse

Registerundersøgelsen omfatter de ufaglærte opdelt ud fra relevante baggrundsvariable, herunder andelen, der har påbegyndt eller gennemført en erhvervsuddannelse. Registerundersøgelsen er delt i to dele med hver deres formål.

Den første del er en forløbsundersøgelse, hvor vi ser på gruppen af ufaglærte, der pr. 1. januar 2008 var i alderen 25-54 år, havde grundskolen som højeste fuldførte uddannelse, og var til rådighed for arbejdsmarkedet, enten ved at være i beskæftigelse eller ved at være registreret ledig og til rådighed for arbejdsmarkedet. Personer, som pr. 1. januar var i gang med en uddannelse, er udeladt af undersøgelsen. Denne population udgør ca. 300.000 mennesker.

Forløbsundersøgelsen har til formål at vise, hvor stor en andel af de ufaglærte der i løbet af perioden fra 1. januar 2008 til 1. januar 2012 har påbegyndt eller færdiggjort en erhvervsuddannelse. Desuden er det undersøgt, hvor mange der har hhv. påbegyndt og færdiggjort en erhvervsuddannelse inden for forskellige grupper opdelt ud fra fx køn, aldersgrupper, etnicitet (om de er danskere eller indvandrere) mv.

Data er indhentet via forskeradgangen til Danmarks Statistiks databaser.

Den deskriptive analyse omfatter følgende baggrundsvariable:

- Køn
- Alder
- Etnicitet
- Bopæl/regioner
- Forældrenes socioøkonomiske/uddannelsesmæssige baggrund
- Civilstatus
- Beskæftigelsesgrad
- Branche for beskæftigede
- Indkomst

Registerundersøgelsens anden del har til formål at sammenligne gruppen af ufaglærte med den øvrige danske arbejdsstyrke på to forskellige tidspunkter, henholdsvis 1. januar 2008 og 1. januar 2013, for at se, hvordan gruppen af ufaglærte ændrer sig sammenlignet med den øvrige befolkning. Dette gøres for at se på evt. udviklinger i sammensætningen af gruppen af ufaglærte⁵.

⁵ Grundet forskelle i sammensætningen af forskellige registre hos Danmarks Statistik stammer nogle oplysninger fra registerundersøgelsen fra november måned året før. Dette gælder fx for oplysninger om ledighedsgrad. Vi har valgt denne tilgang, da eksempelvis ledighedsgrad så kan knyttes så tæt til målgruppen som muligt.

Populationsafgrænsningen i forbindelse med denne del af undersøgelsen er ligeledes afgrænset til 25-54-årige, som har grundskolen som højeste fuldførte uddannelse, og som er tilknyttet arbejdsmarkedet enten ved at være i beskæftigelse eller ved at være til rådighed for arbejdsmarkedet. Igen er personer under uddannelse udeladt af populationen. I modsætning til i første del af registerundersøgelsen benyttes ovenstående afgrænsning dog ved hvert nedslagsår, således at det er de personer, som svarer til kriterierne i henholdsvis 2008 og 2013.

De to registerundersøgelser er altså ikke direkte sammenlignelige, men er dog udtrukket på baggrund af de samme kriterier, hvorved de altså skal ses som et supplement til hinanden. Data til anden del af registerundersøgelsen er leveret af Danmarks Statistik som en særkørsel.

2.4.2 Spørgeskemaundersøgelse

Spørgeskemaundersøgelsen til personer i aldersgruppen 25-54 år, der pr. 1. oktober 2013 var ufaglærte, afdækker respondenternes motivation for uddannelse samt deres vurderinger af forhold, der kan betyde, at man påbegynder en erhvervsuddannelse, hhv. forhold, der fungerer som barrierer for at påbegynde en erhvervsuddannelse.

Spørgeskemaundersøgelsen giver mulighed for at belyse forskelle mellem forskellige grupper af ufaglærte med hensyn til, hvor langt de er fra at påbegynde en erhvervsuddannelse. Hvor langt den enkelte ufaglærte er fra at påbegynde en erhvervsuddannelse er operationaliseret ved at spørge ind til en række af de forhold, der har betydning for et sådant valg, herunder:

- Lyst til at starte på en erhvervsuddannelse
- Vurdering af, om man vil have gavn af en erhvervsuddannelse
- Kendskab til uddannelsesmuligheder
- Forventninger til, om man ville kunne gennemføre en erhvervsuddannelse
- Konkrete barrierer hhv. forhold, der vil kunne fremme at man går i gang med uddannelse

Formuleringen af spørgsmål, som afdækker motivation og barrierer for erhvervsuddannelse, har taget afsæt i eksisterende viden fra forskningsstudier og øvrige undersøgelser om, hvad der påvirker kortuddannedes orientering mod uddannelse, fx betydningen af skoleerfaringer, arbejdslivserfaringer, familietraditioner eller svage læsefærdigheder (se litteraturliste for referencer til andre studier).

Spørgeskemaundersøgelsen tester en række hypoteser om forskellige forhold, der kan fremme eller hæmme, at ufaglærte påbegynder en erhvervsuddannelse, og afdækker, hvordan de ufaglærte oplever disse med særligt henblik på opfølgende interviews i den efterfølgende interviewundersøgelse. Fx giver spørgeskemaundersøgelsen et billede af udbredelsen af svage læsefærdig-

heder som en barriere for at gå i gang med uddannelse, mens de opfølgende interview belyser, hvordan ufaglærte håndterer en barriere som denne, og hvilken betydning barrieren har haft for overvejelser om at påbegynde en erhvervsuddannelse hhv. fravælge uddannelse.

Spørgeskemaundersøgelsen er tilrettelagt som en kombination af en netbaseret survey og telefoninterview, der er gennemført af Danmarks Statistik på baggrund af et spørgeskema udarbejdet af EVA. Stikprøven er trukket af Danmarks Statistik på baggrund af kriterier, som matcher registerundersøgelsen. Se endvidere metodebeskrivelsen i appendiks A. På baggrund af spørgeskemaundersøgelsen er der udvalgt informanter til interviewundersøgelsen.

2.4.3 Interviewundersøgelse

Interviewundersøgelsen omfatter dels 16 telefoninterview af omkring en halv times varighed, dels 8 dybdeinterview af ca. 1½ times varighed. Hvor telefoninterviewene var mere fokuserede, fx på, hvordan ufaglærte oplever bestemte barrierer, sigtede dybdeinterviewene mod at belyse eksempler på ufaglærtens livshistorier med særligt fokus på, hvordan ufaglærte har klaret sig på arbejdsmarkedet og herunder særligt håndteret behov for kompetenceudvikling og brug af uddannelse. Sigtede med dybdeinterviewene har været at få udfoldet de forskellige typer af rationaler, der ligger bag de ufaglærtens syn på uddannelse og barrierer for uddannelse i et bredere perspektiv, med afsæt i resultaterne fra telefoninterviewundersøgelsen.

Informanterne blev udvalgt ud fra deres besvarelse af spørgsmålene vedrørende lyst til uddannelse og gavn af erhvervsuddannelse og omfatter således både informanter, der er interesseret i erhvervsuddannelse, og informanter, der ikke er. Samtidig er interviewpersonerne udvalgt, så der er både personer i beskæftigelse og arbejdsløse. Med hensyn til de informanter, der havde erfaringer fra beskæftigelse, blev deres vurderinger af arbejdspladsens betydning for deres motivation for uddannelse belyst. Og med hensyn til de informanter, der havde erfaringer med ledighedssystemet, blev deres vurderinger af jobcentrenes betydning for deres motivation for uddannelse belyst.

Desuden er der indgået personer af forskellig alder og personer af begge køn.

Dybdeinterviewene fandt sted på EVA, på conferencecentre forskellige steder i landet eller på informantens bopæl, alt efter hvad informanten foretrak. Dybdeinterviewene blev gennemført som face-to-face-interviews af ca. 1½ times varighed med en konsulent tilknyttet projektgruppen og informanten.

Den følgende figur viser sammenhængen mellem undersøgelsesspørgsmål og delundersøgelser.

	Register-undersøgelse	Spørgeskemaundersøgelse	Interviewundersøgelse
1 Hvem er de ufaglærte, og hvordan varierer andelen, der påbegynder eller gennemfører en erhvervsuddannelse, i forhold til forskellige baggrundsvariable?	X		
2 I hvilket omfang oplever de ufaglærte et behov for at påbegynde en erhvervsuddannelse? Og hvor interesserede er de i forskellige former for uddannelse med særligt henblik på erhvervsuddannelse?		X	x
3 Hvilke forhold kan fremme, at de ufaglærte påbegynder erhvervsuddannelse?	X	X	X
4 Hvilke barrierer møder de ufaglærte, der ønsker en erhvervsuddannelse? Og hvilken udbredelse og betydning har disse barrierer?		X	X
5 Hvordan ser ufaglærte på deres muligheder for at klare sig på arbejdsmarkedet hhv. med og uden erhvervsuddannelse, og hvilke rationaler ligger bag deres valg eller fravalg af uddannelse?			X

2.5 Bemanding

Projektet er gennemført af en projektgruppe bestående af:

- Specialkonsulent Michael Andersen (projektleder)
- Evalueringskonsulent Christina Laugesen
- Specialkonsulent Vicki Facius
- Metodekonsulent Thomas Hem Pedersen
- Metodekonsulent Søren Haselmann
- Evalueringsmedarbejder Maria Riis Hedegaard
- Evalueringsmedarbejder Oscar Kvanner Grinsted
- Metodemedarbejder Siff Borregaard Mikkelsen

Indsamlingen og behandling af data er gennemført i perioden 1. juni til 1. november 2014. Specialkonsulent Michael Andersen og evalueringskonsulent Christina Laugesen har været hovedansvarlige for rapportskrivningen, der foregik i perioden november til december 2014.

2.6 Rapportens opbygning

Ud over resume og indledning indeholder rapporten følgende kapitler:

Kapitel 3 giver en statistisk beskrivelse af gruppen af ufaglærte i starten af henholdsvis 2008 og 2013 og præsenterer beregninger af, hvor store andele der henholdsvis påbegynder eller gennemfører en erhvervsuddannelse, både samlet set og set i forhold til forskellige grupper af ufaglærte.

I kapitel 4 giver vi et overblik over, i hvilket omfang de ufaglærte i Danmark i dag har lyst til erhvervsuddannelse, samt i hvilken grad de vurderer, at en erhvervsuddannelse vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet. Kapitel 4 beskriver også fire *hovedgrupper* af ufaglærte, som undersøgelsen identificerer ('de motiverede', 'de passive', 'de uinteresserede' og 'de uafklarede'), og beskriver, hvordan personer i disse hovedgrupper forholder sig til det at tage en erhvervsuddannelse, med afsæt i både registerdata, spørgeskemadata og data fra interviewundersøgelsen. Endelig giver kapitel 4 et overblik over barrierer identificeret i interviewundersøgelsen for den del af de ufaglærte, der inden for de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse.

Kapitel 5, 6 og 7 udfolder centrale forhold med betydning for lyst til at starte på en erhvervsuddannelse på grundlag af dels spørgeskemaundersøgelsen, dels interviewundersøgelsen.

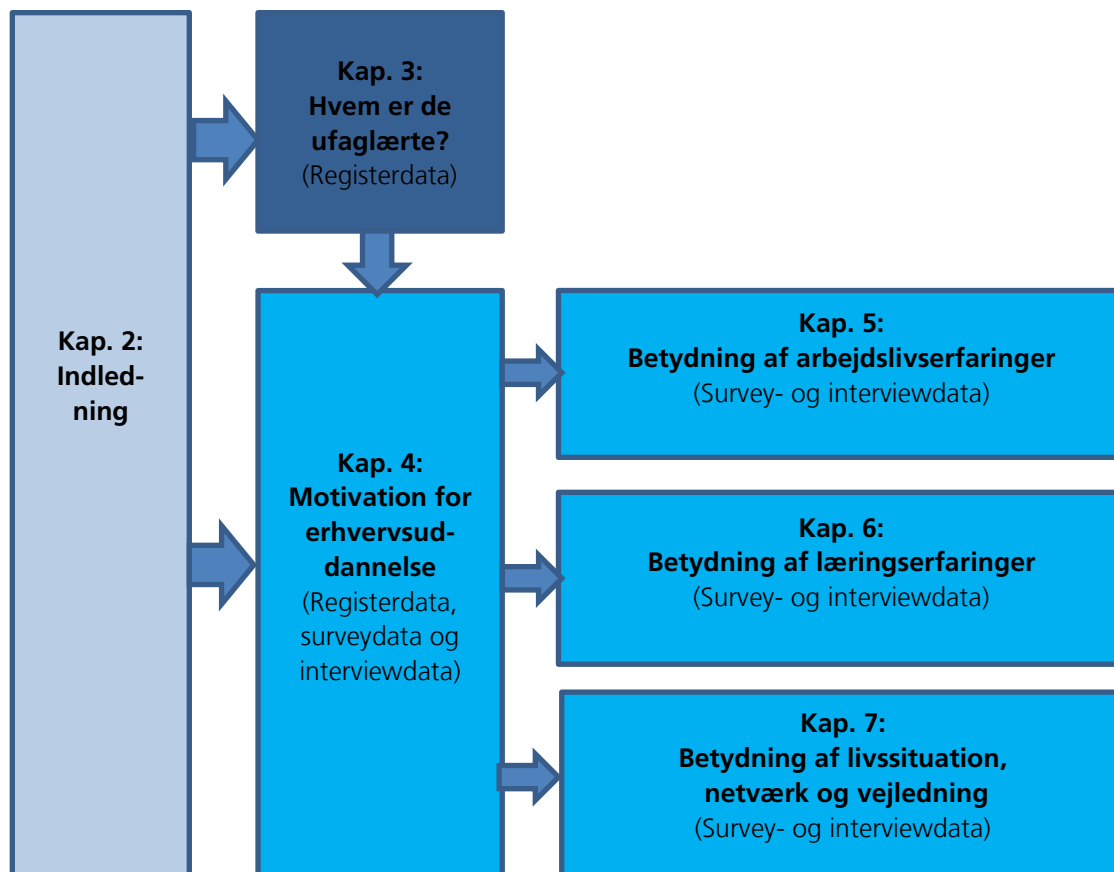
I kapitel 5 ser vi nærmere på de ufaglærtes erfaringer fra arbejdslivet, herunder hvilken betydning tilfredshed i arbejdsliv og oplevelse af jobsikkerhed har for orienteringen mod erhvervsuddannelser, og hvilke strategier de ufaglærte benytter, når de oplever en høj grad af jobsikkerhed. Kapitel 5 kortlægger også, hvilken betydning kollegaer og ledere har for de ufaglærtes lyst til erhvervsuddannelse.

I kapitel 6 ser vi nærmere på de ufaglærtes vurderinger af det faglige udbytte fra grundskolen og fra eventuelle uddannelsesforløb efter grundskolen, ligesom vi bl.a. beskriver, hvilken betydning bestemte oplevelser fra grundskolen og øvrige uddannelsesforløb kan have haft for de ufaglærtes til- og fravalg af erhvervsuddannelse.

I kapitel 7 adresserer vi betydningen af venner og familie og beskriver, hvor mange af de ufaglærte der har været i berøring med vejledningssystemet, og hvilken betydning vejledning og realkompetencevurdering spiller for deres lyst til erhvervsuddannelse.

Sammenhængen imellem kapitel 2-7 er illustreret nedenfor:

Figur 2: Rapportens opbygning

3 Hvem er de ufaglærte?

I dette kapitel giver vi en statistisk beskrivelse af gruppen af ufaglærte og præsenterer beregninger af, hvor store andele der henholdsvis påbegynder eller gennemfører en erhvervsuddannelse, både samlet set og set i forhold til forskellige grupper af ufaglærte.

Gruppen af ufaglærte mindskes drastisk i disse år. Der var således den 1. januar 2008 340.247 ufaglærte til rådighed for arbejdsmarkedet, som var mindst 25 år og højst 54 år, og som ikke havde afsluttet eller var i gang med en uddannelse. Fem år senere, i 2013, var dette antal faldet til 248.348. Det svarer til et fald på 91.899 eller et fald på 27 %⁶. Der er flere forklaringer på dette store fald i antallet af ufaglærte:

For det første er der i dag en generel tendens til, at mange flere unge får en uddannelse sammenlignet med tidligere, samtidig med at årgangene generelt er blevet mindre. Som det ses af tabel 2, er der derfor stor forskel på, hvor meget de yngre og ældre årgange fylder i gruppen af ufaglærte, når vi sammenligner 2008 med 2013. Hvor der således var 74.953 ufaglærte i aldersgruppen 50-54 år i 2008, som i 2013 havde forladt vores population, var antallet af 25-29-årige i 2013 (som ikke var med i populationen i 2008) kun 26.964. Eller sagt med andre ord: Fordi vi sammenligner to øjeblikksbilleder af 25-54-årige, vil større årgange af ældre ufaglærte blive erstattet af mindre årgange af yngre ufaglærte. Dette kan forklare omkring halvdelen af faldet på de knap 92.000 ufaglærte fra 2008 til 2013.

⁶ Bemærk, at dette bygger på data fra Danmarks Statistik, der mangler uddannelsesoplysninger for et stort antal af især indvandrere. Med hensyn til populationen for 2008 var der således 29.602 personer i aldersgruppen uden uddannelsesoplysninger, og i 2013 var tallet vokset til 57.436 personer i aldersgruppen – en stigning på 27.834 personer eller 94 %. En del af disse personer har formentlig grundskole som højeste uddannelse, men da vi ikke kender antallet, indgår de ikke i populationerne. Et overslag viser, at hvis 25 % af gruppen tilhører vores populationer i de to år, reduceres det samlede fald i gruppen af ufaglærte fra de nævnte 27 % til 24 %. Og hvis 50 % af gruppen tilhører vores populationer i de to år, reduceres det samlede fald i gruppen af ufaglærte fra de nævnte 21 % til 17 %. På grund af denne usikkerhed har vi også valgt ikke at forsøge at beskrive eventuelle forskelle mellem gruppen af etnisk danske og indvandrere i det talmateriale, der fremlægges i denne rapport.

For det andet har en del af de voksne fået en uddannelse i perioden 2008-2012. Men en analyse af den gruppe, der var ufaglærte pr. 1. januar 2008, viser, at det kun var 8.589 personer, der havde gennemført en erhvervsuddannelse efter fire år, svarende til 2,9 % af alle ufaglærte i 2008. Til sammenligning kan nævnes, at der i samme periode var 19.091 personer i samme gruppe, der påbegyndte en erhvervsuddannelse, svarende til 6,2 % af de ufaglærte i 2008. De knap 9.000 ufaglærte, der i perioden er blevet faglærte, kan forklare omkring 10 % af tilbagegangen i antallet af ufaglærte fra 2008 til 2012. Hertil kommer de ufaglærte, der var gået i gang med en uddannelse den 1. januar 2013. Det drejer sig om godt 7.000 personer, som kan forklare yderligere 8 % af tilbagegangen⁷.

For det tredje er der en stor gruppe ufaglærte, som har forladt arbejdsmarkedet i årene 2008 til 2013. Denne gruppe tegner sig for ca. 30 % af det samlede fald på de knap 92.000 ufaglærte. En del af forklaringen på dette er udviklingen på arbejdsmarkedet i kriseårene 2008-2012, der har betydet lukning af mange ufaglærte arbejdspladser. Nogle af de fyrede ufaglærte har fundet andet arbejde, mens andre er registreret som ledige med dagpenge eller kontanthjælp. Men hertil kommer en gruppe, der ikke mere er registreret som personer, der står til rådighed for arbejdsmarkedet. Det kan fx være, fordi de ikke har haft ret til dagpenge og samtidig heller ikke har haft ret til kontanthjælp, fx fordi de har været gift med en med forsørgelsespligt. Hertil kommer personer, der har forladt arbejdsmarkedet på grund af sygdom og nedslidning og fx har fået førtidspension.

Men selvom gruppen af (kortuddannede) ufaglærte således er blevet væsentligt mindre i løbet af de seneste fem år, er det stadig en stor gruppe på det danske arbejdsmarked. Som det også fremgår af tabel 1, er der pr. 1. januar 2013 knap en kvart million ufaglærte, svarende til 15 % af alle beskæftigede og ledige på det danske arbejdsmarked i alderen mellem 25 og 54 år.

I det følgende vil vi nærmere belyse udviklingen fra 2008 til 2013 i antallet af ufaglærte i bestemte grupper med hensyn til køn, alder, etnicitet, region, indkomst, branche og ledighed. Desuden vil vi vise, hvor mange af dem, der var ufaglærte pr. 1. januar 2008, som har påbegyndt eller gennemført en erhvervsuddannelse i løbet af de følgende fire år.

3.1 Flere kvinder bliver faglærte

Tabel 1 viser, at der har været en markant udvikling fra 2008 til 2013 med hensyn til antallet af ufaglærte, både samlet set, og når man ser på de to køn hver for sig.

⁷ 2,4 % af dem, der var ufaglærte den 1.1.2008, var under uddannelse fem år efter, heraf 1,8 % på en erhvervsuddannelse.

Tabel 1

Udviklingen fra 1. januar 2008 til 1. januar 2013 i antallet af ufaglærte hhv. ikke-ufaglærte kvinder og mænd i aldersgruppen 25-54 år, der stod til rådighed for arbejdsmarkedet

		Antal		Ændring 2008-2013		Andel af alle hhv. ufaglærte og ikke-ufaglærte	
		2008	2013	Antal	I procent	2008	2013
Kvinder	Ufaglærte	148.768	96.407	-52.361	-35 %	44 %	39 %
	De ikke-ufaglærte	731.967	719.870	-12.097	-2 %	49 %	50 %
Mænd	Ufaglærte	191.479	151.941	-39.538	-21 %	56 %	61 %
	De ikke-ufaglærte	749.356	714.488	-34.868	-5 %	51 %	50 %
I alt	Ufaglærte	340.247	248.348	-91.899	-27 %	100 %	100 %
	De ikke-ufaglærte	1.481.323	1.434.358	-46.965	-3 %	100 %	100 %

Kilde: Særkørsel fra Danmarks Statistik

Det samlede antal ufaglærte er ifølge tabel 1 faldet med 27 % fra 2008 til 2013, mens gruppen af ikke-ufaglærte er faldet 3 %. Der er dog tale om store forskelle, når man sammenligner de to køn: Hvor faldet i antal ufaglærte mænd i perioden var 21 %, er der for kvindernes vedkommende tale om et fald på hele 35 %. Det betyder, at kønssammensætningen blandt de ufaglærte er blevet mere skæv over de fem år, således at hvor mændene udgjorde 56 % af de ufaglærte i 2008, udgjorde de pr. 1. januar 2013 61 % af de ufaglærte.

Denne udvikling hænger blandt andet sammen med, at kvinderne i højere grad end mændene har taget en erhvervsuddannelse: Hvor 11.014 eller 7,9 % af kvinderne således påbegyndte en erhvervsuddannelse i løbet af fire år, var de tilsvarende tal for mændene 8.077 eller 4,7 %. Tilsvarende var antallet af kvinder, der gennemførte en erhvervsuddannelse, 5.166, svarende til 3,7 % af kvinderne, mens der var 3.423 eller 2,0 % af mændene, der i perioden gennemførte en erhvervsuddannelse⁸.

⁸ Bemærk, at der ikke er en direkte sammenhæng mellem gruppen, der påbegynder, og gruppen, der færdiggør, da nogle påbegynder uden at færdiggøre i perioden, ligesom nogle færdiggør en erhvervsuddannelse, selvom de ikke har påbegyndt i perioden. De, der er under uddannelse på udtrækningstidspunktet, er dog som nævnt ikke med i populationen.

3.2 Flere unge end ældre bliver faglærte

Antallet af ufaglærte er faldet betydeligt mere end antallet af ikke-ufaglærte i alle de undersøgte aldersgrupper, som det fremgår af tabel 2. Faldet er dog størst i aldersgrupperne op til 44 år og mindre i aldersgrupperne mellem 45 og 54 år. Dette afspejler til en vis grad den højere uddannelsesfrekvens blandt de yngre aldersgrupper af voksne, hvilket vi skal se nedenfor.

Tabel 2

Udviklingen fra 1. januar 2008 til 1. januar 2013 i antallet af ufaglærte hhv. ikke-ufaglærte i aldersgruppen 25-54 år, fordelt på *aldersintervaller*, der stod til rådighed for arbejdsmarkedet

		Antal		Ændring 2008-2013		Andel af alle hhv. ufaglærte og øvrige	
		2008	2013	Antal	I procent	2008	2013
25-29 år	Ufaglærte	36.696	26.964	-9.732	-27 %	11 %	11 %
	De ikke-ufaglærte	168.277	143.765	-24.512	-15 %	11 %	10 %
30-34 år	Ufaglærte	41.988	27.000	-14.988	-36 %	12 %	11 %
	De ikke-ufaglærte	254.189	210.654	-43.535	-17 %	17 %	15 %
35-39 år	Ufaglærte	52.750	34.454	-18.296	-35 %	16 %	14 %
	De ikke-ufaglærte	275.973	263.849	-12.124	-4 %	19 %	18 %
40-44 år	Ufaglærte	63.679	45.067	-18.612	-29 %	19 %	18 %
	De ikke-ufaglærte	304.868	275.226	-29.642	-10 %	21 %	19 %
45-49 år	Ufaglærte	70.187	54.461	-15.726	-22 %	21 %	22 %
	De ikke-ufaglærte	251.668	298.471	46.803	19 %	17 %	21 %
50-54 år	Ufaglærte	74.953	60.408	-14.545	-19 %	22 %	24 %
	De ikke-ufaglærte	226.356	242.396	16.040	7 %	15 %	17 %

Kilde: Særkørsel fra Danmarks Statistik. Cellerne markeret med skygge viser, at aldersgrupper af ufaglærte er mindst to procentpoint større end den tilsvarende gruppe blandt ikke-ufaglærte.

Selvom faldet i antallet af ufaglærte som nævnt er størst i de yngre aldersgrupper, er det dog kun en mindre ændring, der er sket, når man ser på, hvor store aldersgrupperne relativt set er: Hvor fx de ufaglærte under 40 år udgjorde 39 % i 2008, er denne andel fem år senere kun faldet til 36 %. Ser man imidlertid på køn og alder samtidig, er ændringen mere markant.

I tabel 1 så vi, at antallet af ufaglærte kvinder var faldet med 35 % fra 2008 til 2013. Men deler vi yderligere op i grupper ud fra både køn og alder (fremgår ikke af tabellerne), ses det, at det er blandt kvinder i alderen 25-44 år, at nedgangen i antallet af ufaglærte er størst. Blandt de 30-34-årige kvinder er der således blevet 44 % færre ufaglærte. Der ses også store fald i antallet af

ufaglærte mænd i de forskellige aldersgrupper, men disse fald er ikke lige så store som for kvindernes vedkommende.

For kvinderne ses der en tydelig tendens til, at jo ældre aldersgrupper der er tale om, desto større er gruppen af ufaglærte sammenlignet med gruppen af ikke-ufaglærte. Fx udgjorde de ufaglærte kvinder i alderen 50-54 år i 2013 11,1 % af alle ufaglærte, mens de ufaglærte kvinder i alderen 25-29 år udgjorde 3,5 % af alle ufaglærte. De tilsvarende andele for de ikke-ufaglærte kvinder var hhv. 8,4 % og 5,0 % af alle ikke-ufaglærte.

For mændene er der også en tendens til, at de ufaglærte grupper er større, jo ældre aldersgrupper vi ser på. Men tendensen er knap så tydelig, fordi de unge mænd i alderen 25-29 år udgør en relativt stor gruppe. De ufaglærte mænd i aldersgruppen 25-29 år udgjorde således 7,3 % af alle ufaglærte i 2013, mens de ikke-ufaglærte til sammenligning udgjorde 5,1 % af alle ikke-ufaglærte.

Når andelen af ufaglærte relativt set stiger med alderen, hænger det sammen med, at det især er de unge, der uddanner sig. Der er således en tydelig sammenhæng mellem alder og andele af ufaglærte, der hhv. påbegynder og gennemfører en erhvervsuddannelse, som vi også vender tilbage til senere i rapporten. Denne sammenhæng fremgår af tabel 3. **Fejl! Henvisningskilde ikke fundet.**

Tabel 3
Andele af forskellige aldersgrupper af ufaglærte pr. 1.1.2008, der har hhv. påbegyndt og gennemført en erhvervsuddannelse inden for de følgende fire år

	Andel, der har påbegyndt	Andel, der har gennemført
25-29 år (N = 34.347)	17,5 %	6,2 %
30-34 år (N = 38.425)	9,3 %	4,3 %
35-39 år (N = 47.543)	5,9 %	2,4 %
40-44 år (N = 57.143)	5,1 %	2,4 %
45-49 år (N = 63.636)	3,7 %	2,0 %
50-54 år (N = 67.945)	2,1 %	1,5 %

Kilde: Registerundersøgelsen

Som tabellen viser, er tendensen, at jo ældre de ufaglærte er, desto færre starter på eller gennemfører en erhvervsuddannelse. Samtidig er det dog værd at bemærke, at der i alle de undersøgte aldersgrupper er ufaglærte, der er blevet faglærte i perioden. Undersøgelsen giver ikke mulighed for at forklare sammenhængen mellem alder og det at påbegynde eller gennemføre en erhvervsuddannelse, men der er gode grunde til at forvente en sådan sammenhæng. Herunder det

forhold, at jo ældre folk bliver, desto færre år har de tilbage på arbejdsmarkedet og alt andet lige et mindre incitament for at foretage en sådan "investering" i fremtiden, som en uddannelse kan opfattes som. Hertil kommer fx de sociale forventninger fra venner, familie og kolleger, der kan betyde, at presset for at tage en uddannelse bliver mindre.

3.3 Kun marginale regionale forskelle

Der har i alle fem regioner været et fald i antallet af ufaglærte fra 2008 til 2013, fra 22 % i Region Hovedstaden til 30 % i Region Nordjylland og Region Syddanmark. Selvom der også har været et fald blandt de ikke-ufaglærte i fire ud af fem regioner, har dette fald været markant mindre. Andelen af ufaglærte i den erhvervsaktive befolkning i den undersøgte aldersgruppe har derfor været faldende i alle regioner. Det fremgår af tabel 4.

Tabel 4

Udviklingen fra 1. januar 2008 til 1. januar 2013 i antallet af ufaglærte hhv. ikke-ufaglærte i aldersgruppen 25-54 år, der stod til rådighed for arbejdsmarkedet, fordelt på regioner

		Antal		Ændring 2008-2013		Andel af alle hhv. ufaglærte og ikke- ufaglærte	
		2008	2013	Antal	I procent	2008	2013
Hovedstaden	Ufaglærte	90.969	71.329	-19.640	-22 %	26,7 %	28,7 %
	De ikke-ufaglærte	467.404	472.026	4.622	1 %	31,6 %	32,9 %
Midtjylland	Ufaglærte	75.521	53.480	-22.041	-29 %	22,2 %	21,5 %
	De ikke-ufaglærte	338.188	326.170	-12.018	-4 %	22,8 %	22,7 %
Nordjylland	Ufaglærte	39.190	27.470	-11.720	-30 %	11,5 %	11,1 %
	De ikke-ufaglærte	148.930	141.904	-7.026	-5 %	10,1 %	9,9 %
Sjælland	Ufaglærte	55.526	40.914	-14.612	-26 %	16,3 %	16,5 %
	De ikke-ufaglærte	215.833	200.904	-14.929	-7 %	14,6 %	14,0 %
Syddanmark	Ufaglærte	79.047	55.161	-23.886	-30 %	23,2 %	22,2 %
	De ikke-ufaglærte	310.976	293.357	-17.619	-6 %	21,0 %	20,5 %

Kilde: Særkørsel fra Danmarks Statistik. Cellerne markeret med skygge viser de regioner, hvor gruppen af ufaglærte er relativt større end den tilsvarende gruppe blandt ikke-ufaglærte.

Som tabel 4 viser, adskiller Region Hovedstaden og Region Midtjylland sig fra de øvrige tre regioner ved, at de ufaglærte udgør en relativt set mindre gruppe end de ikke-ufaglærte, mens det modsatte gør sig gældende for de tre øvrige regioner. Dette, selvom der både i 2008 og 2013 boede flere ufaglærte i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner. At andelen af ufaglærte

relativt set er mindre i Region Hovedstaden og Region Midtjylland, kan blandt andet forklares med, at andelen af højtuddannet arbejdskraft er størst i storbyerne.

Selvom de ufaglærte således fordeler sig ujævnt på regionerne, viser undersøgelsen, at der kun er marginale regionale forskelle med hensyn til andelen af ufaglærte, der hhv. påbegynder og gennemfører erhvervsuddannelser. Dette fremgår af tabel 5.

Tabel 5

Andele af ufaglærte i de fem regioner pr. 1.1.2008, der har hhv. påbegyndt og gennemført en erhvervsuddannelse inden for de følgende fire år

	Andel, der har påbegyndt	Andel, der har gennemført
Sjælland (N = 50.580)	6,0 %	2,9 %
Nordjylland (N = 35.907)	6,7 %	2,8 %
Hovedstaden (N = 80.473)	6,1 %	2,8 %
Midtjylland (N = 69.188)	6,2 %	2,7 %
Syddanmark (N = 72.891)	6,1 %	2,7 %

Kilde: Registerundersøgelsen

Som tabellen viser, er andelen af ufaglærte, der er blevet faglærte i løbet af de fem år, størst i Region Sjælland og mindst i Region Midtjylland og Region Syddanmark. Der er dog kun tale om marginale forskelle.

3.4 Flere lavtlønnede bliver faglærte

Selvom de ufaglærte ikke overraskende er overrepræsenteret i de lavere indkomstgrupper og underrepræsenteret i de højere indkomstgrupper, viser tallene, at det især er gruppen af lavtlønnede ufaglærte, som er blevet mindre. Dette fremgår af tabel 6.

Tabel 6

Udviklingen fra 1. januar 2008 til 1. januar 2013 i antallet af ufaglærte hhv. ikke-ufaglærte i aldersgruppen 25-54 år, der stod til rådighed for arbejdsmarkedet, fordelt på indkomstintervaller

		Antal		Ændring 2008-2013		Andel af alle hhv. ufaglærte og øvrige	
		2008	2013	Antal	I procent	2008	2013
0-	Ufaglærte	53.108	32.912	-20.196	-38 %	16 %	13 %
199.999 kr.	De ikke-ufaglærte	111.805	84.628	-27.177	-24 %	8 %	6 %
200.000-	Ufaglærte	151.208	89.786	-61.422	-41 %	44 %	36 %
299.999 kr.	De ikke-ufaglærte	434.350	270.225	-164.125	-38 %	29 %	19 %
300.000-	Ufaglærte	91.623	80.703	-10.920	-12 %	27 %	32 %
399.999 kr.	De ikke-ufaglærte	509.522	495.191	-14.331	-3 %	34 %	35 %
400.000-	Ufaglærte	27.142	27.762	620	2 %	8 %	11 %
499.999 kr.	De ikke-ufaglærte	216.137	289.522	73.385	34 %	15 %	20 %
500.000-	Ufaglærte	12.717	13.254	537	4 %	4 %	5 %
749.999 kr.	De ikke-ufaglærte	148.258	209.917	61.659	42 %	10 %	15 %
Mere end	Ufaglærte	4.449	3.931	-518	-12 %	1 %	2 %
750.000 kr.	De ikke-ufaglærte	61.251	84.875	23.624	39 %	4 %	6 %

Kilde: Særkørsel fra Danmarks Statistik. Cellerne markeret med skygge viser, at indtægtsgruppen af ufaglærte er mindst to procentpoint større end den tilsvarende gruppe ikke-ufaglærte.

Tabel 6 viser, at det især er gruppen af ufaglærte med en indkomst på under 300.000 kr., der er blevet mindre. Hvor det således var 60 % af de ufaglærte, der i 2008 tjente under 300.000 kr., er denne andel fem år senere faldet til 49 % af alle ufaglærte. Tilsvarende er en større andel af de ufaglærte blevet højtlønnede: Personer med 400.000 kr. og derover i årsindkomst er således vokset fra 13 % af alle ufaglærte i 2008 til 18 % i 2013. Dette viser, at gruppen af ufaglærte indkomstmæssigt er meget varieret, og at det især er gruppen af lavtlønnede ufaglærte, der er gået tilbage i antal.

Sammenligner vi med gruppen af ikke-ufaglærte, kan vi dog se, at andelen af højtlønnede i denne gruppe er steget endnu mere. Blandt de ikke-ufaglærte er gruppen af personer med en års-

indkomst på 400.000 og derover vokset fra 29 % i 2008 til 41 % i 2013. Så selvom gruppen af ufaglærte oplever et markant fald i antallet af ufaglærte i de lave indtægtsgrupper, så er det samtidig vigtigt at bemærke, at forskellene i de høje indkomstkategorier øges i perioden, når man sammenligner gruppen af ufaglærte med gruppen af ikke-ufaglærte.

De ufaglærtes lønniveau har betydning for, hvor mange ufaglærte der starter på en erhvervsuddannelse, for som den følgende tabel viser, er der en sammenhæng mellem ufaglærtes indkomst, og hvor mange der hhv. påbegynder og fuldfører erhvervsuddannelser.

Tabel 7

Andele af ufaglærte i forskellige indkomstgrupper pr. 1.1.2008, der har hhv. påbegyndt og gennemført en erhvervsuddannelse inden for de følgende fire år

	Andel, der har påbegyndt	Andel, der har gennemført
0-199.999 kr. (N = 38.653)	10,7 %	3,1 %
200.000-299.999 kr. (N = 130.728)	7,5 %	3,5 %
300.000-399.999 kr. (N = 95.206)	4,2 %	2,2 %
400.000-499.999 kr. (N = 28.966)	3,1 %	2,2 %
500.000-749.999 kr. (N = 12.313)	1,9 %	1,3 %
750.000 kr. og derover (N = 2.896)	0,66 %	0,76 %

Kilde: Registerundersøgelsen. Bemærk, at kategorien negativ indkomst er udeladt.

Som tabel 7 viser, er tendensen, at jo højere indkomst man har som ufaglært, desto færre hhv. påbegynder og gennemfører en erhvervsuddannelse. En oplagt forklaring er, at det økonomiske incitament for at tage en erhvervsuddannelse falder, jo mere man tjener. At de ufaglærtes lønniveau generelt er steget, kan betyde, at der i dag er færre ufaglærte, som har et økonomisk incitament til at gennemføre en erhvervsuddannelse.

3.5 Store branchemæssige forskelle

Ser man på de ufaglærtes fordeling på brancher, viser billedet generelt et stort fald i andelen af ufaglærte inden for næsten alle brancher, som det fremgår af tabel 8.

Tabel 8

Udviklingen fra 1. januar 2008 til 1. januar 2013 i antallet af ufaglærte hhv. ikke-ufaglærte i aldersgruppen 25-54 år, der stod til rådighed for arbejdsmarkedet, inden for de forskellige *brancher*

	Antal ufaglærte		Ændring i antal ufaglærte fra 2008 til 2013		De ufaglærtes andel af alle i branchen		
	2008	2013	Antal	I procent	2008	2013	2008-13
Industri	68.777	38.874	-29.903	-43 %	26 %	20 %	-6 %
Handel	43.445	32.434	-11.011	-25 %	18 %	15 %	-3 %
Sundhed og socialvæsen	44.136	32.432	-11.704	-27 %	13 %	10 %	-3 %
Uoplyst aktivitet	16.192	26.620	10.428	64 %	36 %	28 %	-8 %
Transport	34.570	23.346	-11.224	-32 %	35 %	30 %	-5 %
Rejsebureauer, rengøring og anden operationel service	26.517	20.504	-6.013	-23 %	32 %	28 %	-5 %
Bygge og anlæg	24.655	16.205	-8.450	-34 %	21 %	17 %	-4 %
Hoteller og restauranter	11.811	9.297	-2.514	-21 %	32 %	28 %	-3 %
Undervisning	10.368	7.865	-2.503	-24 %	8 %	6 %	-2 %
Offentlig administration, forsvar og politi	10.059	6.712	-3.347	-33 %	11 %	7 %	-3 %
Landbrug, skovbrug og fiskeri	8.658	6.282	-2.376	-27 %	24 %	21 %	-3 %
Andre serviceydelser mv.	6.863	5.246	-1.617	-24 %	17 %	14 %	-3 %
Information og kommunikation	7.046	5.148	-1.898	-27 %	10 %	7 %	-2 %
Vidensservice	6.874	4.600	-2.274	-33 %	7 %	5 %	-2 %
Ejendomshandel og udlejning	4.514	3.415	-1.099	-24 %	20 %	16 %	-4 %
Kultur og fritid	4.483	3.373	-1.110	-25 %	20 %	16 %	-4 %
Finansiering og forsikring	4.736	2.540	-2.196	-46 %	8 %	5 %	-3 %
Vandforsyning og renovation	5.004	2.332	-2.672	-53 %	41 %	32 %	-9 %
Råstofindvinding	712	573	-139	-20 %	21 %	16 %	-6 %
Energiforsyning	808	524	-284	-35 %	10 %	7 %	-4 %

Kilde: Særkørsel fra Danmarks Statistik. Brancherne er sorteret efter antal ufaglærte i 2013.

Bemærk, at en del ufaglærte indvandrere, som tidligere nævnt, ikke er registreret i Danmarks Statistik med højeste uddannelse. Dette vil kunne påvirke antallet af ufaglærte i de enkelte brancher.

Tabel 8 viser, at industri, handel samt sundhed og socialvæsen er de tre brancher med flest ufaglærte i 2013, men også, at de samme brancher har haft et fald i antal ufaglærte på hhv. 43 %, 25 % og 27 % fra 2008 til 2013. Der har ikke været den samme nedgang i beskæftigelsen for de uddannede i brancherne. Det ses af, at andelen af ufaglærte er faldet i alle brancher.

Andelen af ufaglærte varierer dog meget i de forskellige brancher, fra 5 % ufaglærte inden for vidensservice til 32 % inden for råstofindvinding i 2013. Der er derfor også forskel brancherne imellem med hensyn til, hvor meget de benytter sig af ufaglært arbejdskraft, og dermed også det pres, der kan være for at tage en erhvervsuddannelse, hvis man ønsker at arbejde i branchen.

Ser man på andelen af ufaglærte, der hhv. har påbegyndt eller gennemført en erhvervsuddannelse, blandt dem, der var ufaglærte i 2008 inden for de forskellige brancher, varierer disse også i høj grad, som det fremgår af tabel 9.

Tabel 9

Andele af ufaglærte i forskellige brancher pr. 1.1.2008, der har hhv. påbegyndt og gennemført en erhvervsuddannelse inden for de følgende fire år

	Andel, der har påbegyndt	Andel, der har gennemført
Sundhedsvæsen og sociale foranstaltninger (N = 43.132)	10,0 %	6,2 %
Offentlig forvaltning og forsvar; socialsikring (N = 10.920)	4,5 %	3,4 %
Fast ejendom (N = 4.190)	4,0 %	2,7 %
Vandforsyning; kloakvæsen, affaldshåndtering og rensning af jord og grundvand (N = 3.049)	4,6 %	2,7 %
Overnatningsfaciliteter og restaurationsvirksomhed (N = 8.667)	7,2 %	2,6 %
Landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri (N = 5.581)	4,6 %	2,4 %
Transport og godshåndtering (N = 31.034)	6,3 %	2,3 %
Fremstillingsvirksomhed (N = 66.777)	6,2 %	2,2 %
Engroshandel og detailhandel; reparation af motorkøretøjer og motorcykler (N = 40.065)	5,1 %	2,2 %
Bygge- og anlægsvirksomhed (N = 21.413)	4,8 %	2,2 %
N Administrative tjenesteydelser og hjælpetjenester (N = 24.023)	6,5 %	2,1 %
Liberale, videnskabelige og tekniske tjenesteydelser (N = 6.177)	3,3 %	1,9 %
Andre serviceydelser (N = 5.532)	3,4 %	1,8 %
Undervisning (N = 9.727)	3,6 %	1,8 %
Kultur, forlystelser og sport (N = 4.160)	4,5 %	1,7 %
El-, gas- og fjernvarmeforsyning (N = 844)	3,9 %	1,7 %
Information og kommunikation (N = 6.460)	2,8 %	1,6 %
Pengeinstitut- og finansvirksomhed, forsikring (N = 4.473)	1,5 %	0,83 %
Råstofindvinding (N = 695)	2,6 %	0,72 %

Kilde: Registerundersøgelsen. Bemærk, at kategorierne T Private husholdninger med ansat medhjælp mv., U Ekstraterritoriale organisationer og organer samt X Uoplyst ikke er medtaget i tabellen.

I tabellen er brancherne sorteret efter, hvor stor en andel af ufaglærte, som var ansat inden for branchen ved periodens start, der har gennemført en erhvervsuddannelse i perioden. Vi skal ikke her gå nærmere ned i at forsøge at forklare disse meget store forskelle, men blot nævne, at mange forhold kan spille ind, herunder fx hvor let det er som ufaglært at blive faglært inden for forskellige brancher, og traditioner i forskellige brancher med hensyn til at ansætte ufaglærte.

3.6 Flere ledige bliver faglærte

4,0 % af de ufaglærte, der var ledige i 2008, gennemførte en erhvervsuddannelse i de fire år frem til 2012. Til sammenligning var der 2,7 % af de ufaglærte, der var i beskæftigelse i 2008, der i samme periode gennemførte en erhvervsuddannelse. Selvom 4,0 % er en beskedne andel, peger det på, at ledighed kan fremme en beslutning om at tage en erhvervsuddannelse.

4 Motivation for erhvervsuddannelse

I dette kapitel giver vi et overblik over, hvorvidt og hvorfor ufaglærte i Danmark i dag har lyst til erhvervsuddannelse, samt hvorvidt og hvorfor de vurderer, at en erhvervsuddannelse vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet. Herefter skitserer vi på baggrund af interviewundersøgelsen fire *hovedgrupper* af ufaglærte med hensyn til, hvordan de forholder sig til det at tage en erhvervsuddannelse. Endelig sætter vi tal på de vigtigste barrierer for den del af de ufaglærte, der inden for de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse, men som har oplevet bestemte barrierer, der har afholdt dem fra at starte på en erhvervsuddannelse.

Vi har i undersøgelsen valgt at benytte begreberne 'lyst' og 'gavn' som to centrale aspekter af de ufaglærtes motivation for og orientering mod erhvervsuddannelse. Når det er sagt, vil motivation for erhvervsuddannelse handle om en række andre faktorer, herunder om de ufaglærte oplever et aktuelt behov for uddannelse. Vi ved fx fra PIAAC, at 21 % af de kortuddannede oplever, at de har behov for mere uddannelse/oplæring (SFI 2013). Samtidig er det værd at bemærke, at lyst til erhvervsuddannelse er en dynamisk og foranderlig størrelse – og at det derfor alene udgør et pejlemærke for respondenternes orientering mod erhvervsuddannelse her og nu.

4.1 Hver femte ufaglært har lyst til en erhvervsuddannelse

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at 21 % indenfor de seneste fem år *har overvejet* at starte på en erhvervsuddannelse, mens 9 % har overvejet at starte på en gymnasial uddannelse⁹. Dette resultat understøttes af, at 20 % af respondenterne i høj grad eller i nogen grad *har lyst til* at starte på en erhvervsuddannelse inden for de næste fem år, mens 16 % svarer "I mindre grad", og 56 % svarer "Slet ikke". Svarene fremgår af Tabel 10 sammen med svarene på det tilsvarende spørgsmål med hensyn til gymnasiale uddannelser.

⁹ Bemærk at samme person kan have overvejet både det ene og det andet. Det giver derfor ikke mening at lægge de to tal sammen.

Tabel 10**Respondenternes lyst til at starte på hhv. erhvervsuddannelse eller en gymnasial uddannelse indenfor de næste fem år**

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt
I hvilken grad har du lyst til at starte på en eud inden for de næste fem år? (N = 889)	10 %	10 %	16 %	56 %	9 %	100 %
I hvilken grad har du lyst til at starte på en gymnasial uddannelse inden for de næste fem år? (N = 889)	4 %	4 %	10 %	75 %	8 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

Som det fremgår af Tabel 10, er lysten til at påbegynde en gymnasial uddannelse endnu mindre end lysten til at starte på en erhvervsuddannelse. Selvom det generelle billede altså er, at et flertal på i alt 72 % i mindre grad eller slet ikke har lyst til en erhvervsuddannelse, er det alligevel værd at bemærke, at 20 % af de ufaglærte er positive over for at starte på en erhvervsuddannelse indenfor fem år.

De 20 % svarer i runde tal til ca. 50.000 ufaglærte¹⁰. Og sammenholdes dette med, at ca. 8.500 ufaglærte i løbet af fire år er blevet faglærte (jf. kapitel 3, s. 27), så viser spørgeskemaundersøgelsen altså, at der er et stort potentiale i at gøre flere ufaglærte faglærte.

4.2 Mere end halvdelen vurderer, at en erhvervsuddannelse vil gavne dem

Men en ting er, om man har lyst til at begynde på en uddannelse, noget andet er, om man vurderer, at en erhvervsuddannelse på sigt vil kunne forbedre ens muligheder på arbejdsmarkedet. Her svarer 32 % af respondenterne, at de er meget enige, og 27 %, at de er lidt enige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet. Mens 10 % er lidt uenige og 17 % er meget uenige. Svarene fremgår af Tabel 11 sammen med svarene på det tilsvarende spørgsmål med hensyn til gymnasiale uddannelser.

¹⁰ En femtedel af de 248.348, der den 1. januar 2013 tilhørte målgruppen, svarer ca. til 50.000. Hertil kommer personer, der er fyldt 55 år. Tæller man disse med, er tallet snarere 60.000 personer.

Tabel 11**Respondenterne fordelt efter, hvor enige eller uenige de er i, at en eud hhv. en gymnasial uddannelse vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet**

	Meget enig	Lidt enig	Lidt uenig	Meget uenig	Ved ikke	I alt
Hvor enig eller uenig er du i, at en eud på sigt vil forbedre dine muligheder på arbejdsmarkedet? (N = 889)	32 %	27 %	10 %	17 %	14 %	100 %
Hvor enig eller uenig er du i, at en gymnasial uddannelse på sigt vil forbedre dine muligheder på arbejdsmarkedet? (N = 889)	19 %	21 %	14 %	26 %	19 %	99 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

Samlet set viser dette, at selvom et flertal af de ufaglærte på 59 % vurderer, at en erhvervsuddannelse ville kunne gavne dem på arbejdsmarkedet, er det kun 21 %, der indenfor de seneste fem år faktisk har overvejet at starte, og kun 20 %, der i høj eller i nogen grad kunne have lyst til at starte. Dette giver anledning til at spørge, hvorfor der er denne markante forskel. Det ser vi nærmere på nedenfor.

4.3 Faktorer, der påvirker lysten til erhvervsuddannelse

Vi har undersøgt, hvorvidt den enkelte respondents lyst til at starte på en erhvervsuddannelse hænger sammen med andre forhold, som vi har spurgt ind til i spørgeskemaundersøgelsen. Af Tabel 12 fremgår de faktorer, som har en signifikant betydning for lysten til at starte på en erhvervsuddannelse. Det betyder omvendt, at det ikke har været muligt at påvise signifikante sammenhænge mellem lysten til erhvervsuddannelse og en række forhold, som man kunne forestille sig havde en betydning. Disse vedrører dels forskellige sociale forhold, dels vurderinger af ens faglige udbytte af tidligere skolegang og uddannelse, dels andre forhold.

Med hensyn til *sociale relationer og miljøer* har det *ikke* været muligt at påvise, at følgende forhold har en signifikant betydning for, hvorvidt man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse:

- Er der nogen af dine venner, der har en erhvervsuddannelse?
- Er der nogen i din nærmeste familie, dvs. søskende, forældre, børn eller ægtefælle, der har en erhvervsuddannelse?
- Har nogen af dine nuværende kollegaer en erhvervsuddannelse? (Kun beskæftigede)
- Hvordan vil du beskrive holdningen til erhvervsuddannelse blandt dine nuværende kollegaer?
- Hvordan vil du beskrive ledelsens holdning til erhvervsuddannelse af medarbejdere, der ikke har en uddannelse?

Og med hensyn til *vurderinger af ens faglige udbytte af tidligere skolegang og uddannelse* har det *ikke* været muligt at påvise, at følgende forhold har en signifikant betydning for, hvorvidt man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse:

- Hvor godt klarede du dig rent fagligt i folkeskolen?
- Hvordan var dit faglige udbytte samlet set af de uddannelser, du er startet på efter folkeskolen?
- Hvordan vurderer du dine læsevner?

Med hensyn til *andre faktorer* har det *ikke* været muligt at påvise, at følgende forhold har en signifikant betydning for, hvorvidt man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse:

- Er du blevet opfordret af jobcenteret til at starte på en erhvervsuddannelse? (Kun ledige)

Man skal være opmærksom på, at selvom vi ikke i denne undersøgelse har kunnet påvise, at disse faktorer har en signifikant betydning for lysten til at starte på en erhvervsuddannelse, kan det ikke udelukkes, at der fx kan være sammenhænge mellem en persons læsevner, fagligt udbytte af ens skolegang eller holdningen til uddannelse på en arbejdsplads på den ene side og respondenternes lyst til erhvervsuddannelse på den anden. Dette skyldes blandt andet, at der er tale om respondenternes subjektive vurderinger af disse forhold, ligesom der kan spille mere statistiske forhold ind såsom antallet af respondenter (fx antal ledige), der indgår i undersøgelsen.

I Tabel 12 præsenteres de otte faktorer, som vi har identificeret som signifikante for lysten til at starte på en erhvervsuddannelse, sorteret efter andelen af respondenter, der i høj grad eller i nogen grad har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse.

Tabel 12**Faktorer med statistisk signifikant betydning for, i hvilken grad man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse inden for de næste fem år**

(Spørgeskemaundersøgelse-variable)	(Svarkategorier)	Har i høj grad eller i nogen grad lyst	Har i mindre grad eller slet ikke lyst
Hvor stor eller lille vurderer du, at din risiko er for at blive ledig? (n = 669)	Meget stor eller stor (n = 71)	51 %	49 %
	Moderat (n = 166)	26 %	54 %
	Lille eller meget lille (n = 432)	14 %	86 %
Er du blevet opfordret af en eller flere af dine nuværende kollegaer til at starte på en erhvervsuddannelse? (n = 713)	Ja (n = 78)	46 %	54 %
	Nej (n = 635)	18 %	82 %
I hvilken grad overvejer du at skifte job? (n = 725)	I høj grad eller i nogen grad (n = 175)	41 %	59 %
	I mindre grad eller slet ikke (n = 550)	13 %	87 %
I hvilken grad kunne du tænke dig at arbejde inden for en anden branche, end du gør? (n = 714)	I høj grad eller i nogen grad (n = 229)	40 %	60 %
	I mindre grad eller slet ikke (n = 485)	11 %	89 %
Hvad er din hovedbeskæftigelse? (n = 755) (Obs.: Personer i fleksjob er udeladt)	Ledig (n = 70)	36 %	64 %
	I arbejde (n = 685)	21 %	69 %
Er du blevet opfordret af din arbejdsgiver eller leder til at starte på en erhvervsuddannelse? (n = 719)	Ja (n = 60)	33 %	67 %
	Nej (n = 659)	20 %	80 %
Vurderer du, at du rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse? (n = 682)	Ja (n = 564)	27 %	73 %
	Nej (n = 118)	5 %	95 %
I hvilken grad har du kendskab til mulighederne for EUD som et afkortet forløb? (n = 789)	I høj grad eller i nogen grad (n = 370)	21 %	79 %
	I mindre grad eller slet ikke (n = 419)	23 %	77 %
Alle respondenter (n = 873) (Til sammenligning)		22 %	78 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen. Bemærk, at der er set bort fra respondenter, der har svaret "Ved ikke".

Tabellen viser fx, at der i gruppen af respondenter, der vurderer, at deres *risiko for at blive ledig* er stor eller meget stor, er 51 %, der i høj grad eller i nogen grad har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse. Dette kan fx sammenholdes med, at det kun er 14 %, der har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse blandt dem, der vurderer risikoen som lille eller meget lille. Tilsvarende ses det, at gruppen af ledige generelt set har større lyst til uddannelse end de beskæftigede. Dette peger på, at såvel ledighed som risiko for ledighed kan virke fremmende for motivationen for at starte på en erhvervsuddannelse, fordi en erhvervsuddannelse kan være vejen til et job.

Tabellen viser også, at der blandt de respondenter, der er blevet *opfordret til at starte* på en erhvervsuddannelse af deres kolleger eller af ledelsen/arbejdsgiveren, er større andele, der har lyst til dette. Blandt dem, hvor det er kollegerne, der har opfordret dem, er det 46 %, og blandt dem, hvor det er deres leder eller arbejdsgiver, er det 33 %. Mens de tilsvarende tal for dem, der ikke er blevet opfordret, er hhv. 18 % og 20 %. Dette peger på, at det har betydning, hvis ledere og kolleger i virksomhederne opfordrer den enkelte til at starte på en erhvervsuddannelse. Dette kan også ses i lyset af, som nævnt tidligere, at det ikke har været muligt at påvise en tilsvarende signifikant sammenhæng med hensyn til en mere generel holdning til erhvervsuddannelse blandt hhv. kolleger og ledelser.

Men også overvejelser om at skifte job eller branche har betydning for ens lyst til at starte på en erhvervsuddannelse: Blandt dem, der i høj grad eller i nogen grad overvejer at skifte *job*, er det 41 %, der har lyst, mens det blandt dem, der i høj grad eller i nogen grad overvejer at skifte *branche*, er 40 %, der har lyst. Dette peger på, at lysten til at starte på en erhvervsuddannelse også hænger sammen med mobiliteten på arbejdsmarkedet, for så vidt at erhvervsuddannelse for en del ufaglærte ses som et middel til at skifte branche eller job.

Endelig har det også betydning for lysten, om respondenterne vurderer, at de rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse. De respondenter, der vurderer, at de kun i mindre grad eller slet ikke rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, har kun i meget begrænset omfang lyst til en erhvervsuddannelse. Dette resultat peger på et behov for i højere grad at løfte de almene kompetencer hos nogle grupper af ufaglærte, eftersom forbedrede faglige kompetencer for nogle vil være en nødvendig forudsætning for overhovedet at overveje at starte på en erhvervsuddannelse.

Også kendskabet til mulighederne for EUD som et afkortet forløb har betydning, om end det kun har en marginal indflydelse på lysten til erhvervsuddannelse. En forklaring på dette kan være, at et øget kendskab til erhvervsuddannelse giver et mere kvalificeret beslutningsgrundlag, der kan påvirke lysten både positivt og negativt. For nogle, der umiddelbart er interesseret i en erhvervsuddannelse, vil et større kendskab til erhvervsuddannelser som afkortet forløb kunne betyde, at

en erhvervsuddannelse alligevel ikke er relevant, mens et større kendskab i sig selv for nogle vil kunne give lyst til en erhvervsuddannelse.

4.3.1 Push-faktorer har størst betydning for ufaglærtes lyst til erhvervsuddannelse

Men en ting er at se på de enkelte faktorer hver for sig og deres betydning for, at en person har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse. Noget andet er at se på faktorerne samlet set i en statistisk model. Det har vi gjort ved hjælp af en logistisk regressionsanalyse for at give et samlet billede af, hvor stor betydning de enkelte faktorer har. I en sådan analyse kan nogle faktorer vise sig at være mindre vigtige, fordi de er betinget af andre faktorer. Dette er grunden til, at ikke alle de netop gennemgåede faktorer af signifikant betydning fra Tabel 12 er med i Tabel 13. Den statistiske model sammenligner de personer, som i spørgeskemaet har angivet, at de har lyst til at tage en erhvervsuddannelse, med de personer, som ikke har lyst. Bemærk, at der i regressionsanalysen indgår variable fra både register- og spørgeskemaundersøgelserne.

Tabel 13**Faktorer med statistisk signifikant betydning for, i hvilken grad man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse inden for de næste fem år (regressionsanalyse)**

Kategorier (registervariable (R) eller spørgeskemavariable (S))		Signifikans	Odds-ratio
Respondentens socioøkonomiske status (R)	Lønmodtagere på grundniveau	0,008	4,806
	Lønmodtagere på mellemniveau og topledere	0,049	Reference
	Lønmodtagere uden nærmere angivelse	0,005	5,445
Respondentens mors højeste uddannelse (R)	Arbejdsløse	0,024	4,609
	Grundskole	0,019	Reference
	Erhvervsuddannelse, gymnasial uddannelse eller højere	0,098	1,677
Alder (R)	Ikke oplyst	0,006	2,020
		0,000	0,945
Vurderer du, at du rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse? (S)	Ja	0,000	9,523
	Nej	0,000	Reference
I hvilken grad overvejer du at skifte job? (S)	I høj grad eller i nogen grad	0,022	1,987
	I mindre grad eller slet ikke	0,022	Reference
I hvilken grad kunne du tænke dig at arbejde inden for en anden branche, end du gør nu? (S)	I høj grad eller i nogen grad	0,003	2,369
	I mindre grad eller slet ikke	0,011	Reference
Er du blevet opfordret af en eller flere af dine nuværende kollegaer til at starte på en erhvervsuddannelse? (S)	Ja	0,000	3,436
	Nej	0,000	Reference
Hvor stor eller lille vurderer du, at din risiko er for at blive ledig? (S)	Stor eller meget stor	0,000	6,202
	Moderat	0,001	1,791
	Lille eller meget lille	0,000	Reference

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse og registerdata

Som det fremgår af Tabel 13, er de otte spørgeskemavariable, som fremgik af Tabel 12, blevet reduceret til fem, der står tilbage som dem, der i den statistiske model har størst betydning. Det vil sige:

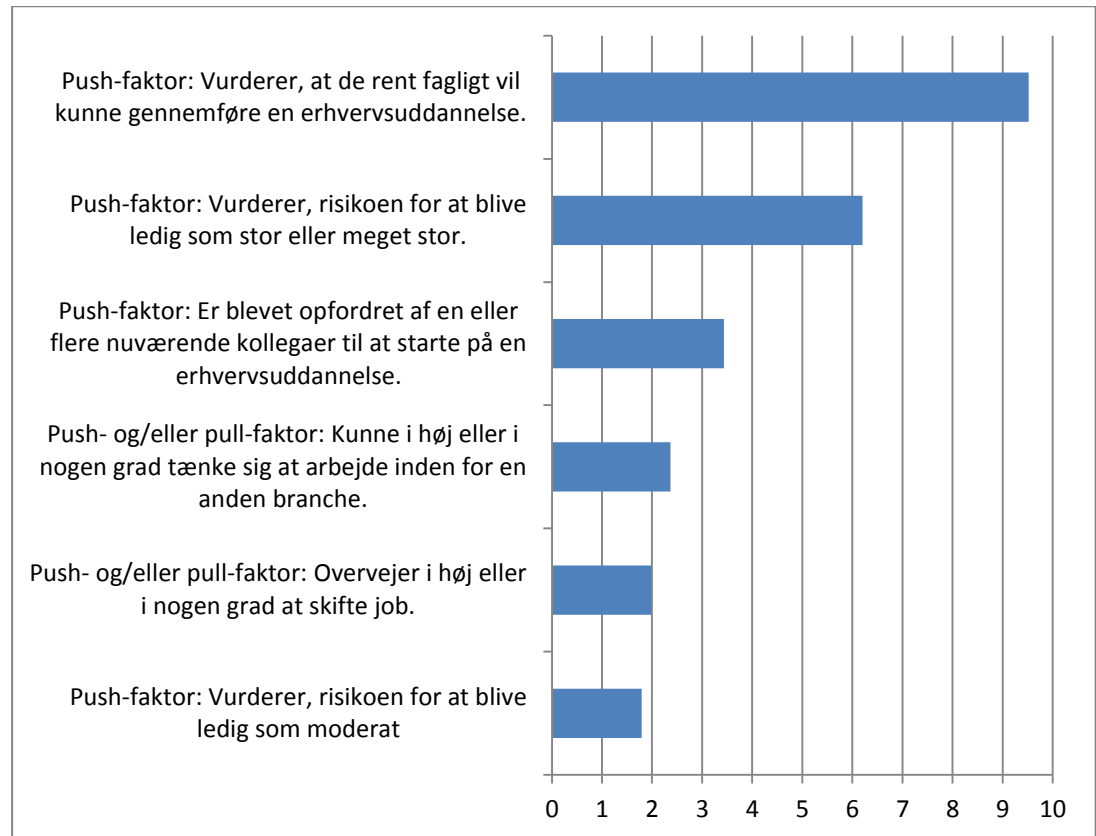
- Hvis man vurderer, at man *rent fagligt* vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, er der en større sandsynlighed (ni til ti gange så stor) for, at man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, sammenlignet med, hvis man ikke vurderer dette.
- Hvis man vurderer, at *risikoen for at blive ledig* er stor eller meget stor, er der en større sandsynlighed (seks gange så stor) for, at man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, end hvis man vurderer den som lille eller meget lille.

- Hvis man er blevet *opfordret* af en eller flere af ens nuværende kollegaer til at starte på en erhvervsuddannelse, er der en større sandsynlighed (tre til fire gange så stor) for, at man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, end hvis man ikke er blevet dette.
- Hvis man i høj grad eller i nogen grad kunne tænke sig at *arbejde inden for en anden branche*, er der en større sandsynlighed (to til tre gange så stor) for, at man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, end hvis man kun gør dette i mindre grad eller slet ikke.
- Hvis man i høj grad eller i nogen grad overvejer at *skifte job*, er der en større sandsynlighed (to gange så stor) for, at man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, end hvis man kun i mindre grad eller slet ikke overvejer dette.

Hertil kommer de tre registervariable, der viser, at socioøkonomisk status, moderens uddannelsesbaggrund og respondentens alder har betydning for lysten til at starte på en erhvervsuddannelse.

Deler man de fem spørgeskemavariable op i push- og pull-faktorer, kan vi se, at push-faktorer (forstået som faktorer i ens nuværende situation, som skubber på med hensyn til beslutningen om en erhvervsuddannelse) har størst betydning, mens pull-faktorer i mindre grad har betydning for de ufaglærtes lyst til at starte på en erhvervsuddannelse (se figuren nedenfor).

Figur 3: Push- og/eller pull-faktorer fra spørgeskemaundersøgelsen, der har betydning for, i hvilken grad man som ufaglært har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse inden for de næste fem år.

Kilde: Samme som Tabel 13. Figuren skal læses sådan, at hvis man som ufaglært vurderer, at man rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, er sandsynligheden ni til ti gange så stor for, at man har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, sammenlignet med, hvis man ikke vurderer dette. Tallene angiver med andre ord det, der i Tabel 13 blev kaldt for odds-ratio.

I Tabel 13 såvel som i figur 3 er der brugt et par begreber, som kræver en kort forklaring – odds-ratio og referencekategori. Når regressionsanalysen sammenligner personer, som angiver, at de har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, med personer, som ikke har lyst, sker denne sammenligning på baggrund af en række forskellige faktorer (de variable, som indgår i modellen). Modellen kan således måle, hvor sandsynligt det er, at en person med givne karakteristika vil have lyst til at tage en erhvervsuddannelse, sammenlignet med en person med andre karakteristika.

Sandsynligheden for at have lyst til at starte på en erhvervsuddannelse er i modellen udtrykt med odds. Odds-ratio er derfor den ændrede sandsynlighed for at have lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, hvis man ændrer et givet karakteristikum. Odds-ratio på mere end 1 angiver en større sandsynlighed for at have lyst, mens værdier under 1 angiver en mindre sandsynlighed.

Når det af tabellen fx fremgår, at personer, som har svaret "I høj grad" eller "I nogen grad" til spørgsmål om, hvorvidt de overvejer at skifte job, så betyder odds-ratio-værdien på 1,987, at disse personer har en næsten dobbelt så stor sandsynlighed for at have lyst til at tage en erhvervsuddannelse sammenlignet med personer, som kun i mindre grad eller slet ikke har overvejet et jobskifte (referencekategori), givet at de andre karakteristika i modellen holdes ens. Referencekategorien bliver altså det karakteristikum, som der måles op imod i modellen.

Aldersvariablen er en numerisk variabel og har derfor ingen referencekategori. Når odds-ratio derfor er 0,945, viser det en tendens til, at jo ældre man er, desto mindre bliver lysten alt andet lige til at starte på en erhvervsuddannelse.

Der er særligt to af resultaterne fra regressionsanalysen, der er interessante i et videre og mere handlingsrettet perspektiv, nemlig betydningen af, at kollegaerne opfordrer de ufaglærte til at starte på en erhvervsuddannelse, og betydningen af at have de rette faglige kompetencer til at kunne gennemføre en erhvervsuddannelse.

Samtidig peger resultaterne også på en lang række betydende faktorer, som det umiddelbart er vanskeligt at ændre på. Det gælder fx respondenternes overvejelser over job- og brancheskifte eller oplevelse af ledighedsrisiko. Når så relativt få ufaglærte ændrer status til faglært, hænger det således også sammen med, at subjektive faktorer som tilfredshed i arbejdsliv, alder og socio-økonomisk status spiller en stor rolle for de ufaglærtes orientering mod erhvervsuddannelse.

Vi vil nu gå lidt dybere ned i årsager til, at ufaglærte enten har lyst eller ikke har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse, på grundlag af den interviewundersøgelse, vi har gennemført.

4.4 Årsager til ufaglærtes interesse for erhvervsuddannelse

Interviewundersøgelsen har identificeret en lang række forklaringer på, hvad der for informanterne taler henholdsvis for eller imod at påbegynde en erhvervsuddannelse. I det følgende er disse bevæggrunde delt op i følgende temaer:

- Økonomi
- Alder
- Erfaringer m.m. vedrørende uddannelse og læring
- Forhold, der vedrører arbejdslivet
- Andre forhold, herunder særlige livsbegivenheder og -vilkår

4.4.1 Økonomiske forhold

Økonomiske forhold er et tema, der fylder meget i informanternes overvejelser om, hvorvidt de kunne tænke sig at påbegynde en erhvervsuddannelse. For nogle er økonomien i forbindelse med at påbegynde en erhvervsuddannelse ikke nogen barriere, fordi de har råd til at gå midlertidigt ned i indkomst. Hvis man fx sidder i et gældfrit hus, er der måske luft til i en periode at have en reduceret indkomst. Ligesom udsigten til en højere løn som faglært kan være en økonomisk gulerod.

Men for andre er økonomien en vigtig barriere, enten fordi de ikke ønsker at forringe den levestandard, de har vænnet sig til, eller fordi de sidder i en svær økonomisk situation, hvor de reelt ikke oplever det som en valgmulighed at gå ned i indkomst. Nogle har relativt store udgifter til fx bolig og børn og kan ikke se, hvordan de kan afholde disse udgifter på elevløn. Men der er også eksempler på, at informanter generelt er usikre på de økonomiske muligheder, der eksisterer, når man er under uddannelse.

4.4.2 Alder

I interviewundersøgelsen er der informanter, som er i slutningen af fyrrerne eller i halvtredserne, der oplever alderen som en barriere for at påbegynde en erhvervsuddannelse. De påpeger fx, at de kunne frygte, at en arbejdsgiver ikke ville ansætte dem på grund af deres alder. Eller at de tænker, at de nok skal klare sig uden uddannelse, indtil de går på pension. Der kan også være tale om, at de ikke har lyst til at skulle være en del af et uddannelsesmiljø præget af mange unge.

Omvendt er der informanter i fyrrerne, der ikke oplever alder som en begrænsning for at gå i gang med uddannelse. En informant nævner fx, at hans egen far kunne fungere som rollemodel, fordi han først blev faglært som 46-årig.

4.4.3 Forudsætninger og erfaringer vedrørende uddannelse og læring

Selvom der også er informanter, der oplever, at de har de nødvendige forudsætninger for at gå i gang med en erhvervsuddannelse, fylder udsagn om svage faglige og/eller sociale forudsætninger en del i interviewundersøgelsen. Blandt eksempler på utilstrækkelige faglige forudsætninger kan nævnes svage læse-, engelsk- eller matematikfærdigheder. Andre formulerer det mere generelt som, at adgangskravene er for store, eller "at uddannelsen skal være noget, jeg kan klare fagligt". Og som et eksempel på personlige og/eller sociale udfordringer kan nævnes en informant, der fortæller, at hun er "dårlig til det der med at være alene mellem en hel masse nye mennesker".

De svage forudsætninger hænger på forskellige måder sammen med de erfaringer, den enkelte har med læring og uddannelse. Og selvom der også her er eksempler på, at ufaglærte har været glade for at gå i skole, har lyst til at lære eller har lyst til at være sammen med andre mennesker, er der også eksempler på negative erfaringer med det at gå i skole, som hæmmer lysten til at gå i gang med en uddannelse.

Erfaringer med læring og uddannelse kan også handle om måder at lære på. Fx fortæller en informant, at han har svært ved at sidde stille. Som han formulerer det, kan han "ikke sidde stille på en stol time efter time", fordi han hellere vil bruge sine hænder.

I kapitel 6 går vi mere i dybden med betydningen af erfaringer med uddannelse og læring.

4.4.4 Forhold, der vedrører arbejdslivet

Interviewundersøgelsen viser, at den enkelte ufaglærtes situation på arbejdsmarkedet kan spille afgørende ind på, hvorvidt vedkommende har lyst til at gå i gang med en erhvervsuddannelse. På den ene side er der informanter, der er og har været glade for deres jobs, hvor de ikke behøvede en erhvervsuddannelse. De har derfor ikke oplevet noget behov for at tage en erhvervsuddannelse. På den anden side er der informanter, der enten har oplevet, at en arbejdsgiver har opfordret dem til at gå i gang, og som derfor overvejer at gøre det, eller som tænker, at hvis deres arbejdsgiver opfordrede dem til at gå i gang med en erhvervsuddannelse, så ville de måske gøre det.

Ledighed eller risiko for ledighed er noget af det, der kan motivere ufaglærte til at gå i gang med en erhvervsuddannelse. Der er således både informanter i beskæftigelse, der tænker, at de ville stå stærkere på arbejdsmarkedet, hvis de havde en uddannelse og blev ramt af ledighed, og ledige informanter, der overvejer en erhvervsuddannelse som middel til at komme i arbejde igen. Blandt de ledige er der forskellige erfaringer med jobcentrene, fra at jobcenteret har presset på for, at den ledige ufaglærte skulle tage en uddannelse, og til at de har oplevet, at jobcenteret har været mere modvilligt med hensyn til at medfinansiere en uddannelse.

Et forhold fra arbejdslivet, som rammer nogle, er nedslidning i det job, de har, og det kan få dem til at orientere sig mod andre muligheder på arbejdsmarkedet, som en erhvervsuddannelse kan være vejen til.

I kapitel 5 går vi mere i dybden med forhold, der vedrører arbejdslivet.

4.4.5 Andre forhold, herunder særlige livsbegivenheder og -vilkår

Hvorvidt man som ufaglært har lyst til at gå i gang med en erhvervsuddannelse, kan for den enkelte hænge sammen med mange andre forhold end de ovenfor nævnte, fx særlige livsbegivenheder, interesser eller prioriteringer.

Et eksempel på en interesse, der kan have betydning for lysten til at gå i gang med en erhvervsuddannelse, er en informant, der interesserer sig for biler og derfor overvejer en automekanikeruddannelse. Nogle gange kan en sådan interesse hænge sammen med noget, man har prøvet, som har fanget ens interesse, fx har en informant prøvet at lave tømmerarbejde på en produktionskole og herigennem fået lyst til at starte på tømmeruddannelsen. En sådan målrettet interesse for et bestemt erhverv kan dog for nogle betyde, at de undlader at orientere sig bredere, og det kan være et problem, hvis ens drømmejob ikke er opnåeligt, fordi man ikke kan leve op til adgangskravene.

Men også prioriteringer såsom, at man gerne vil have tjent penge til at købe en bolig, inden man går i gang med en uddannelse, eller andre prioriteringer i ens liv kan betyde, at konkrete overvejelser om uddannelse bliver udskudt.

Endelig er der en gruppe af informanter, der generelt er præget af en vis uafklarethed. Nogle er fortsat søgende uden endnu at have fundet det helt rigtige, mens andre kun har et begrænset kendskab til uddannelsesmulighederne.

I kapitel 7 går vi mere i dybden med betydningen af andre livserfaringer, herunder særlige livsomstændigheders betydning for valg eller fravalg af erhvervsuddannelse og betydningen af mødet med vejledning.

4.5 Hovedtyper af ufaglærte

De ufaglærte adskiller sig fra hinanden med hensyn til, hvorvidt man har lyst eller ikke har lyst til erhvervsuddannelse, og hvorvidt man vurderer, at det ville kunne gavne en på arbejdsmarkedet. Ser man nærmere på tallene, deler gruppen sig i hovedgrupper af meget forskellige størrelser med hensyn til synet på erhvervsuddannelser.

Tabel 14

De ufaglærte hhv. med og uden lyst til at starte på en erhvervsuddannelse sammenholdt med, hvorvidt de vurderer, at en erhvervsuddannelse på sigt ville forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet (n = 871)

	Dem, der er meget eller lidt enige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet	Dem, der er meget eller lidt uenige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet	Dem, der har svaret "Ved ikke"	I alt
Dem, der i høj grad eller i nogen grad har lyst	17 %	1 %	1 %	20 %*
Dem, der i mindre grad eller slet ikke har lyst	37 %	24 %	11 %	71 %**
Dem, der har svaret "Ved ikke"	6 %	1 %	2 %	9 %
I alt	60 %	26 %	14 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

* Når summen af 17 % + 1 % + 1 % er angivet til 20 % og ikke 19 %, skyldes det afrunding.

** Når summen af 37 % + 24 % + 11 % er angivet til 71 % og ikke 72 % skyldes det afrunding.

Det ses af tabellen, at i alt 91 % af respondenterne har givet udtryk for, hvorvidt de havde lyst til en erhvervsuddannelse eller ej, og i alt 86 % af respondenterne har givet en vurdering af, hvorvidt en erhvervsuddannelse ville gavne dem på arbejdsmarkedet. Desuden viser tabellen, som også tidligere nævnt, at 60 % af respondenterne vurderer, at en erhvervsuddannelse ville gavne dem på arbejdsmarkedet, mens kun 20 % i høj grad eller i nogen grad har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse.

Når man sammenholder de to spørgsmål, som det er gjort i Tabel 14, ses det, at 78 % (17 % + 37 % + 24 %) af respondenterne befinder sig i en af følgende tre hovedgrupper:

- **'De motiverede'**: De 17 % af respondenterne, der i høj grad eller i nogen grad har lyst til en erhvervsuddannelse, og som er meget eller lidt enige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet.

- **'De passive':** De 37 % af respondenterne, der kun i mindre grad eller slet ikke har lyst til en erhvervsuddannelse, men som er meget eller lidt enige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet.
- **'De uinteresserede':** De 24 % af respondenterne, der kun i mindre grad eller slet ikke har lyst til en erhvervsuddannelse, og som er meget eller lidt uenige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet.

Dertil kommer en sidste hovedgruppe, der består af de respondenter, som på et eller begge spørgsmål har svaret "Ved ikke":

- **'De uafklarede':** De 21 % af respondenterne, der på et eller begge spørgsmål har svaret 'Ved ikke'. Vi har valgt i det følgende at se bort fra denne meget brede hovedgruppe, fordi det er svært at sige noget samlet om en gruppe af personer, som i denne sammenhæng er defineret ved, at de enten ikke har taget stilling til, om de har lyst til en erhvervsuddannelse, eller ikke har taget stilling til, om det i givet fald ville kunne gavne dem på arbejdsmarkedet. Men det er vigtigt at have i baghovedet i forbindelse med den følgende analyse, at omkring hver femte ufaglærte tilhører denne hovedgruppe.

I det følgende belyser vi de tre første nærmere ved hjælp af såvel registerdata samt data fra interviewundersøgelsen¹¹:

4.5.1 'De motiverede'

'de motiverede' er den gruppe, som både har lyst til en erhvervsuddannelse, og som mener, det ville gavne dem. Denne hovedgruppe udgør ifølge spørgeskemaundersøgelsen 17 % af de ufaglærte og er dermed det mindste af de tre hovedgrupper. Ikke overraskende er der signifikant flere fra denne hovedgruppe, der har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse. Der er således 77 % af de ufaglærte fra denne hovedgruppe, der inden for de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse, mens dette gælder 24 % af hele gruppen af respondenter.

Jo yngre de ufaglærte er, desto større er sandsynligheden for at være motiveret for erhvervsuddannelse. Særligt den yngste aldersgruppe, de 25-29-årige, er overrepræsenteret blandt 'de motiverede'. De 25-29-årige udgør 22 % af gruppen af motiverede, mens de udgør 11 %, når vi ser på tværs af de tre hovedgrupper. Men der er også en overvægt af 30-34-årige (16 % mod 11 %) og 35-39-årige (22 % mod 14 %) i gruppen af motiverede (fremgår ikke af tabellen).

¹¹ Bemærk, at vi har valgt ikke at udfolde beskrivelsen af gruppen af personer, der i høj eller nogen grad har lyst, men som er meget eller lidt uenige i, at det på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet, da denne gruppe kun udgør 1 % af respondenterne.

'De motiverede' er desuden kendetegnet ved at have et lavere indkomstniveau, når man sammenligner med de to øvrige hovedgrupper, 'de passive' og 'de uinteresserede'. Hver 10. i denne gruppe tjener under 200.000 kr. årligt (mod 7 % på tværs af de tre hovedgrupper) og 42 % tjener 200.000-299.999 kr. årligt (37 % på tværs af de tre hovedgrupper).

Hverken kvinder eller mænd er overrepræsenteret blandt 'de motiverede', og vi finder altså ikke signifikante kønsmæssige forskelle indenfor de tre hovedgrupper.

Ud fra interviewundersøgelsen kan vi identificere forskellige forklaringer på, hvorfor 'de motiverede' er villige til at starte. På tværs af interviewene står to forskellige hovedforklaringer frem:

- Behov for at stå bedre på arbejdsmarkedet ved at få papir på kompetencerne
- En personlig motivation for at færdiggøre en uddannelse (uddannelse som værdi)

Minna, der har besluttet sig for at blive faglært buschauffør, beskriver motivationen for beslutningen således:

Det handler om, at mine børn kan sige "mor havde også en uddannelse". Det skal være sådan, at de siger "mor fik også en uddannelse, da hun fik tid og råd til det". (Minna, 44 år)

Grundlæggende viser interviewundersøgelsen, at der er forskel på, hvor langt 'de motiverede' er nået på vejen mod en erhvervsuddannelse – der er informanter, der allerede har truffet en beslutning om at gå i gang, og der er informanter, som gerne vil i gang, men som fortsat oplever barrierer.

De informanter, der allerede har truffet en beslutning om at starte, beskriver, at beslutningen er hjulpet på vej af opbakning fra familien eller fra arbejdsgiver. De oplever altså en særlig 'uddannelsesåbning', der har gjort erhvervsuddannelse mulig eller mere aktuel – fx ledighed, opkvalificering, mens de allerede er i arbejde, eller luft i økonomien pga. en ændret livssituation.

Informanter, som er motiverede, men som endnu ikke er afklarede om beslutningen, fremhæver især økonomien som en barriere. De mangler viden om mulighederne for økonomisk støtte under uddannelse, hvilket skaber usikkerhed og understøtter en opfattelse af, at økonomien faktisk er en barriere, selvom det reelt ikke behøver at være tilfældet.

4.5.2 'De passive'

'De passive' har kun i mindre grad eller slet ikke lyst til en erhvervsuddannelse, men er samtidig enige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet.

Denne gruppe udgør 37 % af de ufaglærte og er dermed den største gruppe. Der er i denne gruppe kun 12 %, der inden for de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse, mens dette gælder 24 % af hele gruppen af ufaglærte.

Med hensyn til indkomst, køn og alder adskiller 'de passive' sig ikke væsentligt fra den gennemsnitlige fordeling blandt de tre hovedgrupper.

Ud fra interviewundersøgelsen kan vi se tre forskellige hovedforklaringer på, hvorfor 'de passive' i mindre grad eller slet ikke har lyst til erhvervsuddannelse, men samtidig oplever, at det vil gavne dem:

- Dårlige erfaringer med uddannelsessystemet (negative oplevelser af at indgå som voksen i et ungdomsuddannelsessystem eller mange afbrudte uddannelsesforløb)
- Svage faglige forudsætninger
- Grundlæggende tvivl i forbindelse med uddannelsesvalg og/eller manglende viden om erhvervsuddannelsessystemet og muligheder som voksen.

De to første forklaringer på 'de passives' manglende lyst – dårlige erfaringer med uddannelsessystemet eller svage faglige forudsætninger – virker for nogle som en stopklods for eventuelle overvejelser om at starte på en erhvervsuddannelse. Det betyder, at informanterne, selvom de oplever, at en erhvervsuddannelse vil gavne dem, enten slet ikke har lyst til at starte eller er bekymrede for, om de kan klare de faglige krav.

*Altså, hvis det var mere praktisk, end det var bogligt, så var jeg sprunget til for længe siden.
(Adam, 44 år)*

Fordi jeg ikke har gået så meget i skole, (...) [så skal uddannelsen være] et eller andet, som jeg kan klare. (Dennis, 28 år).

En grundlæggende tvivl om det konkrete uddannelsesvalg eller en manglende viden om, hvad de enkelte erhvervsuddannelser indeholder, fremhæves af andre som den vigtigste forklaring på, hvorfor de i mindre grad orienterer sig mod erhvervsuddannelse. Den grundlæggende tvivl kan for nogle gøre valget om erhvervsuddannelse særligt vanskeligt – fordi det afspejler en eksistentiel tvivl om, hvad de har lyst til og er gode til – og dermed indebærer valget også en risiko for at fejle:

Jeg tror bare aldrig, jeg har fundet noget, jeg var god til, på samme måde som min storebror (...). Når man ikke rigtig har nogle spidskompetencer, så er det jo i hvert fald ikke dét, man går efter (Ella, 30 år).

Andre har idéer til, hvad de måske har lyst til at læse, men her er en travl hverdag en vigtig forklaring på, hvorfor de ikke får orienteret sig mere i uddannelsernes indhold og opbygning. Og nogle oplever, at det er uoverskueligt og vanskeligt at få et overblik over mulighederne, og efter-spørger en vejledning, der giver overblik, og som tager afsæt i deres individuelle behov:

"... hvis nu nogen kom og sagde her "prøv at høre, vi har skræddersyet det, og det kan godt hænge sammen og sådan noget", så sprang jeg til i morgen, det er der ingen tvivl om." (Anne, 38 år).

Andre igen trækker på familie og venner i forsøget på at finde den rette uddannelse og bliver dermed afhængige af, hvilken viden om uddannelse der er til stede i netværket.

4.5.3 'De uinteresserede'

'De uinteresserede' har kun i mindre grad eller slet ikke lyst til en erhvervsuddannelse og er samtidig uenige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet.

Denne hovedgruppe udgør ifølge spørgeskemaundersøgelsen 24 % af de ufaglærte. Der er i denne hovedgruppe kun 2 %, der inden for de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse, mens dette gælder 24 % af hele gruppen af ufaglærte.

Analysen viser, at jo ældre man er, desto større er sandsynligheden for at være uinteresseret i erhvervsuddannelse. 'de uinteresserede' er overrepræsenterede i aldersgrupperne 45-49-årige og 50-54-årige. 36 % af 'de uinteresserede' er mellem 50 og 54 år, mens samme aldersgruppe kun udgør 10 % blandt 'de motiverede' – og 26 %, når vi ser på tværs af de tre hovedgrupper.

Samme tendens gør sig gældende i forbindelse med økonomi. Jo mere man tjener, desto større er sandsynligheden for, at man som ufaglært befinder sig i hovedgruppen 'de uinteresserede'. De to højeste indkomstgrupper (400.000-499.999 og 500.000 eller mere) er begge overrepræsenteret blandt 'de uinteresserede', men tendensen er stærkest i den øverste indkomstgruppe. Hver 10. respondent i gruppen 'de uinteresserede' tjener en halv million eller mere, mens det blot er 3 % af 'de motiverede' og 4 % af 'de passive'.

Interviewundersøgelsen peger på, at informanterne i dette segment fravælger erhvervsuddannelse af årsager, der peger i meget forskellige retninger, og som afspejler vidt forskellige livshistorier. Årsagerne til fravalg kan sammenfattes i fire hovedoverskrifter:

- Fravalg på grund af en gunstig position på arbejdsmarkedet
- Fravalg på grund af manglende identifikation med uddannelse
- Fravalg på grund af økonomiske forpligtigelser eller prioritering af opretholdelse af høj levestandard
- Fravalg på grund af sociale og psykiske problemer.

I det følgende udfoldes de fire årsager til fravalg – og der gives eksempler fra interviewundersøgelsen på, hvorfor disse ufaglærte ikke er orienteret mod erhvervsuddannelse.

Fravalg på grund af gunstig position på arbejdsmarkedet

Erhvervsuddannelse fravælges af nogle, enten fordi de med egne ord har et meget tilfredsstillende arbejdsliv, som de ikke har lyst til at opgive, eller fordi de oplever, at de let vil kunne få et nyt job uden uddannelse. Informanterne fremhæver fx et stærkt netværk, specialiserede kompetencer, en særlig position på arbejdsmarkedet og/eller en høj indtægt som forklaring på, at de ikke er interesserede i uddannelse og ikke oplever, at det vil gavne dem.

Jeg er meget autodidakt på rigtig mange områder. Så mine kompetencer, de har altid kunnet række til det, jeg gerne ville. Det lyder måske lidt selvforherligende, men det er egentlig fakta. (Lene, 46 år)

At vurdering af lyst og gavn ikke er statiske størrelser, men afhænger af ens livssituation, afspejles i følgende citat:

Jeg skal nok næsten være derude, hvor jeg føler, at jeg ikke har noget valg. Fordi som jeg har det nu, så er jeg ganske udmærket tilfreds med det, jeg laver (...). Det skulle være, hvis jeg blev fyret, eller hvis der af en eller anden grund opstod uoverensstemmelser med min arbejdsgiver (...). Så kunne det godt være, at det kunne overvejes, tror jeg. (Olav, 29 år).

En placering i gruppen 'de uinteresserede' kan altså hurtigt ændres til en placering i gruppen 'motiveret', hvis jobsituationen forandres eller den nuværende tilfredshed med arbejdspladsen mindskes.

Fravalg på grund af manglende identifikation med uddannelse

Andre fravælger erhvervsuddannelse, fordi det at være i arbejde tillægges større værdi end at være under uddannelse. At kunne forsørge sig selv gennem et arbejde er meget vigtigt for nogle informanter, og det betyder, at ledighedsperioder ikke ses som en anledning til uddannelse. Særligt ældre informanter har svært ved at se sig i målgruppen for en erhvervsuddannelse, fordi de er gået ud af grundskolen i en tid, hvor der var mange ufaglærte jobs, og hvor fokus på uddannelse

var mindre end i dag. Nogle informanter definerer sig selv som en del af en arbejderkultur, hvor man laver praktisk og fysisk arbejde til forskel fra de arbejdsfunktioner, der kræver uddannelse.

Man kan godt være tilfreds der, hvor man er, uden at man absolut skal have ambitioner om at stige i systemet. Hvis man er glad for sit job. (...) Mange har en idé om, at "jeg skal uddanne mig hele tiden, så jeg kan blive klogere og klogere". (...). Så vil jeg hellere gå og være arbejdsmand eller montør. Og så have noget at lave. End at have en fin uddannelse, hvor man er for fin til at lave noget fysisk arbejde. (Hans, 45 år)

Fravalg på grund af økonomiske forpligtigelser eller opretholdelse af høj levestandard

Andre igen fravælger erhvervsuddannelse, fordi de lægger vægt på at kunne opretholde nuværende livsstil. Fravalget skyldes altså ikke nødvendigvis, at de bestrider et drømmejob, men snarere det forhold, at informanterne bruger tid og energi på et aktivt (og dyrt) fritidsliv, eller fx fordi de oplever særlige økonomiske forpligtigelser over for familien, hvis de står som eneforsørger. Olav har fx fravalgt erhvervsuddannelse for at kunne opretholde sin levestandard, selv om han egentlig synes, arbejdet er lidt kedeligt:

Lige nu, der tjener jeg næsten 400.000 om året og har selvfølgelig en vis levestandard, så altså det ville godt nok slå noget af et hul i budgettet, hvis jeg lige pludselig begyndte at studere (...). Jeg har en bil i dag, og jeg kan egentlig godt lide at tage ud og rejse, det er noget, der betyder rigtig meget i min hverdag. Og så dykker jeg rigtig meget. Jeg kan ikke rigtigt se, at de ting er forenelige med at være på SU. Så stort et brændende ønske for at blive et eller andet har jeg ikke fundet, tror jeg ... (Olav, 29 år)

Fravalg på grund af sociale og psykiske problemer

Der er også enkelte informanter, som fravælger erhvervsuddannelse, fordi de af forskellige årsager føler sig helt hægtet af uddannelsessystemet. Det kan skyldes psykiske eller sociale problemer (fx problemer med misbrug eller kriminalitet) eller tidligere problemer med frafald. For nogle opleves omverdenens krav om uddannelse som et stort pres, som er svært at honorere, og som skaber en følelse af ikke at kunne leve op til samfundets krav.

Jeg har aldrig været designet til at gå i skole. Og er nu heller ikke designet til at tage en uddannelse, så. Jeg kan ikke rigtig den del af verden, som er den eneste del af verden, som man skal kunne. Hvis du vil noget, altså, hvis du gerne vil være noget i andres øjne eller gøre dine forældre stolte eller dine venner misundelige, så skal du præstere noget. Uddannelse, job. (Kim, 28 år).

For Kim er fravalget af erhvervsuddannelse et udtryk for, at han hverken magter eller har lyst til at starte på en uddannelse lige nu, og at der er andre problemer i hans hverdag, som han føler skal løses, før der er overskud til at overveje uddannelse.

Interviewundersøgelsen viser altså, at en orientering henimod eller væk fra erhvervsuddannelse er en dynamisk størrelse, der afhænger af den konkrete livssituation, og at der ofte er en række komplekse og sammensatte forklaringer bag informanternes nuværende vurdering af, om en erhvervsuddannelse er noget for dem. Samtidig viser interviewundersøgelsen også, at der indenfor de tre hovedgrupper er flere forskellige forklaringer på, hvorfor en erhvervsuddannelse opleves eller ikke opleves som relevant.

Samlet set peger analysen af de tre hovedgrupper på, at der er behov for meget forskelligartede indsatser, hvis flere ufaglærte skal blive faglærte. Analyserne af hovedgrupperne 'de motiverede' og 'de passive', som er de to grupper, der er tættest på at starte på en erhvervsuddannelse, viser et behov for et større kendskab til de enkelte uddannelser og mere viden om mulighederne for at gennemføre en erhvervsuddannelse som voksen. Og forklaringerne blandt 'de passive' viser, at der for nogle er et behov for at styrke de almene færdigheder som en nødvendig forudsætning for at kunne starte på en erhvervsuddannelse.

I næste afsnit dykker vi nærmere ned i udbredelsen af de forskellige barrierer, der er på spil for gruppen af ufaglærte, der har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse.

4.6 Barrierer for at påbegynde erhvervsuddannelse

I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt de respondenter, der har svaret, at de inden for de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse, i hvilken grad det er bestemte forhold, der har afholdt dem fra at starte på en erhvervsuddannelse. Det skal dog bemærkes, at gruppen blot udgør 21 % af respondenterne i vores undersøgelse og derved altså er en mindre gruppe blandt de ufaglærte.

Vi har valgt at fokusere på denne gruppe for herigennem at få et mere præcist billede af, hvad det er, der konkret afholder ufaglærte fra at gå i gang med en erhvervsuddannelse i forbindelse med de overvejelser, de har haft.

De fem barrierer, som flest peger på, har afholdt dem fra at starte på en erhvervsuddannelse, er i rækkefølge:

- 1 Økonomi
- 2 Manglende tid
- 3 Manglende behov i nuværende job
- 4 Problemer med at finde en læreplads
- 5 At jobcenteret, når det gælder de ledige, og virksomheden, når det gælder de beskæftigede, ikke støtter de ufaglærte i deres ønske om at starte på en erhvervsuddannelse.

Nedenfor kan man se, hvor stor en andel af de respondenter, der har overvejet en erhvervsuddannelse inden for de seneste fem år, der finder, at de barrierer, vi har spurgt ind til, udgør en barriere, der har afholdt dem fra at starte på en erhvervsuddannelse.

Tabel 15

Respondenternes vurdering af, i hvilken grad bestemte forhold har afholdt dem fra at starte på en erhvervsuddannelse

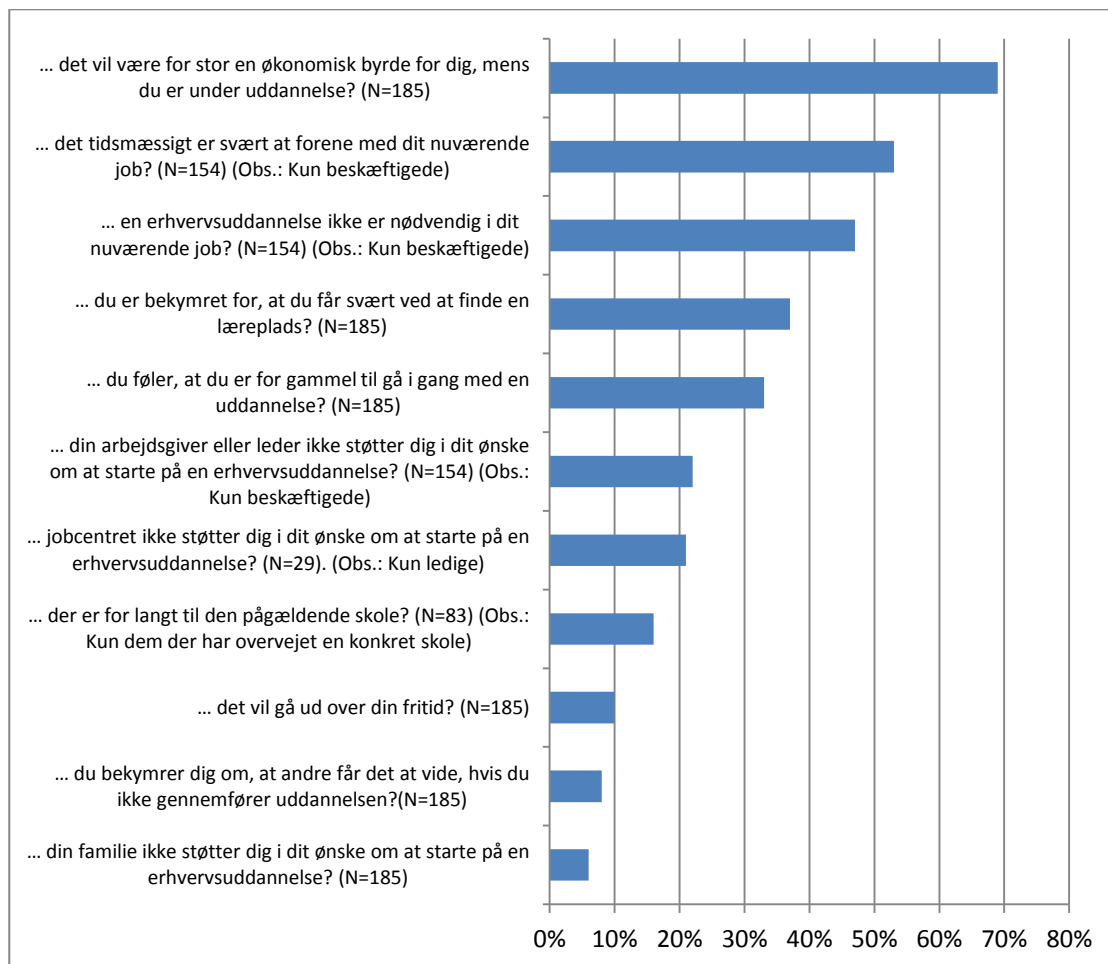
I hvilken grad er det, fordi ...	I høj grad	I min- grad	I min- dre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt
... det vil være for stor en økonomisk byrde for dig, mens du er under uddannelse? (N = 185)	54 %	15 %	9 %	17 %	3 %	98 %
... det tidsmæssigt er svært at forene med dit nuværende job? (N = 154) (Obs.: kun beskæftigede)	34 %	19 %	11 %	27 %	9 %	100 %
... en erhvervsuddannelse ikke er nødvendig i dit nuværende job? (N = 154) (Obs.: kun beskæftigede)	27 %	20 %	19 %	27 %	7 %	100 %
... du er bekymret for, at du får svært ved at finde en læreplads? (N = 185)	16 %	21 %	18 %	39 %	5 %	99 %
... jobcentret ikke støtter dig i dit ønske om at starte på en erhvervsuddannelse? (N = 29). (Obs.: kun ledige)	14 %	7 %	16 %	47 %	16 %	100 %
... din arbejdsgiver eller leder ikke støtter dig i dit ønske om at starte på en erhvervsuddannelse? (N = 154) (Obs.: kun beskæftigede)	12 %	10 %	15 %	48 %	14 %	100 %
... du føler, at du er for gammel til gå i gang med en uddannelse? (N = 185)	13 %	20 %	19 %	45 %	3 %	100 %
... der er for langt til den pågældende skole? (N = 83) (Obs.: kun dem, der har overvejet en konkret skole)	9 %	7 %	14 %	66 %	5 %	100 %
... det vil gå ud over din fritid? (N = 185)	3 %	7 %	16 %	72 %	2 %	100 %
... du bekymrer dig om, at andre får det at vide, hvis du ikke gennemfører uddannelsen? (N = 185)	3 %	5 %	11 %	78 %	3 %	100 %
... din familie ikke støtter dig i dit ønske om at starte på en erhvervsuddannelse? (N=185)	3 %	3 %	11 %	80 %	3 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen. Bemærk, at kun de respondenter, der har svaret, at de inden for de seneste fem år har overvejet at starte på erhvervsuddannelse (N = 183), er blevet bedt om at vurdere, hvorvidt forskellige forhold har afholdt dem fra at starte. Vægtede data.

Det ses af tabellen, at de barrierer, som de ufaglærte, der indenfor de seneste fem år har overvejet at starte på en erhvervsuddannelse, vurderer, har størst betydning for, at de ikke er startet, primært handler om deres *økonomi under uddannelsen* og dernæst om andre *jobmæssige forhold*. Mens forhold såsom alder, afstand til uddannelsessted, at uddannelse kan gå udover ens fritid, bekymring for, hvad andre tænker, hvis man ikke gennemfører, og manglende støtte fra ens familie spiller en langt mindre rolle.

I den følgende figur er der fokuseret på andelen af respondenter, der har svaret "I høj grad" eller "I nogen grad" til de enkelte barrierer:

Figur 4: Andele af respondenter, der svarer, at bestemte forhold i høj grad eller i nogen grad har afholdt dem fra at starte på en erhvervsuddannelse. Teksten i figuren er anden del af spørgsmål, der indledes med "I hvilken grad er det, fordi..."

Når mange ufaglærte ikke starter på en erhvervsuddannelse, hænger det sammen med, at de enten ikke oplever et behov for det i deres nuværende job, eller at de finder, at det at gå i gang med en erhvervsuddannelse er for stor en økonomisk eller tidsmæssig udfordring. Herefter kom-

mer bekymringer om praktikpladser og manglende opbakning fra virksomheder og jobcentre. Dette peger igen på, at virksomhederne hhv. jobcentre for de ledige ufaglærtes vedkommende spiller en helt afgørende rolle for, om de går i gang med en erhvervsuddannelse.

Sammenholder man disse resultater med forskning på området, er der en god overensstemmelse med megen forskning, der peger på, at mangel på tid og/eller økonomi er de vigtigste barrierer for, at voksne og særligt kortuddannede deltager i voksenuddannelse (Larson & Milana, 2006). Men som andre også har påpeget, kan dette også være en socialt accepteret måde at udtrykke på, at uddannelse ikke er noget, man tillægger særlig værdi (Larson & Milana, 2006).

En sådan fortolkning kan understøttes af det resultat, som også fremgår af tabellen, at 46 % af respondenterne ikke finder, at en erhvervsuddannelse er nødvendig i forbindelse med deres nuværende job. Som det også fremgik af Trepartsudvalgets kortlægningsrapport fra 2006, kan megen manglende deltagelse i voksenuddannelse forklares med, at mange kortuddannede oplever, at uddannelse ikke er nødvendig (Trepartsudvalget, 2006, s. 343-345). Dette kan også ses i lyset af det resultat, som også fremgår af tabellen, at omkring hver femte respondent, der inden for de seneste fem år har overvejet en erhvervsuddannelse, peger på, at vedkommende ikke er startet, fordi jobcentret for de lediges vedkommende eller virksomheden for de beskæftigedes vedkommende ikke har støttet dem i at starte på en erhvervsuddannelse.

Der er forsket en del i kortuddannedes efteruddannelsesefterslæb, men meget af denne forskning betragter de kortuddannedes manglende deltagelse eller lyst til at deltage i uddannelse ud fra et mere individuelt orienteret fokus på den enkeltes motivation (Klindt & Sørensen, 2010). Andre har i forlængelse heraf påpeget behovet for at supplere motivationsargumenterne med mere strukturelle argumenter, der fx inddrager virksomhedernes læringskultur og personalepolitik (Klindt & Sørensen, 2010). Hertil kommer studier, der fremhæver, at livsformer, familiestrukturer og mandekultur kan konflikte med forestillingen om uddannelse (Klindt & Sørensen, 2010).

I nærværende undersøgelse har vi forsøgt at koble den enkelte kortuddannedes motivation for uddannelse – i den empiriske undersøgelse formuleret som lyst til uddannelse – med sådanne bagvedliggende faktorer, der kan tænkes at påvirke den enkeltes motivation for uddannelse, herunder hvorvidt den enkelte af blevet opfordret til at gå i gang med en uddannelse af kolleger og/eller ledelse, familiens opbakning mv. Og noget af det nye i nærværende undersøgelse, som vi har præsenteret i dette kapitel, er, at vi kan præcisere, konkretisere og opdatere vores viden om udbredelsen af en række af de forhold, som har betydning for, om kortuddannede i Danmark i dag vælger at starte på en erhvervsuddannelse.

Sammenfattende kan vi således konstatere, at mange ufaglærte i udgangspunktet ikke har særlig stor lyst til at uddanne sig, og at noget af det vigtigste, der afholder dem, der faktisk har overve-

jet en erhvervsuddannelse, fra at starte, ofte handler om økonomi og andre jobrelaterede forhold. I det omfang, de ufaglærte kan motiveres til uddannelse, peger undersøgelsen på, at dette ofte er tæt koblet til de ufaglærtes arbejdsliv og arbejdslivserfaringer. Det gælder med hensyn til, hvorvidt de oplever behov for uddannelse for at beholde et job og/eller undgå ledighed, eller fordi de konkret opfordres til at uddanne sig af fx en leder. Det vender vi tilbage til i det næste kapitel.

5 Betydningen af arbejdslivserfaringer

Dette kapitel sætter fokus på de ufaglærtets arbejdslivserfaringer og undersøger, hvilken betydning erfaringer fra arbejdslivet har for ufaglærtets orientering mod erhvervsuddannelser.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at de ufaglærte overvejende er tilfredse med deres nuværende jobsituation, og at flertallet vurderer risikoen for at blive ledig som moderat eller lille. Tilfredshed i arbejdslivet og vurdering af risiko for ledighed har betydning for, i hvilket omfang de ufaglærte overvejer at starte på en erhvervsuddannelse. Ufaglærte, der overvejer jobskifte eller oplever en stor risiko for ledighed, er i højere grad orienteret mod uddannelse end ufaglærte, der er tilfredse med deres arbejdsliv eller oplever ledighedsrisikoen som lille.

Den kvalitative analyse viser i tråd hermed, at de informanter, som har en høj grad af tilfredshed i arbejdslivet kombineret med en stærk følelse af jobsikkerhed, slet ikke har overvejet uddannelse. Den kvalitative analyse viser omvendt også, at en potentiel ledighedsrisiko ikke i sig selv får ufaglærte til at orientere sig mod uddannelse. De ufaglærte har også andre strategier til at håndtere oplevelsen af en stor risiko for ledighed. Strategierne spænder fra konkret risikominimering ved fx at varetage konkrete funktioner på arbejdspladsen til at acceptere en potentiel ledighedsrisiko uden for meget bekymring.

Af spørgeskemaundersøgelsen kan vi se, at arbejdsgiverne i ringe grad opfordrer de ufaglærte til at starte på en erhvervsuddannelse, men som vi så tidligere, ville det for en stor gruppe gøre en forskel, hvis arbejdsgiverne i højere grad opfordrede til og gav mulighed for et uddannelsesløft.

5.1 De fleste ufaglærte er ikke orienteret mod nye jobs

I spørgeskemaundersøgelsen har vi afdækket, i hvilket omfang de ufaglærte er orienteret mod et nyt job. Undersøgelsen viser, at størstedelen af respondenterne ikke overvejer at skifte job. I alt 76 % angiver, at det slet ikke eller i mindre grad er tilfældet, mens samlet set 23 % i nogen eller i høj grad overvejer et jobskifte, jf. Tabel 16 nedenfor.

Tabel 16
Respondenternes holdning til job- og brancheskift (n = 795)

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt
I hvilken grad overvejer du at skifte job?	8 %	15 %	21 %	55 %	0 %	100 %
I hvilken grad kunne du tænke dig at arbejde indenfor en anden branche, end du gør nu?	12 %	19 %	26 %	42 %	1 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

Noget tilsvarende gør sig gældende for lysten til at skifte branche. I alt 68 % af respondenterne angiver, at de slet ikke eller kun i mindre grad kunne tænke sig at arbejde inden for en anden branche, mens i alt 31 % af respondenterne i høj grad eller nogen grad kunne tænke sig at skifte branche, jf. Tabel 16 ovenfor.

Resultaterne peger altså på, at et flertal af de ufaglærte er tilfredse med deres nuværende job og/eller branche. I interviewene med de ufaglærte har vi spurgt ind til deres oplevelse af deres nuværende arbejdssituation, og et centralt perspektiv i den forbindelse er for flere beskrivelsen af et arbejdsliv, der rummer en række positive aspekter. Når de ufaglærte i interviewundersøgelsen beskriver det gode arbejdsliv, oplever de, at et eller flere af følgende elementer er til stede:

- Udfordrende arbejdsopgaver (fx gennem et særligt ansvar for bestemte jobfunktioner, uformel ledelse af kollegaer osv.)
- Match mellem arbejdsopgaver og kompetencer
- En varieret arbejdsdag og forskellige typer af arbejdsopgaver (fx arbejdsdage, der indeholder både fysisk/praktisk arbejde og mere stillesiddende arbejde)
- Fleksible arbejdstider, der matcher konkrete behov i privatlivet (fx tidligt fri, mens børnene er små)
- Selvledelse og selvstændighed i arbejdet
- God atmosfære på arbejdspladsen og godt sammenhold kollegaerne imellem
- God ledelse (fx en ledelse, der tager vare på alle på arbejdspladsen, eller som lægger vægt på, at det er rart at gå på arbejde)

Modsat er der også informanter, der oplever dårlige arbejdsforhold og et fysisk hårdt arbejde, der har betydet udfordringer med hensyn til nedslidning og fysiske skavanker, ligesom der er informanter, der oplever et psykisk pres på arbejdspladsen, fx i forbindelse med at løse arbejdsopgaver i højt tempo. På samme måde som med det gode arbejdsliv tegner interviewundersøgelsen et billede af det utilfredsstillende arbejdsliv, hvor et eller flere af følgende elementer er til stede:

- Hårdt og monotont fysisk arbejde
- Højt arbejdstempo
- Misforhold mellem opgaver og kompetencer (fx opgaver, der kræver boglige kompetencer på et højt niveau)
- Manglende medbestemmelse
- Dårlige arbejdsforhold og ufleksible arbejdstider
- Psykisk belastende opgaver
- Ufleksibel ledelse (fx manglende muligheder for at få fri til vigtige personlige begivenheder)

Vender vi tilbage til spørgeskemaundersøgelsen, kan vi, som nævnt i kapitel 4, se, at der er en statistisk sammenhæng mellem respondenternes holdning til henholdsvis job- og brancheskift og deres lyst til at starte på en erhvervsuddannelse. Vi kan fx se, at 41 % af de respondenter, der i høj eller i nogen grad overvejer et jobskifte, også i høj eller nogen grad angiver, at de har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse indenfor de næste fem år, mens det samme kun er tilfældet for 13 % af de respondenter, der i mindre grad eller slet ikke overvejer et jobskifte, jf. Tabel 12 i kapitel 4¹².

Samtidig kan vi dog også konstatere, at overvejelser om jobskifte ikke nødvendigvis betyder en orientering mod erhvervsuddannelse. Tabel 12 i kapitel 4 på side 44 viste også, at 59 % af de ufaglærte, der i høj eller nogen grad overvejer et jobskifte, kun i mindre grad eller slet ikke har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse indenfor de næste fem år. Flertallet, der overvejer et jobskifte, har altså tiltro til, at de kan få et nyt job uden en erhvervsuddannelse.

I interviewundersøgelsen har vi talt med både informanter, der i forlængelse af tanker om jobskifte overvejer at starte på en erhvervsuddannelse, og informanter, hvor tanker om jobskifte ikke betyder en større orientering mod erhvervsuddannelser.

¹² En lignende sammenhæng er at finde, når man ser på overvejelser om brancheskift og lysten til at starte på en erhvervsuddannelse. Også her er respondenter, som overvejer brancheskift, mere positivt indstillede overfor at starte på en erhvervsuddannelse end de respondenter, der ikke overvejer brancheskift, jf. Tabel 12.

I gruppen 'de uinteresserede' har vi set eksempler på informanter, der tillægger det at være i arbejde stor positiv værdi, mens uddannelse ikke tillægges nogen positiv værdi. Her vil overvejelser om jobskifte eller en tilfredsstillende jobsituation altså ikke nødvendigvis betyde en større orientering mod uddannelse, men snarere betyde en orientering mod et andet arbejde, der i højere grad lever op til deres forventninger om et godt arbejdsliv.

Samtidig viser interviewundersøgelsen også, at der blandt 'de uinteresserede' også er informanter, som helt har opgivet at kunne klare sig i uddannelsessystemet og af den grund vælger uddannelse fra.

Modsat viste interviewundersøgelsen også, at der i gruppen 'de passive' er informanter, som netop ser uddannelse som en vej til nye beskæftigelsesmuligheder. Her kan det være enten en manglende tilfredshed i det nuværende arbejdsliv, der er katalysator for at orientere sig mod en erhvervsuddannelse, eller en bekymring for, om kroppen kan klare et langt arbejdsliv i samme branche.

Nedenstående citat er fra en informant fra gruppen 'de passive', som beskriver sine overvejelser om evt. at starte på en erhvervsuddannelse:

Det er selvfølgelig også en hård branche, kan man sige, jeg bliver ikke ved med at kunne det samme. (...) skulle vi nu sige, at jeg blev fyret i morgen, så har jeg heller ikke noget at falde tilbage på, altså, der er ikke noget, jeg kan bruge som trækplaster, andet end erhvervs erfaring. Og det er ikke skide godt, vel?

Interviewer: Har du haft overvejelser om, hvilken erhvervsuddannelse det så skulle være?

Nej, det er jo så det, der er det svære, for det har jeg ikke rigtig lige fundet (...). Havde jeg bare det, så havde det været nemt, men det har jeg ikke. (Anne, 38 år).

Citatet understreger, at selvom Anne på et principielt plan har lyst, så er det en stor beslutning at gå i gang, og Annes historie viser, at det er vanskeligt at få orienteret sig om mulighederne, når der er en travl hverdag, der kører.

5.2 De fleste ufaglærte oplever en høj grad af jobsikkerhed

I det foregående afsnit har vi set, at de ufaglærte kun i mindre grad er orienteret mod nye jobs eller andre brancher. Overvejelser om jobskifte og evt. anden uddannelse kan udover tilfredsheden i det nuværende arbejdsliv også tænkes at være knyttet til vurderingen af risikoen for at blive ledig. Hvor ønsket om at skifte job eller arbejde i en ny branche kan ses som en faktor, der i sig

selv kan motivere de ufaglærte til uddannelse (en pull-faktor), kan oplevelsen af en stor ledighedsrisiko 'tvinge' de ufaglærte til at overveje uddannelse (en push-faktor), hvis de vurderer, at det er for vanskeligt at få job uden at have papirer på kompetencerne.

Af spørgeskemaundersøgelsen kan vi se, at de ufaglærte oplever en relativt høj grad af jobsikkerhed. Blot 10 % af respondenterne vurderer, at der er en stor eller meget stor risiko for at blive ledig, mens 22 % oplever risikoen som moderat. Lidt over halvdelen (59 %) vurderer, at risikoen er lille eller meget lille, jf. Tabel 17.

Tabel 17
Respondenternes vurdering af ledighedsrisiko (n = 795)

	Procent	Antal
Meget stor	3 %	27
Stor	7 %	53
Moderat	22 %	179
Lille	20 %	164
Meget lille	39 %	306
Ved ikke	9 %	75

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data. Respondenterne har besvaret spørgsmålet: Hvor stor eller lille vurderer du, at din risiko er for at blive ledig?

Som vi så i kapitel 4, er der en klar statistisk sammenhæng mellem vurderingen af ledighedsrisiko og overvejelser om at starte på erhvervsuddannelse: I alt 51 % af de respondenter, der oplever en meget stor eller stor risiko for ledighed, har i høj eller nogen grad lyst til at starte på en erhvervsuddannelse indenfor de næste fem år, mens det samme er tilfældet for 14 % af respondenterne med en meget lille risiko for ledighed, jf. Tabel 12 i kapitel 4 på side 44.

Samlet set viser analyserne i dette kapitel altså, at den manglende lyst til at skifte job eller branche kombineret med følelsen af jobsikkerhed er centrale resultater for at forstå, hvorfor ufaglærte i mindre grad er interesseret i en erhvervsuddannelse som en vej til et andet arbejdsområde. Resultaterne tyder samlet set på, at mange ufaglærte slet ikke overvejer uddannelse som et middel til at få et andet job, fordi de i høj grad er tilfredse med det nuværende job, og fordi de oplever risikoen for ledighed som moderat, lille eller meget lille.

Af de kvalitative interviews kan vi i tråd hermed se en klar sammenhæng mellem tilfredshed i nuværende arbejdssituation og fravalg af erhvervsuddannelser. Oplever man et godt og tilfredsstillende arbejdsliv, og er man relativt tryk i ansættelsen, er overvejelser om uddannelse i mindre

grad relevante, og for nogle betyder jobtilfredsheden, at overvejelser om uddannelse slet ikke kommer op.

Så længe jeg har et godt arbejde, så har jeg ikke spekuleret på det. Jo, hvis jeg nu blev arbejdsløs fx, hvis vi nu havde en fyringsrunde i morgen, så ville det komme op til overvejelser. Men ikke, som det ser ud nu. (Gunnar, 44 år).

Jamen, jeg har det egentlig fint med det, jeg laver i dag, og kan ikke rigtig se nogen grund. (Jette, 40 år)

Interviewundersøgelsen viser desuden, at oplevelsen af risikoen for at blive ledig varierer fra informanter, der står overfor snarlige fyringsrunder, til informanter, der oplever risikoen som meget lille. Blandt de ufaglærte, der oplever en ledighedsrisiko, er der forskellige strategier til at håndtere risikoen, og det giver en forklaring på, hvorfor en stor ledighedsrisiko ikke nødvendigvis opleves som en push-faktor med hensyn til erhvervsuddannelse. Strategierne kan sammenfattes i fem overskrifter:

- 1 Orientering mod erhvervsuddannelse
- 2 Orientering mod en anden type uddannelse eller kompetenceudvikling
- 3 Jobskifte til det, der vurderes som mere sikre jobs eller brancher
- 4 Risikominimering (fx ved at gøre sig uundværlige på arbejdspladsen gennem varetagelse af særligt centrale jobfunktioner, tillidshverv eller andet)
- 5 Minimering af bekymrende tanker om ledighed (undgå at bekymre sig på forhånd, bevidst vælge at se lyst på fremtiden)

I det følgende udfolder vi de to sidste strategier, hvor informanterne bibeholder jobs, selvom de oplever en stor ledighedsrisiko:

Et eksempel på risikominimering ses i interviewet med Hans:

Der er jo aldrig noget, der er 100 % sikkert, men jeg har da en idé om, at jeg er lidt bedre på plads end nogle andre, nu er jeg blandt andet med til, at vi tager på messer rundt omkring, og der er jeg med til at stille det op (...). Selvfølgelig er der ingen, der er uundværlig, men altså ... (...). Jeg prøver så vidt muligt at brede mig så meget som muligt. (Hans, 55 år)

Hans vurderer altså, at der er en risiko for at blive ledig indenfor den konkrete branche, men at den er mindre i hans tilfælde, fordi han (som den eneste) har en særlig opgave med at stille produkter op på messer og i det hele taget løser en bred vifte af opgaver.

Et eksempel på bevidst minimering af bekymrende tanker om ledighed ses i interviewet med Gorm. Adspurgt om risikoen for at blive arbejdsløs svarer han:

Den er der hver dag. Jeg tænker aldrig på den, men den er der jo (...). Hvorfor skal man bekymre sig om noget på forhånd? Når det ikke er der? For det er jo ikke sikkert, at det kommer. Det kan også være, at det er dig, der siger op. Fordi du har fundet noget andet. Hvorfor bekymre sig om noget, der måske ikke er der? Det er livet sgu for kort til. (Gorm, 54 år)

De to eksempler viser altså, at en hypotetisk risiko for ledighed ikke nødvendigvis i sig selv er en anledning til at orientere sig mod uddannelse. Samtidig er et valg af uddannelse for nogle uaktuelt på grund af en række forskellige barrierer (som beskrevet i kapitel 4), og i disse tilfælde håndteres en potentiel ledighedsrisiko som beskrevet ad andre veje.

Af spørgeskemaundersøgelsen kan vi i tråd hermed se, at udsigten til et bedre job kun i et vist omfang kan få respondenterne til at starte på en erhvervsuddannelse. I alt 37 % af respondenterne vurderer, at det i høj eller nogen grad vil være tilfældet, mens i alt 45 % af respondenterne vurderer, at udsigten til bedre jobmuligheder kun i mindre eller nogen grad vil påvirke beslutningen om at påbegynde en erhvervsuddannelse. 18 % af deltagerne har svaret "Ved ikke" (jf. Tabel 18).

Tabel 18
Respondenternes vurdering af, i hvilken grad udsigten til bedre jobmuligheder påvirker lysten til at starte på en erhvervsuddannelse (n = 809)

	Procent	Antal
I høj grad	12 %	102
I nogen grad	25 %	203
I mindre grad	22 %	175
Slet ikke	23 %	183
Ved ikke	18 %	146

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data. Respondenterne har besvaret spørgsmålet: I hvilken grad kan udsigten til bedre jobmuligheder få dig til at starte på en erhvervsuddannelse?

En forklaring på dette kan være, at de ufaglærte i et relativt stort omfang allerede er i jobs, de er glade for, og derfor ikke oplever et behov for "bedre" jobmuligheder. Derudover ser de ufaglærte ikke nødvendigvis uddannelse som den bedste vej til et bedre job.

I interviewundersøgelsen kan vi identificere tre forskellige typer af synspunkter, når informanterne vurderer, om uddannelse stiller dem bedre på arbejdsmarkedet:

- 'Uddannelse forøger min chance for job'
- 'Uddannelse fører ikke altid til job – derfor kan det være spild af tid og ressourcer'
- 'Uddannelse gør ingen forskel, jeg kan finde job alligevel'

Variationen viser, at uddannelse set fra de ufaglærtes perspektiv ikke nødvendigvis ses som noget, der giver en mere sikker position på arbejdsmarkedet, og at flere ufaglærte enten oplever uddannelse som unødvendigt – eller som en usikker vej til et nyt job.

Af interviewundersøgelsen kan vi som tidligere nævnt også se, at informanterne også betragter andre former for kompetenceudvikling end en erhvervsuddannelse som vigtige for at klare sig på arbejdsmarkedet.

5.3 Få arbejdsgivere og kollegaer opfordrer de ufaglærte til at blive faglærte

En ting er selv at være glad for sin nuværende jobsituation og ikke nødvendigvis selv efterspørge uddannelse, en anden ting er omgivelsernes eventuelle opbakning eller opfordring til at gå i gang. Af spørgeskemaundersøgelsen kan vi se, at meget få er blevet opfordret af deres arbejdsgiver eller leder (8 %) eller en kollega (11 %) til at starte på en erhvervsuddannelse.

Mere end hver tredje respondent (37 %) vurderer imidlertid, at det i høj eller nogen grad ville gøre en forskel, hvis arbejdsgiveren eller lederen opfordrede dem til at starte på en erhvervsuddannelse.

Spørgeskemaundersøgelsen viser også, at ledelsens opfordring er mere central for respondenterne end medarbejdernes. Knap hver femte (18 %) vurderer, at en kollegas opfordring vil gøre en forskel med hensyn til at starte på en erhvervsuddannelse, mens 69 % vurderer, at en eventuel opfordring kun i mindre grad eller slet ikke ville gøre det mere sandsynligt, at de startede, jf. Tabel 19.

Tabel 19**Respondenternes vurdering af arbejdsgiveres og kollegaers betydning for at starte på en erhvervsuddannelse**

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt
I hvilken grad er det mere sandsynligt, at du starter en erhvervsuddannelse, hvis din arbejdsgiver eller leder opfordrer dig til det? (n = 793)	16 %	21 %	20 %	29 %	14 %	100 %
I hvilken grad er det mere sandsynligt, at du starter en erhvervsuddannelse, hvis en eller flere kollegaer opfordrer dig til det? (n = 784)	5 %	13 %	27 %	42 %	13 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

Resultaterne peger altså på, at det for flere ufaglærte faktisk ville gøre en forskel, hvis arbejdsgiverne og/eller kollegaerne mere aktivt opfordrede dem til uddannelse. Ser vi nærmere på sammenhængen mellem faktisk at have fået en opfordring og lysten til at starte, kan vi se, at en opfordring både fra leder og fra kollegaer i praksis har en betydning. Blandt de respondenter, der faktisk er blevet opfordret af deres arbejdsgiver til at starte, angiver i alt hver tredje, at de i høj eller nogen grad har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse inden for de næste fem år, mens det samme er tilfældet for i alt 20 % af de ufaglærte, der ikke har fået en opfordring fra en leder, jf. Tabel 12 i kapitel 4 på side 44.

Ser vi nærmere på de ufaglærte, der allerede er blevet opfordret af en eller flere kollegaer til at starte, så angiver samlet set 46 %, at de i høj eller nogen grad har lyst til at starte på en erhvervsuddannelse inden for de næste fem år. Der er altså markant flere, som har lyst til at starte, hvis de har fået en opfordring, end hvis de ikke har. Til sammenligning angiver i alt 18 % af de ufaglærte, der ikke har fået en opfordring fra kollegaer, at de i høj eller nogen grad har lyst til at starte inden for de næste fem år, jf. Tabel 12 i kapitel 4. Det tyder altså på, at en opfordring fra kollegaer i praksis faktisk gør en stor forskel – og måske er mere betydningsfuld, end de ufaglærte umiddelbart tænker.

I interviewundersøgelsen uddyber informanterne arbejdsgiverens betydning for at starte på en erhvervsuddannelse. Flere informanter fremhæver arbejdsgiverens påvirkning som vigtig – og for nogle kan det være det skub, der skal til for at overkomme konkrete barrierer for at starte på en erhvervsuddannelse. Hvis arbejdsgiveren opfordrer til en erhvervsuddannelse og betaler for uddannelsen, ville flere gerne starte.

For Adam, der oplever en række økonomiske og kompetencemæssige barrierer for at påbegynde en erhvervsuddannelse, ville en opfordring fra arbejdsgiveren være udslagsgivende:

Hvis min arbejdsgiver kom og spurgte mig, om jeg havde interesse for det, så ville jeg kunne se mening i det (...) der skulle nok det til, at ens arbejdsgiver kommer og sparker lidt til en (...). Så tror jeg, jeg ville springe til. (Adam, 44 år)

Minna er på grund af arbejdsgivers opfordring på vej til at blive faglært buschauffør. Hun er ordblind, og her har arbejdsgiverens opbakning til ordblindeundervisning og 'pres' for at få alle igennem en faglært uddannelse været udslagsgivende for valget om at starte.

Hvis ikke jeg kan gøre det i en ansættelse, så kan det være lige meget (...). Jeg synes, det er vigtigt, at en arbejdsgiver er bevidst om det [betydningen af uddannelse], for sådan som samfundet er skruet sammen nu, der kan du ikke være sikker på at have det samme arbejde i flere år. Så det er vigtigt, at man får al den opbakning og al den hjælp, man kan. (Minna, 54 år)

Bekymringen for, om hun nu kan klare de faglige krav med hensyn til engelsk, fylder mindre efter snakke med kollegaer, der har været igennem uddannelsen:

Vi skal kunne engelsk, og det kan jeg ikke. Jeg kan ikke sige andet end "I love you", det kan jeg jo ikke sidde og sige til mine kunder, jo. (...). Men dem, der har været det igennem, siger, at det ikke er så slemt, for det er sådan set bare nogle få ting, jeg skal kunne lære at sige. Og det er slet ikke så slemt. (...). Det skal sgu nok gå. Der skal mere til at skræmme livet af mig. (Minna, 54 år)

Interviewundersøgelsen peger altså også på, at arbejdsgiverne kan være med til at gøre en forskel ved at give de ufaglærte muligheden for at blive faglærte, mens de er i job.

5.4 Arbejdsgivere og kollegaer er positivt indstillet overfor erhvervsuddannelse

At arbejdsgiverne ikke i højere grad opfordrer til erhvervsuddannelse, handler ikke nødvendigvis om, at der er en negativ indstilling til erhvervsuddannelserne på arbejdspladserne, hverken blandt kollegaer eller ledere. Kun 5 % oplever en lidt eller meget negativ indstilling blandt kollegerne, og 8 % oplever en negativ indstilling blandt lederne. At få oplever en negativ indstilling til erhvervsuddannelse blandt ledere og kollegaer, er et vigtigt resultat, som er værd at bygge videre på, og som giver grundlag for at antage, at et større fokus på opkvalificering af ufaglærte kan gøre flere faglærte.

At de ufaglærte ikke oplever en negativ attitude til erhvervsuddannelse blandt kollegaer udfordrer en mulig hypotese om tilstedeværelsen af særlige arbejderkollektiver, hvor modstand mod uddannelse kan udgøre en kollektiv barriere for at starte på en erhvervsuddannelse. I tråd med denne hypotese har andre studier påpeget tilstedeværelsen af en særlig arbejderidentitet, der definerer sig selv i opposition til magthavernes ideal om uddannelse (se fx Klindt og Sørensen 2010). I lighed med Klindt og Sørensens studie af barrierer og løftestænger for VEU blandt kortuddannede (Klindt og Sørensen 2010) finder vi dog ikke umiddelbart empirisk belæg for en stærk modstand mod erhvervsuddannelse på arbejdspladserne i dagens Danmark.

Tværtimod angiver i alt 59 % af respondenterne, at holdningen blandt nuværende kollegaer enten er lidt eller meget positiv, mens 36 % svarer "Ved ikke". Næsten samme mønster gør sig gældende i forbindelse med spørgsmålet om ledelsens holdning til erhvervsuddannelse. Her vurderer hver fjerde af respondenterne, at ledelsens holdning til erhvervsuddannelse til ufaglærte er meget positiv, mens 23 % vurderer, at den er lidt positiv, jf. Tabel 20.

Tabel 20
Respondenternes vurdering af kollegaer og ledelsens holdning til erhvervsuddannelse

	Meget positiv	Lidt positiv	Lidt negativ	Meget negativ	Ved ikke	I alt
Hvordan vil du beskrive holdningen til erhvervsuddannelse blandt dine nuværende kollegaer? (n = 784)	31 %	28 %	4 %	1 %	36 %	100 %
Hvordan vil du beskrive ledelsens holdning til erhvervsuddannelse af medarbejdere, der ikke har en uddannelse? (n = 793)	25 %	23 %	6 %	3 %	44 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

De store andele af respondenter, der har svaret "Ved ikke" på de to spørgsmål, kan indikere, at muligheden for erhvervsuddannelse enten ikke er aktuel på den konkrete arbejdsplads, eller at det ikke diskuteres med medarbejderne imellem eller mellem ledelse og medarbejdere.

At de ufaglærte oplever, at ledelsen generelt set er positivt indstillet over for erhvervsuddannelse, men ikke direkte opfordrer de ufaglærte, er ikke i sig selv overraskende. Arbejdspladsens aktive rolle med hensyn til at hjælpe de ufaglærte til en faglært position er tæt knyttet sammen med arbejdspladsens behov for og villighed til at sikre mulighed for opkvalificering i arbejdstiden.

Samlet set peger resultaterne for kollegaer og arbejdsgivere alligevel på, at begge parter i langt højere grad end i dag kan spille en central rolle med hensyn til at fremme de ufaglærtes lyst til at starte på en erhvervsuddannelse.

6 Betydningen af læringserfaringer

I dette kapitel sætter vi fokus på betydningen af de ufaglærtes erfaringer med at lære fra grundskolen, eventuelle ungdomsuddannelser og andre steder, hvor de har deltaget i læreprocesser, herunder kompetenceudvikling på arbejdspladsen.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at de ufaglærte overvejende har positive skoleerfaringer. 54 % oplever, at de klarede sig meget godt eller godt rent fagligt i folkeskolen, og 63 % oplever, at de har haft et meget godt eller godt fagligt udbytte af de uddannelser, de har påbegyndt efter folkeskolen. Også når det kommer til vurderingen af læsefærdigheder, er de ufaglærte positive. Kun 10 % vurderer, at de enten har vanskeligheder med at læse almindelige tekster eller har svært ved at læse langt de fleste tekster.

Til trods for de positive vurderinger af det faglige udbytte af grundskolen og af uddannelser, er det dog værd at bemærke, at knap hver tredje (31 %) er usikker på, om vedkommende rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse: 14 % vurderer, at det ikke er tilfældet, mens 17 % svarer "Ved ikke". Samlet set er det dog positivt, at en stor andel både har positive skole- og uddannelseserfaringer og vurderer, at de kan gennemføre en erhvervsuddannelse.

Interviewundersøgelsen viser, at de ufaglærtes øvrige erfaringer med kurser- og kompetenceforløb på arbejdspladsen kan både fremme og hæmme lysten til at starte på en erhvervsuddannelse. En god oplevelse af et læringsmiljø kan betyde, at negative oplevelser fra grundskolen bliver mindre vigtige, mens en oplevelse af, at fx et forløb på AMU er hårdt og mentalt trættende, omvendt kan betyde, at en erhvervsuddannelse vælges fra. Samtidig peger den kvalitative analyse også på, at i det omfang AMU og andre typer læringsaktiviteter opleves som relevante og tilstrækkelige for at kunne varetage de nødvendige jobfunktioner, så kan det også være et argument for at vælge erhvervsuddannelser fra.

6.1 De ufaglærte har overvejende positive skoleerfaringer

En oplagt hypotese, man kan have, når man skal forklare, hvorfor så mange ufaglærte ikke har lyst til uddannelse, er, at de har dårlige erfaringer med at gå i skole. Men her viser spørgeskemaundersøgelsen noget overraskende, at et flertal på i alt 54 % af de ufaglærte oplever, at de klarede sig meget godt eller godt rent fagligt i folkeskolen. 32 % vurderer, at de hverken klarede sig godt eller dårligt. Kun 13 % svarer enten "Dårligt" eller "Meget dårligt", jf. Tabel 21.

Tabel 21

Respondenternes vurdering af det faglige udbytte i folkeskolen og på uddannelser efter folkeskolen

	Meget godt	Godt	Hverken godt eller dårligt	Dårligt	Meget dårligt	Ved ikke	I alt
Hvor godt klarede du dig rent fagligt i folkeskolen? (n = 864)	14 %	40 %	32 %	9 %	4 %	0 %	100 %
Hvordan var dit faglige udbytte samlet set af de uddannelser, du har startet på efter folkeskolen? (n = 573)	16 %	47 %	25 %	8 %	3 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

Et endnu mere positivt resultat får vi i forbindelse med spørgsmålet vedrørende det faglige udbytte på de uddannelser, der er påbegyndt efter folkeskolen. Her er der 63 %, der svarer "Meget godt" eller "Godt" med hensyn til deres faglige udbytte af senere uddannelse, mens kun 11 % svarer "Dårligt" eller "Meget dårligt". Lidt flere har altså en positiv vurdering af det faglige udbytte af uddannelser efter folkeskolen. Her er det dog vigtigt at bemærke, at antallet af respondenter er markant lavere end i forbindelse med det første spørgsmål. Det skyldes, at en stor gruppe på 34 % af respondenterne ikke har påbegyndt uddannelse efter folkeskolen.

Det faglige udbytte af uddannelse efter folkeskolen dækker en bred vifte af uddannelser, herunder ungdomsuddannelser, AMU, FVU, avu og private kurser. Nogle uddannelseserfaringer vil således gå på afsluttede uddannelsesforløb, mens andre vil handle om påbegyndte (men ikke afsluttede) uddannelser. En forklaring på den relativt positive vurdering af det faglige udbytte af uddannelse efter folkeskolen kan være, at mange respondenter her refererer til erfaringer med AMU, da AMU er det uddannelses tilbud, flest ufaglærte benytter. Og da vi fra kvalitetssikringssystemet Vis Kvalitet ved, at AMU generelt vurderes meget positivt af både ufaglærte og faglærte brugere, er det sandsynligt, at den positive vurdering af AMU også slår igennem her (se Viskvalitet.dk).

Samlet set er resultaterne vedrørende fagligt udbytte af folkeskolen interessante, fordi såkaldte modstandsbarrierer (modstand mod at komme tilbage på skolebænken som følge af dårlige grundskoleerfaringer) ofte fremhæves som centrale barrierer for at forstå voksnes begrænsede orientering mod erhvervsuddannelse og andre typer af VEU-aktiviteter (fx Lassen og Klindt, 2011). Også international forskning peger på en modstandsbarriere baseret på negative skoleerfaringer som en central barriere for voksnes fravalg af voksen- og efteruddannelse (Larson og Milena).

Som både spørgeskemaundersøgelsen og interviewundersøgelsen peger på, er modstand mod uddannelse fortsat til stede blandt de ufaglærte, men resultaterne tyder altså på, at denne barriere måske er mindre udbredt end tidligere antaget.

I interviewundersøgelsen er der eksempler på både informanter, der har positive oplevelser med grundskolen, og informanter, der oplever, at de klarede det mindre godt, og som beskriver sig selv som umotiverede i grundskolen og skoletrætte. Nogle fortryder, at de ikke fik gjort mere ud af det faglige i grundskolen, andre oplevede, at undervisningen var irrelevant og meningsløs.

Interviewundersøgelsen viser desuden, at mange af informanterne har påbegyndt ikke bare en men nogle gange mange uddannelser (ofte erhvervsuddannelser), som de af forskellige årsager er faldet fra. Informanterne fremhæver en bred vifte af forklaringer på frafaldet, som kan grupperes under følgende temaer:

- Dårligt match med den aktuelle livssituation (fx manglende opbakning fra familie eller svært at forene uddannelse med livet med små børn)
- Uoverensstemmelser med arbejdsgiver
- Personlige begivenheder, som påvirker overskuddet til at følge uddannelse (fx familiemedlemmers eller venners død)
- Ikke muligt at få læreplads
- Faglige udfordringer med dele af uddannelsen
- Personlige problemer (fx kriminalitet, misbrug, problemer med at komme op om morgenen)
- Oplevelse af manglende interesse og/eller for få udfordringer
- Muligt at få job indenfor branchen uden en erhvervsuddannelse

Analysen af interviewundersøgelsen peger også på, at det ofte er et samspil af forskellige faktorer, der gør, at informanterne falder fra – og at dårlige faglige forudsætninger kun er én faktor blandt flere, der kan føre til frafald.

6.2 Tidligere frafald er ikke nødvendigvis en barriere

På tværs af informanternes erfaringer fra tiden i grundskolen og oplevelser af at starte på uddannelse efter grundskolen står to resultater fra interviewundersøgelsen særligt frem:

- Lærere i grundskolen har stor betydning for lysten til videre uddannelse og troen på egne evner – en påvirkning, der kan både løfte den enkelte og give mod på uddannelse og det modsatte: sætte sig langvarige spor og indprente et selvbillede af én, der ikke dur til at gå i skole.
- Tidligere frafald fra uddannelse efter grundskolen påvirker ikke i sig selv orienteringen mod erhvervsuddannelse – og i de tilfælde, hvor en frafaldshistorie opfattes som en barriere for at starte på en erhvervsuddannelse igen, er årsagerne til frafaldet typisk personlige og/eller faglige udfordringer

I det følgende uddybes disse to hovedresultater. Vi starter med lærernes negative indflydelse på lyst til uddannelse:

Ella beskriver en matematiklærers betydning således:

Jeg havde den her ene matematiklærer, der yndede at kalde mig dum, fordi jeg ikke forstod tingene. Det sidder ret hurtigt fast, når man bliver kaldt dum et par gange om dagen. Så mister man selvtilliden. Så har man ikke vanvittigt meget lyst til at fortsætte med at gå i skole. (Ella, 30 år).

Også for Minna har dårlige erfaringer fra grundskolen haft stor betydning for hendes efterfølgende lyst til uddannelse.

Jeg har haft så dårlig erfaring med det [grundskoletiden], så som voksen, når jeg har set min klasselærer, så har jeg simpelthen ... Normalt plejer jeg ikke at bære nag eller noget, men hende her har jeg i hvert fald ikke brudt mig om at snakke om. Hun har simpelthen været den værste igennem min barndom (...). Jeg fik ikke den rigtige opbakning på det rigtige tidspunkt. Jeg er jo kommet videre og har det fint nok nu. Men har ikke fået nogen uddannelse, vel? (Minna, 54 år)

De to eksempler viser, at et negativt møde med lærere i grundskolen kan have afgørende betydning for troen på at kunne klare en uddannelse senere hen. Som tidligere nævnt, er der dog også eksempler på lærere, der gør en særlig indsats for at vende et negativt selvbillede til en større tro på egne evner, og som fremhæves af informanterne som vigtige for deres lyst til uddannelse.

Vender vi tilbage til betydningen af frafald, så ser vi som nævnt en række forskellige årsager til, at informanterne tidligere i deres liv har valgt erhvervsuddannelse fra. Analysen viser dog også, at frafald ikke nødvendigvis har betydning for informanternes nuværende orientering mod erhvervsuddannelse. Men i de tilfælde, hvor informanten har oplevet faglige eller personlige udfordringer med et uddannelsesforløb, kan det dog have haft en negativ betydning for lysten til uddannelse.

Kim har tidligere påbegyndt tre forskellige erhvervsuddannelser og oplever et stort pres fra jobcenteret med hensyn til at starte på en erhvervsuddannelse. Men det, at han faldt fra, bekræfter ham i, at uddannelse ikke er noget for ham:

Jeg blev smidt ud af skolen [erhvervsskolen], fordi jeg ikke tog mit hjemmearbejde seriøst nok (...). Jeg har aldrig været designet til at gå i skole. Og nu er jeg heller ikke designet til at tage en uddannelse. (...). Men du får jo ikke lov til ikke at tænke på en uddannelse. Du får at vide hver 3. uge: "Du skal altså have fundet en uddannelse at gå i gang med. Det kan ikke passe, det her, at du ikke kan finde ud af, hvad du vil." (Kim, 32 år)

Ella oplever også det at være faldet fra to uddannelser som et stort nederlag. Frafaldshistorien betyder, at den næste uddannelse, hun eventuelt skal starte på, skal være noget, hun er helt sikker på at kunne (og have lyst til at) gennemføre.

Selvom det har været mit eget valg at være droppet ud de andre to gange, så har det været et kæmpe nederlag. Man starter jo helt fra bunden af igen bagefter. (...) det er jo ikke ligefrem, fordi jeg har en historie med at holde rigtig godt fast i noget. Med målet for øje. (...) Jeg skal finde noget, som jeg også er ret overbevist om, at jeg også har lyst til at gennemføre. Altså, det er næsten den største barriere. (Ella, 30 år)

Analysen viser også, at det er afgørende, om informanterne oplever, at de selv er skyld i at være faldet fra en uddannelse – eller om de opfatter omverdenen som årsagen til frafaldet (fx dårlige lærere eller en dårlig chef under en praktikperiode osv). I de tilfælde, hvor frafaldet opleves som selvforskyldt, har informanterne sværere ved at forestille sig en positiv vej igennem et nyt uddannelsesforløb.

6.3 Et flertal oplever, at de rent fagligt vil kunne klare en erhvervsuddannelse

Vender vi tilbage til spørgeskemaundersøgelsen, kan vi se, at et flertal på 69 % af respondenterne vurderer, at de rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse. 14 % svarer "Nej" til, at de rent fagligt ville kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, mens 17 % svarer "Ved ik-

ke". Resultatet er altså overvejende positivt i lighed med de tidligere resultater vedrørende fagligt udbytte af grundskolen og uddannelser efter grundskolen.

Til trods for en forholdsvis positiv vurdering af det faglige udbytte af såvel grundskolen som de efterfølgende uddannelser er det dog alligevel værd at bemærke, at i alt knap hver tredje respondent (31 %) i et eller andet omfang er usikre på, om de rent fagligt ville kunne klare en erhvervsuddannelse.

Der er forskel på de respondenter, der vurderer, at de kan klare en erhvervsuddannelse, og dem, der vurderer, at de ikke kan. Respondenter, der vurderer, at de rent fagligt vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, vurderer i højere grad, at en erhvervsuddannelse vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet, end respondenter, der ikke tror, de kan gennemføre en erhvervsuddannelse, jf. Tabel 22.

Tabel 22
Sammenhæng mellem mulighed for at gennemføre en erhvervsuddannelse og forbedrede muligheder på arbejdsmarkedet (n = 648)

		Hvor enig eller uenig er du i, at en EUD på sigt vil forbedre dine muligheder på arbejdsmarkedet?				I alt	
		Meget enig	Lidt enig	Lidt uenig	Meget uenig		
Vurderer du, at du rent fagligt ville kunne gennemføre en erhvervsuddannelse?	Ja	Antal	229	173	59	90	551
		%	42 %	31 %	11 %	16 %	100 %
	Nej	Antal	26	28	12	31	97
		%	27 %	29 %	12 %	32 %	100 %
	I alt	Antal	255	201	71	121	648
		%	39 %	31 %	11 %	19 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

Blandt de respondenter, der vurderer, at de rent fagligt ville kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, er 42 % meget enige i, at en erhvervsuddannelse på sigt vil forbedre mulighederne på arbejdsmarkedet, mens det samme kun er tilfældet for 27 % af de respondenter, der ikke vurderer, at de ville kunne gennemføre en erhvervsuddannelse.

Det kunne tyde på, at de ufaglærte, der tror på, at de kan gennemføre, i højere grad orienterer sig mod erhvervsuddannelse – og dermed også oplever, at det ville kunne forbedre deres jobmu-

ligheder – mens ufaglærte, der med sikkerhed ved, at de ikke kan gennemføre en erhvervsuddannelse slet ikke tænker i de baner – og derfor i mindre grad vil opleve, at en erhvervsuddannelse stiller dem bedre.

6.4 De ufaglærte vurderer deres læsefærdigheder positivt

Også i vurderingen af læsefærdigheder er de ufaglærte forholdsvis positive i vurderingen af egne kompetencer. 54 % angiver, at de uden problemer kan læse selv komplicerede tekster, og 36 % vurderer, at de med lethed kan læse almindelige tekster i aviser, undertekster på TV m.m. Kun 10 % vurderer, at de har vanskeligheder med at læse almindelige tekster eller langt de fleste tekster, se Tabel 23.

Tabel 23
Respondenternes vurdering af egne læsevner (n = 889)

	Procent	Antal
Jeg har normalt ikke problemer med at læse selv komplicerede tekster, fx fagbøger m.m.	54 %	479
Jeg kan med lethed læse almindelige tekster i de fleste aviser, undertekster i TV m.m.	36 %	318
Jeg har ofte svært ved at læse almindelige tekster i de fleste aviser, undertekster i TV m.m.	6 %	54
Jeg har svært ved at læse langt de fleste tekster	4 %	36

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data.

Også disse resultater er overraskende set i lyset af PIAAC-undersøgelsen af voksnes færdigheder, der viser, at ca. hver sjette dansker mellem 16 og 65 år (svarende til 583.000 danskere) har dårlige læsefærdigheder. Det betyder fx, at de har svært ved at læse simple tekster og besvare enkle spørgsmål om indholdet. Samtidig viser PIAAC-undersøgelsen, at de ufaglærte er overrepræsenterede i denne gruppe. Blandt de kortuddannede udgør andelen af svage læsere 30 % (svarende til vores definition af ufaglærte). Her er det dog vigtigt at bemærke, at aldersgruppen i PIAAC-undersøgelsen (16-65 år) adskiller sig fra aldersgruppen i denne undersøgelse, som er de 25-54-årige. Og PIAAC-undersøgelsen viser, at niveauet for læsefærdigheder er klart lavest blandt de 55-65-årige, som jo ikke indgår i denne undersøgelse. Hertil kommer, at vi i denne undersøgelse alene medtager gruppen af ufaglærte, der er til rådighed for arbejdsmarkedet, mens PIAAC undersøger læsefærdigheder blandt hele befolkningen. Disse to forbehold i sammenligningen udgør formentlig en væsentlig del af forklaringen på forskellen mellem de to resultater.

Der kan være flere forklaringer på, at de ufaglærte generelt vurderer deres skolefærdigheder og læsekompetencer relativt positivt, og det er, som tidligere nævnt, vigtigt at notere sig, at vurderingen af færdigheder er baseret på subjektive skøn, som vil være forbundet med en vis usikkerhed. På trods af dette er det dog positivt, at så mange ufaglærte har en positiv oplevelse af egne

læsefærdigheder og tror på, at de har de faglige forudsætninger for at kunne færdiggøre en erhvervsuddannelse. Troen på, at det faktisk er muligt at gennemføre en uddannelse, er en væsentlig forudsætning for overhovedet at overveje at starte på en uddannelse.

6.5 De ufaglærte har blandede erfaringer med kurser og efteruddannelse

Som vi så i de foregående afsnit, så har oplevelsen af grundskolen og uddannelse efter grundskolen betydning for lysten til at starte på en erhvervsuddannelse. Men også positive eller negative erfaringer med kursus- og kompetenceudviklingsaktiviteter er vigtige, når vi skal forstå de ufaglærtes orientering mod eller væk fra erhvervsuddannelse.

I interviewundersøgelsen har vi spurgt de ufaglærte om deres erfaringer med og holdning til kurser og kompetenceudviklingsforløb. Fire hovedpointer står frem på tværs af interviewene:

- De ufaglærtes erfaringer med kurser kan både fremme og hæmme lysten til at starte på en erhvervsuddannelse
- De ufaglærtes deltagelse i kurser og kompetenceudvikling varierer fra slet ingen til omfattende kursusaktivitet
- De ufaglærte har meget differentierede holdninger til kurser (fra informanter, der med egne ord hader kurser, til informanter, der selv opsøger og har stor interesse for uddannelses- og kursusaktiviteter)
- De ufaglærte har fokus på, at kurserne skal være anvendelige i jobsituationen.

I det følgende giver vi eksempler på de fire hovedpointer:

Erfaringer med kurser kan både fremme og hæmme lysten til erhvervsuddannelse

Deltagelse i kurser og kompetenceudvikling kan for nogle betyde den første åbning til uddannelsen siden grundskolen. Oplevelsen af kurser kan derfor have stor betydning for lysten til at gennemføre en erhvervsuddannelse som voksen. Anne beskriver sit første møde med en kursusaktivitet efter grundskolen således:

Jeg var meget nervøs, fordi jeg ikke har gået i skole siden folkeskolen (...), men det var jo heldigvis på et plan, hvor alle kan være med (...). Og det er jo en helt anden måde at gå i skole på, når du er voksen, i forhold til når du er ung. I skolen er der jo mange andre ting at tænke på, som voksen, så er du der for at lære. Du skal have noget ud af det, når du er der. (Anne, 38 år)

Annes eksempel viser, hvordan en god oplevelse af et læringsmiljø har betydning for lysten til uddannelse. Erfaringerne fra grundskolen bliver mindre vigtige og afløses af en oplevelse af at kunne følge med og få noget konkret og brugbart ud af undervisningen. I hendes tilfælde har en proaktiv leder med et positivt syn på efteruddannelse haft stor betydning for, at hun har fået en række lederkurser, og for, at hun som voksen overvejer at starte på en erhvervsuddannelse.

Et eksempel på det modsatte er Erling, der har oplevet, hvordan AMU-kurser kan være både hårde og mentalt trættende. Erfaringer med kurser og uddannelse, hvor det boglige er udfordrende, gør ham bekymret for, om han ville kunne overskue det boglige indhold i en erhvervsuddannelse.

Interviewundersøgelsen giver således eksempler på, at erfaringer med fx AMU kan både fremme interessen for uddannelse og gøre det modsatte, og dette billede ligger godt i forlængelse af en undersøgelse, EVA tidligere har lavet, der viste, at AMU samlet set ikke har nogen signifikant betydning for sandsynligheden for at påbegynde yderligere uddannelse (EVA 2012).

Deltagelse i kurser og kompetenceudvikling varierer

Interviewundersøgelsen viser, at erfaringen med kurser spænder fra arbejdspladser, hvor arbejdsgiverne betaler og i vid udstrækning opfordrer de ufaglærte til uddannelse, til arbejdspladser, hvor de ufaglærte slet ikke kommer på kurser. Det betyder fx, at nogle ufaglærte kun oplever at komme på kurser i ledighedsperioder, mens andre selv er meget opsøgende med hensyn til at finde interessante kurser.

Gunnar fortæller fx, hvordan han anlægger en meget opsøgende strategi og konfronterer mester med behovet for AMU-kurser.

Ved du hvad, helt ærligt mester: "Nu har jeg kørt rundt med kranen lidt ulovligt, så var det ikke snart en god ting, at jeg kom på skole for lige at få det krancertifikat der?" (...). Lige pludselig, så går det sgu galt, og så står man der uden kørekort til en kran eller et eller andet, ikke også? Så jeg har ligesom trykket ham lidt på samvittigheden ved at sige: "Hallo, du må lige hoste op med de penge der". Det har jeg haft gode erfaringer med. (Gunnar, 44 år).

Differentierede holdninger til kursus- og kompetenceudviklingsaktiviteter

Bredden i gruppen af de ufaglærte afspejles i deres meget forskellige holdninger til det at indgå i kursus- og kompetenceudviklingsaktiviteter. Der er holdninger, der strækker sig fra generelt ikke at bryde sig om kurser til, at teoretiske og læsetunge kurser er interessante.

Gorm bryder sig ikke om at gå på kursus og oplever, at det er spild af tid og penge:

Jeg er fuldstændig modstander af kurser. (...). Jeg hader dem! Jeg har haft ét kursus ud af nogle og tyve, som jeg kan bruge til noget. Jeg synes, det er spild af tid og penge (...). Hvad fanden skal jeg bruge dem til? De bliver jo aldrig brugt til noget. Jeg sidder bare og kigger ud i luften mange gange. Jeg hører ikke en skid efter. (Gorm, 54 år)

Andre igen oplever kurser som spændende og udviklende og tager kurser og uddannelse på eget initiativ (og betaler selv), hvis ikke de kan komme afsted i arbejdstiden. Nogle er begejstrede for et godt samspil mellem teori og praksis, mens andre har en klar præference for det praktiske element, og flere fremhæver udfordringer ved at modtage traditionel tavleundervisning, hvor man sidder stille på en stol og lytter.

Fokus på kursernes anvendelighed

Noget af det, informanterne er optaget af, er kursernes anvendelighed i forbindelse med deres job, og om indsatsen står mål med udbyttet. Kurser, der er direkte anvendelige på jobbet, vægtes højt, ligesom kurser, der vedligeholder og opdaterer jobrelevante kompetencer, fremhæves som positive.

Samlet set kan kursisternes oplevelse af kurser og kortere kompetenceudviklingsaktiviteter på flere måde bidrage til at forklare, hvorfor nogle vælger erhvervsuddannelse fra. Det gælder fx, hvis kurserne ikke fremmer lysten til uddannelse, fordi det er vanskeligt at følge med, eller oplevelsen af, at de kursusmuligheder, der byder sig, ikke dækker behovet for at kunne vedligeholde de kompetencer, der er nødvendige i jobsituationen. Modsat viser interviewene også, at hvis informanterne (af andre årsager, fx usikker jobsituation) orienterer sig mod erhvervsuddannelse, så kan positive erfaringer fra VEU-systemet eller fra interne kompetenceudviklingsforløb give større lyst til at lære mere og mindske oplevelsen af dårlige erfaringer fra grundskolen.

Selvom EVA's evaluering af AMU som springbræt som nævnt konkluderede, at AMU ikke i sig selv er et springbræt til fortsat uddannelse (EVA 2012), kan kompetencer tilegnet i AMU-systemet alligevel være et vigtigt afsæt til en erhvervsuddannelse, fordi de kan anerkendes i forbindelse med en realkompetencevurdering eller en standardmerit og medføre afkortning af erhvervsuddannelser. Samtidig er der allerede i dag flere eksempler på erhvervsuddannelser, der i større eller mindre grad kan bygges op af arbejdsmarkedsuddannelser, fx indenfor transportområdet. Og med den nye erhvervsuddannelsesreform vil øget brug af standardmeritter formentligt gøre det nemmere og gøre det mere gennemsigtigt, hvilke arbejdsmarkedsuddannelser der kan give anledning til afkortning af konkrete erhvervsuddannelser.

7 Betydningen af livssituation, netværk og vejledning

Vi har i det foregående fokuseret på to områder, der har stor betydning for, hvorvidt ufaglærte har lyst til at tage en erhvervsuddannelse: betydningen af arbejdslivserfaringer i bred forstand samt erfaringer med grundskole og anden uddannelse og læring i det hele taget. Men også andre forhold har betydning for, hvordan den enkelte ser på uddannelse.

Det drejer sig dels om den sociale dimension i privatsfæren, der omfatter personens familiebaggrund, omgangskreds og sociale livsbegivenheder såsom det at få børn, at blive skilt, at forpligte sig økonomisk på boligmarkedet mv. Alt sammen noget, der kan have væsentlig betydning for den enkeltes prioriteringer og muligheder, herunder med hensyn til at gå i gang med en uddannelse.

Og det drejer sig dels om forskellige offentlige indsatser såsom vejledning og information om uddannelse, der har betydning for den enkeltes kendskab til uddannelsesmuligheder, RKV, hvor den enkelte kan få anerkendelse for sine reale kompetencer, økonomiske støtte under uddannelse og jobcentrenes indsats med hensyn til at understøtte uddannelse af ledige.

Nedenfor vil vi belyse disse to dimensioner hver for sig.

7.1 Den sociale baggrunds betydning

Vi konstaterede tidligere ved hjælp af spørgeskemaundersøgelser- og registerdata, at der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem ufaglærtes lyst til at starte på en erhvervsuddannelse og deres sociale baggrund målt ud fra moderens uddannelsesniveau. Selvom social baggrund og i denne forbindelse uddannelsesniveauet i barndomshjemmet har betydning, konstaterede vi også, på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen, at vi ikke kunne påvise nogen signifikant statistisk sammenhæng mellem, hvorvidt de ufaglærtes venner, nuværende kolleger eller familiemedlem-

mer har en erhvervsuddannelse, og den enkeltes lyst til at starte på en erhvervsuddannelse. Det, der derimod gjorde en forskel, var, om man blev *opfordret* til at starte på en erhvervsuddannelse af kolleger eller ledere.

Interviewundersøgelsen peger i forlængelse heraf på, at der er forskellige opfattelser af, om venner og families uddannelsesbaggrund har betydning for ens egen orientering mod erhvervsuddannelse. Forældres og venners betydning er blevet belyst i interviewundersøgelsen, som viser:

- At der er forskellige holdninger til, om og hvordan venner og omgangskreds påvirker informanternes holdning til uddannelse.
- At forældres holdning til uddannelse har betydning for, om uddannelse opleves som vigtigt.

Forskellige holdninger til, om venner påvirker uddannelsesvalg

Med hensyn til venners og omgangskredsens betydning, så er nogle helt afklarede om deres valg og oplever ikke, at omgangskredsens eventuelle uddannelsesvalg er noget, der påvirker deres orientering mod erhvervsuddannelse. Gorm bliver fx spurgt, om venner og bekendtes uddannelse har nogen betydning for hans egne overvejelser om uddannelse, og svarer:

Der er da ingen, der snakker om, hvad de er. Man er på lige fod (...). Hvorfor gå efter noget, du ikke har? Det med misundelse over, hvad andre har, det interesserer mig altså ikke. Hvad skal jeg bruge det til? Jeg er i gang med det, jeg gerne vil. Jeg kan da ikke bekymre mig om, hvad andre vil jage. (Gorm, 54 år)

Andre oplever, at venner og bekendtes uddannelsesvalg og arbejdsliv kan være en inspiration med hensyn til mulige uddannelsesvalg, mens andre igen i højere grad oplever venners uddannelses- og karriereforløb som en påmindelse om, at man ikke selv fik taget en uddannelse, mens tid var. Olav er et eksempel på dette:

Jeg kan da godt engang imellem ærgre mig lidt over, at jeg ikke tog en uddannelse lige efter gymnasiet, specielt når jeg ser, hvad mine jævnaldrende fra folkeskolen har opnået i dag af uddannelser, og så tænke: "Jeg ville ønske, at jeg selv havde haft selvdisciplinen og roen til at tage sådan nogle uddannelser." Jeg har ikke fortrudt, det har jeg ikke, men jeg er nok lidt ærgerlig over, at jeg ikke har været i stand til at finde noget, der lige passede til mig, dengang jeg søgte efter det. (Olav, 29 år).

Olavs fortælling om, at han ikke fandt en uddannelse, mens tid var, er et eksempel på en anden vigtig pointe fra interviewundersøgelsen. Nemlig det forhold, at der set med de ufaglærtes øjne kan være særlige 'åbninger' for uddannelse, som kan være en anledning til at gå i gang med uddannelse, men som også kan lukke sig igen. Muligheden for at påbegynde uddannelse lige efter

grundskolen opleves som større end senere i livet, hvor faste udgifter er steget, hvor man måske har stiftet familie, og hvor der uanset familiesituation kan være en forventning om at opretholde en vis levestandard.

Men en interesse for erhvervsuddannelse kan også blive reaktualiseret, hvis der opstår nye livsomstændigheder, som vi tidligere i rapporten har set eksempler på, fx ledighed, interesse for jobskifte, børn, der flytter hjemmefra, eller uventet luft i økonomien, der gør det muligt at realisere et ønske om uddannelse.

Modsat kan der også være særlige livssituationer, der gør, at et ellers velfungerende uddannelsesforløb afbrydes, eller at en lyst til at gå i gang med uddannelse foreløbigt lægges på hylden, fx på grund af skilsmisse, dødsfald eller andre forhold i privatsfæren, som i en periode prioriteres højere end uddannelse.

I forlængelse heraf peger interviewundersøgelsen altså også på, at ufaglærtes orientering mod erhvervsuddannelse ændrer sig over tid afhængig af deres livssituation. Det er derfor vigtigt, at betragte lyst og interesse som dynamiske størrelser, der påvirkes af forskellige forhold. Ligesom lyst og interesse heller ikke nødvendigvis af sig selv fører til beslutninger om at starte. Informanter, der har truffet en beslutning om at starte, peger på familiens opbakning til valget som afgørende for, at beslutningen blev truffet.

Forældrenes syn på uddannelse har påvirket informanterne

Hvor venners uddannelsesbaggrund og påvirkning i øvrigt tillægges meget forskellig betydning, er hovedindtrykket fra dybdeinterviewene, at forældrenes holdning til uddannelse har en stærkere påvirkning på informanterne. Forældres holdning til uddannelse kan virke både som et pres for at få taget en uddannelse og som en støtte med hensyn til at træffe det rigtige valg. Hugo oplever fx ikke, at det har været vigtigt for hans forældre, at han tog en uddannelse.

Jeg tror aldrig, de har sparket til os for at blive uddannet til noget som helst. Det er mere bare det der med at komme ud i livet og arbejde. (Hugo, 55 år)

Og han peger i forlængelse heraf på, at forældrenes holdning har betydet, at orienteringen mod uddannelse er blevet mindre.

For Ella har farens pres for, at hun skulle få sig en uddannelse, givet dårlig samvittighed over, at det ikke er lykkedes.

Det har påvirket mig på den måde, at jeg altid har haft virkelig dårlig samvittighed over ikke at have nogen uddannelse. Men samtidig, så tror jeg også, at selvom min far har været

rigtig god til at give mig dårlig samvittighed over det, så er det hans gener, der gør, at når folk siger, hvad jeg skal, så gør jeg det modsatte. (Ella, 30 år)

Ellas historie viser, at farens syn på uddannelse og den historie, han bærer med sig (han blev frisør efter pres fra sin far), ikke er entydigt positive. For Ella betyder farens historie, at hun ikke uden videre vil ligge under for andres forventninger om, at hun bør tage en uddannelse.

Samlet set viser den kvalitative analyse, at forældres syn på uddannelse påvirker informanternes orientering mod eller væk fra erhvervsuddannelse. Særligt blandt de yngre informanter betyder forældres opfordring eller pres med hensyn til at tage en uddannelse, at interessen i at tage en uddannelse fremmes.

I det følgende vender vi tilbage til, hvilken betydning offentlige indsatser såsom vejledning og information har for den enkeltes muligheder for at vælge erhvervsuddannelser til eller fra på et kvalificeret grundlag.

7.2 Manglende viden om erhvervsuddannelser for voksne

I spørgeskemaundersøgelsen har vi afdækket, i hvilket omfang de ufaglærte har kendskab til mulighederne for at gennemføre en erhvervsuddannelse som et afkortet forløb og mulighederne for at få løn under en erhvervsuddannelse.

Et lille flertal af de ufaglærte svarer, at de i mindre grad eller slet ikke har kendskab til mulighederne for at få løn under erhvervsuddannelse henholdsvis mulighederne for at gennemføre uddannelsen på kortere tid, jf. Tabel 24 nedenfor.

Tabel 24

Respondenterne fordelt efter, i hvilken grad de kender til muligheder for afkortning og løn under uddannelse (n = 873)

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt
I hvilken grad kender du til mulighederne for, at du som voksen kan gennemføre en erhvervsuddannelse som et afkortet forløb?	15 %	31 %	28 %	26 %	1 %	100 %
I hvilken grad kender du til mulighederne for at få løn, mens erhvervsuddannelsen gennemføres?	16 %	29 %	31 %	24 %	1 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte, EVA, 2014, vægtede data

Som tabellen viser, svarer i alt 54 % af respondenterne, at de i mindre grad eller slet ikke har kendskab til erhvervsuddannelse som afkortet forløb, mens i alt 55 % svarer, at de i mindre grad eller slet ikke kender til muligheden for at få løn under en erhvervsuddannelse.

At et flertal ikke har kendskab til de økonomiske muligheder under en erhvervsuddannelse, peger på, at der er et potentiale med hensyn til at få flere ufaglærte gjort interesserede i erhvervsuddannelse gennem mere information.

Analysen af de kvalitative data peger desuden på, at usikkerhed omkring de økonomiske muligheder kan betyde, både at det reelt er vanskeligt at tage stilling til en erhvervsuddannelse på et oplyst grundlag, og at nogle vurderer mulighederne som dårligere, end de er, og derfor vælger erhvervsuddannelser fra på et forkert grundlag.

Og som vi så i kapitel 4, så er oplevelsen af, at det vil være for stor en økonomiske byrde at starte på en erhvervsuddannelse, den barriere, som flest peger på, mens udfordringen med tidsmæssigt at forene en erhvervsuddannelse med nuværende job er den barriere, som næstflest peger på.

Det understreger behovet for at få udbredt kendskabet til de muligheder, der ligger i den nye erhvervsuddannelse for voksne (euv), hvor alle personer på 25 år og derover får mulighed for at gennemføre en erhvervsuddannelse på kortere tid end de unge under 25 år, og hvor nogle ufaglærte vil kunne springe grundforløbet over og starte direkte på et hovedforløb.

7.3 Få ufaglærte har modtaget vejledning om uddannelse

Analysen i kapitel 4 viste, at det først og fremmest er udefrakommende faktorer som ledighed, overvejelser om jobskifte eller opfordring fra kollegaer og arbejdsgivere, som har betydning for ufaglærtes lyst til at blive faglærte, mens et flertal på i alt 72 % i udgangspunktet kun i mindre grad eller slet ikke har lyst til erhvervsuddannelse indenfor de næste fem år. Hvis vi forudsætter, at vejledning især er noget, den enkelte efterspørger, er det ikke overraskende, at 68 % af de ufaglærte *ikke har modtaget vejledning om uddannelse* indenfor de seneste fem år, jf. Tabel 25.

Også interviewundersøgelsen peger på, at kendskabet til uddannelsesmulighederne varierer meget, fra informanter, der igennem et langt arbejdsliv slet ikke har modtaget information om uddannelsesmuligheder i VEU-systemet, til informanter, der har et relativt godt indblik i uddannelsesmulighederne. En central pointe fra interviewundersøgelsen er, at viden om erhvervsuddannelser ofte stammer fra netværk og kollegaer og ikke fra et møde med en vejleder.

Det betyder, at viden om konkrete uddannelser for nogle baseres på tilfældige søgninger på nettet. Anne har fx oplevet, at det er svært at vide, præcis hvor man skal indhente viden:

I de perioder, hvor jeg selv har overvejet et eller andet, så er man jo lige inde og kigge [på nettet] på, hvad der kunne passe til mig (...). Så sidder man og kigger i nogle dage, og det går lidt frem og tilbage, men så går det jo i sig selv igen. Og det er jo ikke engang sikkert, at man kigger de rigtige steder. (Anne, 38 år)

Anne fortæller videre, at hun primært har søgt på VUC, selvom hun faktisk er mere interesseret i erhvervsuddannelse, fordi titlen VUC indikerede, at man på VUC beskæftiger sig med uddannelser for voksne. Freja har ligesom Anne oplevet, at det kan være vanskeligt at få et overblik:

Jeg synes, at det er rigtigt svært at få information nok om, hvad man går ind til. Hvad det indebærer at gå i gang med en uddannelse. Det er typisk, når man faktisk finder ud af, hvad uddannelsen indebærer, så tænker man "okay, det er nok ikke noget for mig alligevel". Og så har man jo allerede været i gang. Og så skal man starte forfra et andet sted (...). Der er så mange muligheder inden for det samme fag for, hvordan man kan nå sit mål, og det forvirrer mig ret meget (...). Jeg savner en vejleder, der kan tegne og fortælle. (Freja, 50 år)

At så få har modtaget vejledning, og at det opleves som vanskeligt at få de rette informationer på egen hånd, peger på et behov for en mere opsøgende vejledningsindsats med fokus på mulighederne for både erhvervsuddannelse og anden uddannelse.

Tabel 25 viser, at blandt de i alt 32 % af respondenterne, som har modtaget forskellige former for vejledning, har 18 % modtaget vejledning om erhvervsuddannelse.

Tabel 25
Respondenterne fordelt efter, hvorvidt de inden for de seneste fem år har modtaget vejledning om uddannelse (n = 888)

	Procent	Antal
Har modtaget vejledning om erhvervsuddannelser	7 %	65
Har modtaget vejledning om andre typer uddannelser, fx AMU	14 %	127
Har modtaget vejledning om både erhvervsuddannelser og andre typer uddannelser	11 %	96
Har ikke modtaget vejledning	68 %	600
Ved ikke	0 %	1

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse, EVA, 2014

Spørgsmålet lød: Har du inden for de seneste fem år modtaget vejledning om uddannelse? Fx på en uddannelsesinstitution, på et jobcenter eller af en uddannelseskonsulent på arbejdspladsen

For 21 % af de ufaglærte, der har modtaget uddannelsesvejledning, har vejledningen betydet, at de har fået mere lyst til at gå i gang med en uddannelse, mens vejledningen har givet 13 % af de ufaglærte mindre lyst til at gå i gang med en uddannelse. For 59 % af deltagerne har vejledningen hverken givet mere eller mindre lyst til at gå i gang med uddannelse. Dette peger således på, at vejledning har en vis betydning, om end relativt begrænset. For nogle har vejledning en positiv betydning med hensyn til at gå i gang med uddannelse, mens det for andre omvendt betyder, at uddannelse vælges fra. Hertil kommer, at der blandt de respondenter, der har svaret, at de hverken har fået mere eller mindre lyst, også indgår personer, der i forvejen havde lyst til at starte på en uddannelse og derfor ikke har fået mere lyst, jf. Tabel 26.

Tabel 26

Respondenter, der har modtaget uddannelsesvejledning, fordelt efter, om det har givet dem mere eller mindre lyst til at gå i gang med en uddannelse (n = 289)

	Procent	Antal
Vejledningen har givet mere lyst til at gå i gang med en uddannelse	21 %	60
Vejledningen har hverken givet mere eller mindre lyst til at gå i gang med en uddannelse	59 %	171
Vejledningen har givet mindre lyst til at gå i gang med en uddannelse	13 %	37
Ved ikke	7 %	21

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse, EVA, 2014

Spørgsmålet lød: Har den uddannelsesvejledning, du har modtaget, givet dig mere eller mindre lyst til at gå i gang med en uddannelse?

Tabel 27 tegner et billede, der lidt ligner det, vi ovenfor så, med hensyn til vejledning om RKV, idet 25 % af dem, der har fået lavet en RKV, har fået mere lyst til en erhvervsuddannelse, mens 13 % har fået mindre lyst.

Tabel 27**Respondenter, der har fået lavet en realkompetencevurdering, fordelt efter, om det har givet dem mere eller mindre lyst til at gå i gang med en erhvervsuddannelse (n = 43)**

	Procent	Antal
Mere lyst til at gå i gang med en erhvervsuddannelse	25 %	11
Hverken mere eller mindre lyst til at gå i gang med en erhvervsuddannelse	56 %	24
Mindre lyst til at gå i gang med en erhvervsuddannelse	13 %	5
Ved ikke	6 %	3

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse EVA, 2014

Spørgsmålet lød: *Har den realkompetencevurdering, du har fået lavet, givet dig mere eller mindre lyst til at gå i gang med en erhvervsuddannelse?*

Samlet set peger resultaterne altså på, at mere information og/eller RKV kan fremme lysten til at starte på en erhvervsuddannelse (eller anden uddannelse) hos omkring hver femte uflaglærte. Samtidig med at såvel vejledning som RKV også kan have den modsatte effekt, når vejledning og/eller RKV gør personer bevidste om, at erhvervsuddannelser måske ikke i deres tilfælde af konkrete grunde er det bedste valg.

7.4 Flere ledige overvejer uddannelse

Analysen af spørgeskemadata viser, at de ledige generelt er mere orienteret mod uddannelse end de uflaglærte, der er i job – et resultat, der svarer til det, vi så i registerundersøgelsen. Sammenligner vi de to grupper i spørgeskemaundersøgelsen, ser vi, at 36 % af de ledige i nogen eller høj grad overvejer at starte på en erhvervsuddannelse inden for de næste fem år, mens det samme gør sig gældende for 21 % af de beskæftigede, jf. Tabel 12 i kapitel 4 på side 44.

Interviewundersøgelsen viser i forlængelse heraf, at de ledige informanter deler sig i vurderingen af, om en erhvervsuddannelse vil stille dem bedre på arbejdsmarkedet: Nogle er motiverede, fordi de oplever, at det at få papir på kompetencerne vil stille dem bedre, mens andre ikke tror på, at en faglært uddannelse giver bedre jobmuligheder.

Et lidt overraskende resultat er det, at det kun er 26 % af de ledige, der er blevet opfordret af jobcentrene til at starte på en erhvervsuddannelse, mens 69 % svarer, at de ikke er blevet opfordret til at starte på en erhvervsuddannelse. Dette fremgår af Tabel 28.

Tabel 28**Ledige respondenter fordelt efter, om de er blevet opfordret af et jobcenter til at starte på en erhvervsuddannelse (n = 78)**

	Procent	Antal
Er blevet opfordret af et jobcenter	26 %	20
Er ikke blevet opfordret af et jobcenter	69 %	54
Har ikke haft kontakt med jobcenteret	4 %	3
Ved ikke	1 %	1

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse EVA, 2014

Bemærk, at spørgsmålet kun er stillet til gruppen af ledige.

Spørgsmålet lød: Er du blevet opfordret af jobcenteret til at starte på en erhvervsuddannelse?

Interviewundersøgelsen peger desuden på, at ledige, der har været i kontakt med jobcentret, har meget forskellige oplevelser af jobcentrene. Nogle har meget positive oplevelser, hvor jobcentre har givet mulighed for at starte på en erhvervsuddannelse på dagpenge, mens andre ikke har oplevet, at jobcentrene selv sætter uddannelse på dagsordenen. Dette kan sammenholdes med, at 40 % af de ledige vurderer, at det vil være mere sandsynligt, at de starter på en erhvervsuddannelse, hvis jobcenteret opfordrer til det.

Det peger således samlet set på, at jobcentrene kan spille en større rolle med hensyn til at informere de ledige voksne om mulighederne for at starte på en erhvervsuddannelse og med hensyn til at opfordre dem til at starte. Dette skal dog ses i lyset af, at der er vedtaget en beskæftigelsesreform, der indebærer, at jobcentrene fremover skal have et styrket fokus på uddannelse af netop de kortuddannede ledige.

Appendiks A

Metodebeskrivelse

I forbindelse med undersøgelsen Fra ufaglært til faglært er benyttet en række forskellige datakilder og metodiske tilgange, som dette appendiks vil redegøre for. Undersøgelsen har haft som formål at opnå større viden om, hvad det er, der fremmer, og hvad det er, der hæmmer, at ufaglærte går i gang med en erhvervsuddannelse. Fokus i undersøgelsen er de ufaglærtes vurdering af behov og muligheder for uddannelse, samt hvilke faktorer de måtte opleve som barrierer for at påbegynde en erhvervsuddannelse.

I undersøgelsen er en ufaglært person defineret ved, at vedkommende har grundskolen som højeste fuldførte uddannelse. Hertil hører, at det i projektet har været en gennemgående afgrænsning, at personer, som indgår i de kvantitative delundersøgelser, ikke på de givne udtræknings-tidspunkter har været i gang med en uddannelse. Dette kriterium er valgt for at kunne holde fokus på barrierer for at påbegynde en erhvervsuddannelse, hvorimod personer, som allerede er under uddannelse, er lykkedes med faktisk at komme forbi eventuelle barrierer.

Det har været et mål i forbindelse med undersøgelsen at afdække eventuelle forskelle blandt de ufaglærte med hensyn til en række baggrundskarakteristika, som handler om behov og muligheder for uddannelse. Ligeledes har det været et mål i forbindelse med undersøgelsen at kunne give en karakteristik af de ufaglærte. Undersøgelsen bygger på følgende datakilder:

- Deskresearch
- Fokusgruppeinterviews med repræsentanter fra uddannelsesinstitutioner samt a-kasser og jobcentre
- Registerbaseret forløbsundersøgelse af de ufaglærte pr. 1.1.2008
- Registerbaseret sammenligning af de ufaglærte i to nedslagsår – 2008 og 2013
- Spørgeskemaundersøgelse blandt ufaglærte
- Interviewundersøgelse blandt ufaglærte

Deskresearch og fokusgruppeinterview

Som en del af projektet blev der lavet en forundersøgelse, hvis formål var at kvalificere projektets design og metodevalg samt at kunne give input til udarbejdelsen af de senere interviewguider og spørgeskemaet.

Deskresearchen havde først og fremmest til formål at skabe overblik over allerede eksisterende viden på området. Hertil kommer møder med eksperter på området, som blev spurgt om deres bud på, indenfor hvilke aspekter af området der var behov for ny viden.

I tillæg til dette er der afholdt fire fokusgruppeinterviews med repræsentanter fra uddannelsesinstitutioner (VUC'er og erhvervsskoler) samt a-kasser og jobcentre for at få et indblik i deres erfaringer med at bidrage til at løfte ufaglærte uddannelsesmæssigt.

Udover at kvalificere design og metodevalg blev forundersøgelsens resultater også benyttet som input både til interviewguiden med hensyn til de kvalitative interviews og til udarbejdelsen af spørgeskemaet (se nedenfor).

Registerbaseret undersøgelse (forløbsundersøgelsen)

Som det fremgår af ovenstående, så består de registerbaserede undersøgelser i forbindelse med projektet af to dele, som vil blive behandlet særskilt i dette appendiks. Den første del, vi vil fokusere på, er, hvad vi i rapporten kalder for forløbsundersøgelsen.

Formålet med denne delundersøgelse var at afdække den faktiske deltagelse i uddannelse blandt de ufaglærte fra 2008 frem til 2012.

Population

Datagrundlaget for denne delundersøgelse er gruppen af ufaglærte, der pr. 1. januar 2008 var i alderen 25-54 år, havde grundskolen som højeste fuldførte uddannelse og var til rådighed for arbejdsmarkedet enten ved at være i beskæftigelse eller ved at være registreret som ledig til rådighed for arbejdsmarkedet.

At være ledig og til rådighed for arbejdsmarkedet vil her sige, at man skønnes at kunne tage arbejde indenfor 3 måneder – svarende til den såkaldte matchgruppe 1. Personer, som pr. 1. januar var i gang med en uddannelse, er udeladt af undersøgelsen, ligesom selvstændige og medarbejdende ægtefæller ligeledes er udeladt. Når personer under uddannelse er taget ud, hænger det sammen med undersøgelsens formål: at undersøge, hvordan man får ufaglærte til at tage en uddannelse. Derfor giver det god mening at udelade personer, som er i gang med en uddannelse, da disse jo netop er ved at opkvalificere sig. Selvstændige og medarbejdende ægtefæller er taget

ud af undersøgelsen, da det antages, at der gælder særlige forhold for denne gruppe med hensyn til uddannelse, arbejdsmarkedssituation m.m.

Populationen er derudover afgrænset til kun at indbefatte personer, som i tællingsårene 2008 og 2012 er registreret af Danmarks Statistik. Personer, som kun indgår i et af tællingsårene, er således taget ud af denne del af undersøgelsen. Den endelige population udgøres af 309.039 individer.

Det er samtidig vigtigt her at bemærke, at afgrænsningen med hensyn til grundskolen har den konsekvens, at en større gruppe indvandrere ikke medtages i analyserne, da der ikke hos Danmarks Statistik laves systematiske opgørelser over højeste fuldførte uddannelsesniveau for personer, som flytter til Danmark i kortere eller længere tid. Indvandrere, som gennemfører en uddannelse i Danmark, vil dog være registreret med denne uddannelse som den højeste fuldførte. For denne gruppe er det ikke umiddelbart muligt at afgøre, om deres uddannelsesniveau således ville matche vores definition af ufaglært, eller om deres evt. medbragte kvalifikationer ligger over et ufaglært niveau.

Forløbsundersøgelsen har til formål at vise, hvor stor en andel af de ufaglærte der i løbet af perioden fra 1. januar 2008 til 1. januar 2012 har påbegyndt eller færdiggjort en erhvervsuddannelse. Desuden er det undersøgt, hvor mange der har hhv. påbegyndt og færdiggjort en erhvervsuddannelse i forskellige grupper ud fra køn, alder, etnicitet mv.

Data er indhentet via forskeradgangen til Danmarks Statistiks databaser og bearbejdet af medarbejdere på EVA.

Registerbaseret undersøgelse (sammenligning af de ufaglærte)

Den anden del af registerundersøgelsen har haft som formål at give en karakteristik af gruppen af ufaglærte samt at se på udviklingen af denne gruppe i 2008, 2011 og 2013. Desuden sammenligner vi i denne del af undersøgelsen gruppen af ufaglærte med det øvrige arbejdsmarked – her forstået som personer, der har fuldført en uddannelse på højere niveau end grundskolen, men som ellers er sammenlignelige med gruppen af ufaglærte, dvs. at det er personer, som er 25-54 år, som står til rådighed for arbejdsmarkedet, og som ikke er i gang med en uddannelse.

Grundet forskelle i sammensætningen af forskellige registre hos Danmarks Statistik stammer nogle oplysninger fra registerundersøgelsen fra november måned året før, altså november 2007 for gruppen, der er anført til 2008, osv. Dette gælder fx for ledighedsgrad. Vi har valgt denne tilgang, da eksempelvis ledighedsgrad så kan knyttes så tæt til målgruppen som muligt.

Ovenstående kriterier er således benyttet for hvert tællingsår, hvorved datatrækkene altså kan ses som værende uafhængige af hinanden. Derfor varierer datagrundlaget for hvert enkelt år også, hvilket er gengivet i tabel 29 nedenfor.

Tabel 29
Udviklingen fra 1. januar 2008 til 1. januar 2013 i antallet af ufaglærte hhv. ikke-ufaglærte i aldersgruppen 25-54 år, der stod til rådighed for arbejdsmarkedet

	Antal		
	2008	2011	2013
Ufaglærte	340.247	277.782	248.348
De ikke-ufaglærte	1.481.323	1.445.373	1.434.358

Kilde: Særkørsel fra Danmarks Statistik

Denne del af registerundersøgelsen kan således give et billede af, hvordan de to grupper udvikler sig over tid, og skal derfor ses som et supplement til første del af den registerbaserede undersøgelse (forløbsundersøgelsen), som fulgte den samme gruppe over tid.

Sammenhængen mellem de to registerundersøgelser

De to delundersøgelser i registerdataene er, jf. ovenstående, ikke direkte sammenlignelige, men grundet, at de to populationer er trukket på baggrund af de samme grundlæggende kriterier, vil de således kunne komplementere hinanden i den endelige fremstilling. Mens forløbsundersøgelsen kan give et billede af, hvordan en gruppe ufaglærte ændrer sig over en periode, kan denne undersøgelse netop ikke sige noget om gruppen af ufaglærte i forhold til andre grupper. Dette er netop styrken ved at inddrage den anden del af registerundersøgelsen, hvor sammenligningen mellem ufaglærte og øvrige kan laves på forskellige nedslagstidspunkter, og derved følge, om sammensætningen af de to grupper ændrer sig. Dog ville anden del af registerundersøgelsen ikke kunne have givet et billede af, hvor mange ufaglærte som blev faglærte, idet nedslagsårene til en vis grad er uafhængige af hinanden. Derved er begge undersøgelser altså nødvendige for at nå frem til rapportens resultater.

Spørgeskemaer blandt ufaglærte

I forbindelse med undersøgelsen fra ufaglært til faglært blev der udarbejdet et spørgeskema, hvis hovedformål var at belyse oplevede barrierer for samt behovet for at tage en uddannelse. Spørgeskemaet var tilrettelagt til gruppen af ufaglærte med kriterier, som matcher registerundersøgelsens. Dog trukket således, at det var de seneste tilgængelige data, som lå til grund for udvælgelsen. Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført som en kombineret web- og telefonundersøgelse. Denne fremgangsmåde blev valgt ud fra en tanke om, at målgruppen kunne være særlig svær at få fat på udelukkende gennem en webbaseret undersøgelse.

De indkomne svar på spørgeskemaundersøgelsen er efterfølgende blevet koblet sammen med en række registervariable fra Danmarks Statistik, hvorved det i undersøgelsen er muligt at lave opdelinger ud fra spørgsmålene på baggrund af en lang række baggrundsvariable. Denne fremgangsmåde har desuden den fordel, at pålideligheden med hensyn til fx indkomst, alder m.m. er meget høj.

Udarbejdelse og validering af spørgeskema

Spørgeskemaet er udarbejdet af den projektgruppe, som er nedsat af EVA i forbindelse med undersøgelsen. Skemaets centrale temaer drejer sig om oplevede barrierer for evt. at påbegynde en uddannelse samt forhold, som vil kunne fremme, at man påbegyndte en uddannelse. Der spørges til både generelle forhold som den enkeltes arbejdsmarkedssituation og arbejdsmarkedsforshold generelt, og derudover specifikke barrierer, som den enkelte måtte opleve, for at påbegynde en uddannelse. Skemaet er opsat og udsendt af Danmarks Statistiks Interviewservice. Skemaet er inden udsendelse pilottestet i perioden 12.-13. maj 2014. Pilottesten blev ligeledes foretaget af Danmarks Statistiks Interviewservice. Der blev udtrukket en stikprøve på 143 personer, hvor der kunne tilknyttes telefonnummer. Blandt disse blev der foretaget i alt 20 interviews, hvoraf 13 var med mænd, og 7 var med kvinder. 3 personer var i alderen 25-35 år, 7 var i alderen 36-45 år, mens de resterende 11 var i alderen 46-56 år. Blot et enkelt pilotinterview blev foretaget med en person, som var ledig.

Resultatet af pilottesten var, at skemaet grundlæggende fungerede fint, og kommentarerne fra pilottesten har ført til rettelser enkelte steder.

Udsendelse og rykkerprocedure

Danmarks Statistik stod for den praktiske gennemførelse af spørgeskemaet og var således ansvarlig for at sende informationsbreve ud til samtlige udtrukne personer. Brevet indeholdt et link til spørgeskemaet, og personer, som ikke reagerede på dette, blev efterfølgende forsøgt kontaktet telefonisk.

Dataindsamlingen foregik fra d. 11. juni 2014 til d. 3. august 2014. Heri indgår, at perioden blev forlænget hen over sommerperioden, idet det viste sig, at det var særligt svært at få fat i respondenterne.

Svarprocent

Da de seneste uddannelsesdata fra Danmarks Statistik var fra oktober 2013, blev en forholdsvis stor del af respondenterne i undersøgelsen sorteret fra, da de ikke længere opfyldte kriterierne om ikke at være i gang med uddannelse samt at have grundskolen som højeste fuldførte uddannelse.

Danmarks Statistik havde i første omgang udtrukket en stikprøve på 2000 individer, men grundet ovenstående problematik blev der i forbindelse med forlængelsen af dataindsamlingsperioden udtrukket en supplerende stikprøve på 770 individer.

Den samlede stikprøve endte således på i alt 2770 individer, hvoraf 1408 reagerede på henvendelsen. Hertil kommer dog, at 518 individer er sorteret fra, da de ikke opfyldte kriterierne for undersøgelsen, mens 19 personer er frasorteret på et senere stadie af undersøgelsen. Den endelige population ender således på 871 individer.

Da en meget stor gruppe i udtrækket fra Danmarks Statistik ikke har matchet kriterierne for undersøgelsen, er det ikke uproblematisk at udregne en svarprocent, da man under normale omstændigheder ikke medregner personer, som falder uden for ens målgruppe, i svarprocenten. Dog er det ikke muligt at afgøre, hvor mange personer af de udtrukne 2770 som faktisk burde være sorteret fra og altså ikke burde have modtaget invitationen til undersøgelsen. Hvis man alene ser på andelen, som reagerer på henvendelsen (de 1408 individer), så vil svarprocenten kunne udregnes til 51 ($1408/2770 = 0,51$). En alternativ løsning kunne være at fjerne den estimerede andel, som falder uden for gruppen, fra stikprøven. Af de 1408 svar er 518 sorteret fra i første omgang, hvilket svarer til 37 %. Man kunne således estimere andelen af de 2770, som ikke burde være blevet inviteret i første omgang, hvorved man ville have 1750 potentielle respondenter. På baggrund af dette tal ville svarprocenten dog tilfældigvis også blive 51 ($890/1750 = 0,51$).

Samlet set er det EVA's vurdering, at svarprocenten i undersøgelsen er tilfredsstillende, ovenstående problemer taget i betragtning.

Bortfald og vægtning af data

EVA har foretaget en bortfaldsanalyse med henblik på at afdække, om der er systematiske skævheder med hensyn til, hvem som har besvaret spørgeskemaet. Analyserne er foretaget på det samlede datagrundlag, altså de 2770 udtrukne personer overfor de 1408, som har reageret.

Som det fremgår af nedenstående tabeller, så er bortfaldet i undersøgelsen skævt. Der er således en overrepræsentation af den ældste aldersgruppe, mens de to yngste aldersgrupper (25-29-årige og 30-34-årige) er underrepræsenteret, jf. tabel 2A. Dertil kommer, at mænd i undersøgelsen også er underrepræsenteret, mens kvinder er overrepræsenteret, jf. tabel 3A, og samtidig er personer med dansk oprindelse også overrepræsenteret, jf. tabel 4A.

Tabel 30
Bortfald fordelt efter alder

	Udsendt	Besvaret
25-29 år	306 (11 %)	118 (8 %)
30-34 år	306 (11 %)	124 (9 %)
35-39 år	365 (13 %)	173 (12 %)
40-44 år	494 (18 %)	248 (18 %)
45-49 år	554 (20 %)	305 (22 %)
50-55 år	745 (27 %)	440 (31 %)
Total	2770 (100 %)	1408 (100 %)

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse

Tabel 31
Bortfald fordelt efter køn

	Udsendt	Besvaret
Mænd	1690 (61 %)	816 (58 %)
Kvinder	1080 (39 %)	592 (42 %)
Total	2770 (100 %)	1408 (100 %)

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse

Tabel 32
Bortfald fordelt efter etnicitet

	Udsendt	Besvaret
Dansk oprindelse	2475 (89 %)	1297 (92 %)
Efterkommer af indvandrere	267 (10 %)	103 (7 %)
Indvandrere	28 (1 %)	8 (1 %)
Total	2770 (100 %)	1408 (100 %)

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse

Hertil kommer et mindre skævt bortfald med hensyn til region, hvor respondenter fra hovedstaden er underrepræsenteret, mens Syddanmark er overrepræsenteret. Fordelingen af indkomst er i undersøgelsen ikke skæv.

For at kompensere for skævheden i bortfaldet har EVA vægtet data på alder med følgende faktorer:

Tabel 33
Vægtning af data fordelt efter alder

	Vægt
25-29 år	1,138
30-34 år	1,254
35-39 år	1,072
40-44 år	1,013
45-49 år	0,923
50-55 år	0,861

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse

Efter denne vægtning er resultatet, at køn bliver repræsenteret som i hele populationen, mens personer fra hovedstaden stadig er underrepræsenteret, og personer med dansk oprindelse fortsat er en smule overrepræsenteret. Indkomstfordelingen er efter vægtning stadig korrekt.

Der er ikke lavet vægtning med hensyn til etnicitet, da datagrundlaget med hensyn til antallet af indvandrere i undersøgelsen er meget lille. Det blev desuden besluttet af projektgruppen, at vægtningen af blot en enkelt variabel formidlingsmæssigt ville være at foretrække.

Samlet set skal undersøgelsens resultater på baggrund af spørgeskemadataene altså tages med et mindre forbehold på grund af en overrepræsentation af personer med dansk oprindelse samt en mindre underrepræsentation af personer fra Region Hovedstaden.

Kvantitative analyser

Der er lavet en række forskellige analyser på baggrund af det kvantitative datagrundlag. For de to registerbaserede undersøgelser er der alene benyttet frekvens- og krydstabeller. Da der er tale om totalpopulationer, er der ikke testet for statistisk sammenhæng mellem variablene i krydsene.

For alle krydstabeller i spørgeskemadataene er der alene medtaget kryds med statistisk signifikant sammenhæng mellem de inddragede variable. Dette er testet ved hjælp af χ^2 -test med et signifikansniveau på 0,05.

I kapitel 4 er der i tillæg til χ^2 -testen af sammenhænge lavet logistiske regressionsanalyser, hvor personer, som har lyst til at starte på erhvervsuddannelse, sammenlignes med personer, som ikke har lyst.

Lyst er her operationaliseret ved spørgeskemaspørgsmålet "I hvilken grad har du lyst til at påbegynde en erhvervsuddannelse indenfor de næste 5 år?", hvor respondenter, som har svaret "I høj grad" eller "I nogen grad" er kategoriseret som havende lyst til at påbegynde en erhvervsuddan-

nelse. Personer, som svarer "I mindre grad" eller "Slet ikke" til spørgsmålet, er kategoriseret som ikke havende lyst til påbegyndelse.

Den endelige model beskrives i kapitel 4, men der har forinden været lavet en stepvis baglæns modelsøgning, hvor alle insignifikante variable er taget ud en efter en. Modelsøgningen er lavet stepvis, hvor forskellige blokke af variable er inddraget samtidig. Logikken har her været at starte med registervariablene, hvor kun signifikante variable er bibeholdt i modellen. Herefter er der indsat en blok af spørgsmål omhandlende interessen for uddannelse efterfulgt af generelle forhold, som kan *fremme*, at man påbegynder en erhvervsuddannelse, som ikke er knyttet direkte til respondenternes nuværende arbejdsmarkedssituation. Den sidste blok er generelle forhold, som så netop kan relateres til respondenternes nuværende arbejdsmarkedssituation. Ved hver blok er der kun bibeholdt signifikante variable.

Den endelige model er efterfølgende kontrolleret ved hjælp af en række forskellige statistiske test. Slutmodellen er således kontrolleret for multikollinearitet ved brug af tolerance- og VIF-mål, som begge ligger indenfor de konventionelle værdier. Der er ligeledes foretaget en Hosmer-Lemeshow goodness of fit-test, som viser, at modellen overordnet set passer fint på data. Endelig er der lavet en residualanalyse ud fra en række parametre. Den samlede modelkontrol giver ikke anledning til bekymring, idet vi anser alle forudsætninger for overholdt i tilstrækkelig grad.

Interviewundersøgelse blandt ufaglærte

I forbindelse med undersøgelsen "Fra ufaglært til faglært" blev der gennemført to runder af kvalitative interviews, som havde til formål at nå i dybden med, hvilke grunde de interviewede personer kunne pege på med hensyn til, hvorfor de ikke tidligere havde taget en uddannelse, deres holdninger til og erfaring med uddannelse samt deres syn på behovet for at tage en uddannelse i fremtiden. Interviewundersøgelsen havde udover det selvstændige mål om at nå i dybden med forklaringer (jf. ovenstående) tillige et mål om at kunne supplere nogle af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen.

Alle de gennemførte interviews er optaget og transskriberet. De er herefter systematisk kodet og bearbejdet med udgangspunkt i den såkaldte frameworktilgang (se nedenfor).

Datagrundlag og gennemførelse

I forbindelse med projektet har EVA foretaget i alt 24 interviews, hvoraf 8 er dybdeinterviews af mellem en og to timers varighed. Dybdeinterviewene blev foretaget som face to face-interviews, mens de øvrige 16 interviews blev foretaget som telefoninterviews. Hvor telefoninterviewene var mere fokuserede, fx på, hvordan ufaglærte oplever bestemte barrierer, sigtede dybdeinterviewene mod at belyse eksempler på ufaglærtes livshistorier med særligt henblik på, hvordan ufaglærte har klaret sig på arbejdsmarkedet og herunder særligt håndteret behov for kompetenceudvikling

og brug af uddannelse. Sigtet med dybdeinterviewene har været at få udfoldet de forskellige typer af rationaler, der ligger bag de ufaglærtes syn på uddannelse og barrierer for uddannelse i et bredere perspektiv, med afsæt i resultaterne fra telefoninterviewundersøgelsen.

Alle informanter i interviewundersøgelsen er udvalgt på baggrund af deres besvarelser i spørgeskemaet. Udvalget tog udgangspunkt i besvarelsen af spørgsmålene vedrørende lyst til uddannelse og vurdering af gavn af erhvervsuddannelse og rummer således både informanter, der er interesseret i erhvervsuddannelse, og informanter, der ikke er. Samtidig er interviewpersonerne udvalgt, så der er både personer i beskæftigelse og arbejdsløse. For de informanter, der havde erfaringer fra beskæftigelse, blev deres vurderinger af arbejdspladsens betydning for deres motivation for uddannelse belyst. Og for de informanter, der havde erfaringer med ledighedssystemet, blev deres vurderinger af jobcentrenes betydning for deres motivation for uddannelse belyst. Desuden er der indgået personer med forskellig alder og personer af begge køn.

I forbindelse med begge typer interviews har der været særligt fokus på personer, der var eller har været interesserede i at gå i gang med en erhvervsuddannelse, men som har oplevet konkrete barrierer, som afholdt dem fra at gå i gang.

Frameworktilgangen

Frameworktilgangen er karakteriseret ved, at man går meget systematisk og grundigt til værks med både datamanagement af ens interviews og selve analysefasen. Med datamanagement forstås i frameworktilgangen, at man skaber en indledende tematisk ramme, som man efterfølgende koder sine interviews ud fra. Denne ramme vil typisk fremkomme fra dels ens undersøgelses-spørgsmål, dels ens interviewguide. Efter dette kodes alle interview i henhold til den tematiske ramme. Kodestumper vil i denne fase ofte blive meningskondenseret, med en klar reference til selve transskriberingen, og herefter indsat i selve ens framework.

Den sidste fase er herefter at lave en meget systematisk analyse af sine data. Da hver interviewpersons udsagn er kodet efter de enkelte temaer i et fælles skema med data for alle interviewpersoner, kan man således nemt se på tværs af interviewpersoner med hensyn til specifikke temaer, samtidig med at man kan se på tværs af temaer, og analysere de enkelte interview. Det samlede overblik er ligeledes med til at sikre, at man ikke overser væsentlige temaer i sin analyse.

EVA's brug af framework

Med udgangspunkt i ovenstående metode har EVA's projektgruppe udarbejdet et framework af interviewmaterialet fra undersøgelsen til analytisk brug. Interviewene er kodet systematisk ud fra følgende ni temaer:

- Arbejdslivserfaringer
- Erfaringer fra grundskolen
- Erfaringer med øvrig uddannelse
- Interne kurser og læring
- Overvejelser for og imod erhvervsuddannelser
- Kendskab til og vejledning om erhvervsuddannelse
- Overvejelser om risiko for ledighed
- Families, venners og arbejdsgivers påvirkning
- Hverdag og fritid

Appendiks B

Litteraturliste

- AE 2011, *Afskaffelse af efterlønnen løser ikke ubalancerne på arbejdsmarkedet*
- AE 2011a, *Fordeling og levevilkår 2011: Den sociale arv tynger Danmark*, EKS-skolens trykkeri
- AE 2012, *Ufaglærte får mindre efteruddannelse end højtuddannede*
- AE 2013, Store gevinster af at uddanne de "tabte" unge
- AE 2013a, Ufaglærte øger deres løn gennem uddannelse
- AE 2013b, Milliongevinst at hente som faglært ved videreuddannelse
- AE 2013c, Uddannelse er vejen ud af kontanthjælpens skygge
- AE 2013d, 3 ud af 4 unge på kontanthjælp har ingen uddannelse
- AE 2013e, *Hæmsko: 10 sociale faktorer der øger risikoen for at stå uden uddannelse*
- AKF 2012, *Ufaglærtes bevægelse fra ledighed til beskæftigelse*
- Arbejdsmarkedsstyrelsen 2009, Ny matchmodel – hvorfor og hvordan?
- Bang & Wahlgren, 2013, Bang, Sixten Wie og Wahlgren, Bjarne: *A review of Danish literature on findings, documentations and policy documents*
- Danmarks Statistik, Statistikbanken
- DEA, *Piger fravælger erhvervsskoler efter folkeskolen*, Notat nr. 27, 26.2.2014
- Desjardins, Richard, Kjell Rubenson & Marcella Milana, 2006, *Unequal chances to participate in adult learning. International perspectives*. Fundamentals of educational planning – 83, UNESCO: International Institute for Educational Planning, Paris
- EVA 2005, *Forberedende voksenundervisning*
- EVA 2008, *Nyt AMU*
- EVA 2012, *AMU som springbræt til fortsat uddannelse*
- EVA 2013, *GVU og EUD for voksne*
- EVA 2013a, *Studenter i erhvervsuddannelserne – En undersøgelse af gymnasiale dimittenders valg og veje gennem uddannelsessystemet*
- Frederiksen 2014, interview med Mette Frederiksen i Politiken den 9. februar 2014
- Jæger, Mads Meier, 2008, *Social arv i Danmark i: Ulla Haahr & Ove Karlsson (red.), Danmarksbilleder – SFI's forskning gennem 50 år*, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

- Klindt, Mads Peter & Sørensen, John Houman, 2010. *Barrierer og løftestænger for kortuddannedes opkvalificering*, Nationalt Center for Kompetenceudvikling
- Kondrup, Sissel, 2012, *Livslang læring for alle?: En arbejdslivshistorisk undersøgelse af det ufaglærte arbejdsliv som betingelse for livslang læring og opkvalificering*
- Larson, Anne & Milana, Marchella, 2006, *Barriers towards Participation in Adult Education and Training*, Department of Educational Sociology, Danish University of Education
- Larson, Anne, 2004, *Psykosociale forhold i arbejdslivet og kortuddannede/ufaglærtes interesse for uddannelse*. Ph.d.-afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole
- Lassen, Morten Staun; Klindt, Mads Peter, 2010. *Når kompetenceudvikling af kortuddannede handler om mere end motivation*. Nationalt Center for Kompetenceudvikling, temahæfte 5.
- LO 2013, Analyse, *Det dobbelte uddannelsesløft skranter*
- Lov nr. 894 af 04/07/2013, *Lov om ændring af lov om aktiv socialpolitik, SU-loven, lov om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag og forskellige andre love (reform af kontanthjælpssystemet, uddannelseshjælp for unge, aktivitetstillæg, gensidig forsørgelsespligt mellem samlevende, ændrede rådighedskrav og sanktioner mv.)*
- Pedersen, Steen Høyrup, Voigt, Jane Rohde og Gundersen, Peter. 2009: *Motivation og læringsform*. Nationalt Center for Kompetenceudvikling
- Regeringen, 2014, *Aftale om Bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser*, 24. februar 2014
- Rubenson, Kjell, 2007, *Theorising participation in adult education and training*. Paper præsenteret ved The Second Nordic Conference on Adult learning, Linköping University
- SFI, 2013, *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med it i Danmark*
- Trepartsudvalget, 2006, *Livslang opkvalificering og uddannelse for alle på arbejdsmarkedet*. Rapport fra Trepartsudvalget, bind 2, Kortlægning og analyser, Finansministeriet
- Viskvalitet.dk
- VEU-rådet, 2011, *Strategiske indsatsområder*

Appendiks C

Summary

This report deals with unskilled workers' interest or lack of interest in vocational education and training programmes (VET programmes). The report places particular emphasis on how unskilled workers themselves experience and assess their own needs and possibilities for vocational training as well as the barriers they experience with regard to starting on VET programmes.

Labour market trends are making it ever more difficult to cope without qualifications, because both private and public enterprises are increasingly demanding qualified labour. Prognoses suggest that in the long term there will be a shortage of skilled labour and that it will be difficult for a large group of unskilled workers to find a job in the Danish labour market. Even though political efforts are currently being made to get more young people to take a VET programme, efforts are also required to qualify unskilled adults.

The report suggests ways to address this challenge and deliver knowledge to those who are interested in making more unskilled skilled, both at the political level, among labor partners and VET institutions.

Great potential in making more unskilled skilled

One of the main findings is that about a fifth of the unskilled workers aged 25 to 55 years to a high or to some extent want to start on a VET programme. This corresponds roughly to about 60,000 unskilled. If this is compared with that around 8,500 unskilled over a four year period from 2008 to 2012, or about two thousand a year, have been skilled, this indicates that there is great potential in making more unskilled skilled.

The proportion that completes a VET programme is unevenly distributed in different groups of unskilled workers: The percentage that completes a VET programme is larger among women than men, larger among younger persons than older persons, larger among unemployed persons and larger among low-income persons. Finally, there are also considerable differences between

sectors, where the percentage that completed a VET programme in the period 2008-2012 was highest within the social and healthcare sector.

Another main finding is that there is a mismatch between on the one hand, the fact that about three out of five unskilled assess that a VET programme would benefit them on the labour market, while on the other hand only one fifth want to start on a VET programme to a high extent or to some extent.

These two findings give reason to ask: First, what does it take to translate that desire for education to an actual educational activity? And secondly, how it is possible to strengthen the desire to start on a VET programme among the large group of unskilled workers who lack the desire, even though they can see that it would benefit them in the labor market? The report makes a number of suggestions on what can encourage the more unskilled to be skilled. Below we will briefly give an overview on the other main findings of the report.

Four main groups of unskilled workers with regard to their interest in vocational training

On the basis of the questionnaire survey, it was possible to identify four main groups of unskilled workers regarding to what extent they want to start on a VET programme and whether they believe this could benefit them. These are the four groups:

- **The motivated:** The 17% of the respondents who, to a great extent or to some extent, want vocational training and who also assess that vocational training would improve their options.
- **The passive:** The 37% of respondents who, only to a small extent or not at all, want vocational training, but who also, to a great extent or to a small extent, agree that this would improve their options.
- **The uninterested:** The 24% of respondents who, only to a small extent or not at all, want vocational training and who also assess that this would not improve their options.
- **The undecided:** The 21% of the respondents who either do not know whether vocational training will improve their options in the long term, or who do not know whether they want to start on a VET programme, or who doubt both.

Overall, the qualitative analysis of the segments points at a need for different interventions if more unskilled must be skilled. The analyzes of the segments the motivated and the passive, which are the two groups that are the closest to start on a VET programme, shows a need for greater awareness of the programs and more knowledge about the possibilities of completing a VET programme as an adult. And the stories among the passive points at a need to strengthen general skills as a necessary prerequisite to start vocational education.

Push-factors have the greatest impact on the desire to start on a VET programme

An analysis shows that the following register variables are significant for unskilled workers' desire to start on a VET programme: socio-economic status of parents (measured as the mother's level of education), own socio-economic situation, unemployment as well as age. In addition, a number of other factors on which the unskilled workers have responded in the questionnaire survey are important for whether they want to start on a VET programme:

- If they assess that *educationally* they can complete a VET programme, they are nine-ten times more likely to start on a VET programme than if they do not assess this.
- If they assess the *risk of becoming unemployed* to be high or very high, they are six times more likely to start on a VET programme than if they assess the risk to be low or very low.
- If they have been *encouraged by one or more of their current colleagues* to start on a VET programme, they are three-four times more likely to do so than if they had not been encouraged by a colleague.
- If, to a great extent or to some extent, they would like to *work within another sector*, they are two-three times more likely to start on a VET programme than if they only want this to a smaller extent or not at all.
- If, to a great extent or to some extent, they are considering *changing jobs*, they are twice as likely to start on a VET programme than if they have only considered this to a smaller extent or not at all.

Structural barriers are the most important

Among the one-fifth of respondents who within the past five years have considered starting on a VET programme, most point at the following five barriers which have kept them from starting vocational training:

- 1 That being in education will be too big a financial burden
- 2 That the time factor makes it difficult to combine education with current job (only employed people)
- 3 That vocational training is not necessary for the current job (only employed people)
- 4 That it can be difficult to find an apprenticeship
- 5 That the job centre does not support the wish to start on a VET programme (only unemployed people).

Other significant factors for unskilled workers' desire to take a VET programme

Together, the different sub-studies point at a large number of factors significant for the individual unskilled worker's desire or lack of desire to start on a VET programme. Most of these factors are either associated with working life experience or with experience with education and learning.

The following factors may *inhibit* the desire to start on a VET programme:

- That most unskilled workers are not oriented towards new jobs and experience relatively high job security
- That only few employers, managers and colleagues encourage unskilled workers to become qualified
- That a majority of unskilled workers lack knowledge about the possibilities of vocational training for adults

The following factors point at the *potential* to further the desire to start on a VET programme:

- That employers and colleagues in general are positive towards vocational training
- That a majority assess that they have done well in basic school and in other education programmes and assess that educationally they would be able to complete a VET programme, including that they assess their reading skills relatively positively.

The following factors may *encourage* the desire to start on a VET programme:

- If more employers, managers and colleagues encouraged unskilled workers to become qualified
- If more unskilled workers receive guidance on the possibilities of vocational training for adults
- If more unskilled workers obtain the necessary academic qualifications for a VET programme through strengthened general skills.

Moreover, the interview study points at three key points which all are significant to the unskilled workers' orientation towards vocational training and which can positively or negatively influence their desire to vocational training.

- 1 Teachers at basic school are very important for the desire to complete further education and for people's belief in their own skills. This influence can strengthen individuals and encourage them to complete further education, but it can also leave long-term scars and imprint a self image of being incompetent at school.
- 2 Previous dropout from education programmes after basic school does not in itself influence the orientation towards vocational training, but in cases where a dropout history is seen as a barrier for starting on a VET programme, the reasons are often typically personal and/or academic challenges

- 3 Unskilled workers' experience with courses and other continuing training can encourage as well as inhibit their desire to take a VET programme. On the one hand, experience of a positive and inspirational learning environment can make negative experiences from basic school less important and replace a negative image of education with a relevant and useful image. On the other hand, experiencing difficulties with coping educationally in shorter courses can result in the rejection of vocational training.

The number of unskilled workers is falling drastically

Finally the analysis shows that the number of unskilled workers is falling drastically in these years: From 1 January 2008 to 1 January 2013 the number of unskilled workers available for the labour market aged from 25 to 54 dropped from 340,247 to 248,348; corresponding to a drop of 91,899 or 27%.¹³ The two most important explanations for this drop are that the younger year groups entering the labour market are more likely to have upper secondary education compared to the older year groups, and that many unskilled workers left the labour market in this period.

The applied study design

The project builds on the following types of data collection:

- 1 Two *registry surveys* which include about 300,000 persons with basic school as their highest level of education who are available for the labour market and in the age group 25-54 years old.
- 2 A *questionnaire survey* which includes a representative cross section of about 1,000 persons from the same target group.
- 3 An *interview study* which includes 16 telephone interviews and eight in-depth interviews with selected respondents to the questionnaire survey.

This mixture of methodologies for data collection has made it possible to shed light on the challenge in qualifying unskilled workers from an overall societal perspective on the one hand, and down to a more group-based and individual perspective on the other. Moreover, the mixture of quantitative and qualitative methodologies has made it possible to answer different types of questions, including questions about e.g. how many unskilled workers become skilled and questions about reasons why unskilled workers are more or less motivated to start on a VET programme.

¹³ *Statistics Denmark has no information about the highest level of education for a large group of immigrants. The actual number of unskilled workers is therefore somewhat larger in both years and the decline in the number of unskilled workers is somewhat smaller than the 27%. However, this uncertainty does not change the fact that there is a considerable drop which is explained in this report. Due to the uncertainty linked to the number of unskilled immigrants, it was not possible to make reliable calculations specifically concerning the group of immigrants.*